

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Τα όρια της στρατηγικής συνεργασίας της Ελλάδας με το Ισραήλ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βασίλειος Δέλτσος

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ανδρέας Λιαρόπουλος Ανδρέας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright Βασίλειος Δέλτσος 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» του Παντείου Πανεπιστημίου για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν στα θέματα εθνικής και διεθνούς ασφάλειας. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας μου κύριο Χαράλαμπο Παπασωτηρίου καθώς και όλη την τριμελή επιτροπή των καθηγητών, για τη βοήθεια και συμβολή τους κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

Τις πιο θερμές ευχαριστίες μου οφείλω στην κόρη μου Δήμητρα – Χριστίνα για την υπομονή και την υποστήριξή της κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του τμήματος Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη.....	6
Abstract.....	8
Εισαγωγή.....	10
Κεφάλαιο πρώτο: Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και οι σχέσεις του με τις αραβικές χώρες.....	13
Σχέσεις Του Ισραήλ με τις αραβικές χώρες.....	14
Α' αραβοϊσραηλινός πόλεμος.....	15
Β' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος.....	16
Γ' Αραβοϊσραηλινός πόλεμος (Πόλεμος των έξι ημερών).....	17
Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος (πόλεμος του Γιομ Κιπούρ).....	18
Κεφάλαιο δεύτερο: Η γεωπολιτική – γεωστρατηγική ανάλυση της περιοχής της ανατολικής Μεσογείου.....	20
Γεωγραφική Ανάλυση ανατολικής Μεσογείου.....	20
Γεωστρατηγική Ανάλυση Ανατολικής Μεσογείου.....	21
Η ενεργειακή ασφάλεια στη Μεσόγειο.....	23
Κεφάλαιο τρίτο: Σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ.....	25
Σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ κατά την ίδρυσή του.....	25
Σχέσεις Ελλάδας Ισραήλ από το 1949 έως το τέλος του ψυχρού πολέμου.....	25
Η περίοδος 1989 – 2009.....	28
Η κρίση των Ιμίων του 1996.....	29
Η περίοδος 2010 – 2019.....	30
Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας Ισραήλ.....	32
Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ).....	34
Τουρισμός.....	34
Ο αγωγός east med.....	34
Κεφάλαιο τέταρτο: Σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας.....	37
Η στάση της Τουρκίας στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν.....	42
Οι κατηγορίες του Ερντογάν για συμμετοχή του Ισραήλ στο πραξικόπημα στην Αίγυπτο.....	42
Κεφάλαιο πέμπτο: Υψηλή στρατηγική της Ελλάδας.....	44
Οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών Ελλάδας Ιταλίας.....	50
Οριοθέτηση Θαλασσίων ζωνών Ελλάδας Αιγύπτου.....	51
Επέκταση αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ.....	51
Κεφάλαιο έκτο: Υψηλή στρατηγική του Ισραήλ.....	53
Συμπεράσματα.....	59
Προτάσεις.....	64
Ελληνική – Εβραϊκή Διασπορά.....	64
Εμπορικός Τομέας.....	64
Επενδυτικός Τομέας.....	65
Τουρισμός.....	65

Ενεργειακός Τομέας.....	66
Αμυντικός Τομέας.....	67
Πολιτικός - Διπλωματικός Τομέας.....	67
Βιβλιογραφία.....	70
Παράρτημα Α: Χάρτης Πολέμου Έξι Ημερών.....	77
Παράρτημα Β: Χάρτες Γεωπολιτικής – Γεωστρατηγικής Σημασίας Ανατολικής Μεσογείου.....	78
Παράρτημα Γ: Ο Αγωγός Eastmed.....	81
Παράρτημα Δ: Οικονομικά Στοιχεία Σύγκρισης Ελλάδας – Τουρκίας.....	83
Παράρτημα Ε: Τουρκολιβυκό Μνημόνιο.....	89
Παράρτημα ΣΤ: Χάρτες Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών Ελλάδας με Ιταλία και Αίγυπτο.....	90

Περίληψη

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής έχουν μεγάλη γεωπολιτική και γεωστρατηγική σημασία εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Τα κοιτάσματα των υδρογονανθράκων στη Μέση Ανατολή αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην ενεργειακή κάλυψη του σύγχρονου κόσμου. Η όδευση των παραγώγων των υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη πραγματοποιείται δια μέσου της λεκάνης της ανατολικής Μεσογείου με αποτέλεσμα να υφίσταται άρρηκτη διασύνδεση των δύο περιοχών.

Οι σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ μπορούν να χαρακτηριστούν από την πολυπλοκότητά τους, αλλά και πολλές διακυμάνσεις, από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και μετά.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να αναλύσει την γεωπολιτική θέση του Ισραήλ, την αξία του ως κράτος και διεθνής δρώντας, την γεωπολιτική διασύνδεση Ελλάδας - Ισραήλ καθώς και τις ευκαιρίες στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών με έμφαση στην στρατιωτική και οικονομική συνεργασία.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται οι σχέσεις του Ισραήλ με τις Αραβικές χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονταν από άκρως φιλοπολεμικό κλίμα με μια σειρά πολεμικών συγκρούσεων να έχουν λάβει χώρα. Ο λόγος που γίνεται αυτή η ανάλυση είναι για να εξηγήσει τις κακές σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 2000, καθώς η Ελλάδα διατηρούσε στενές σχέσεις με τις Αραβικές χώρες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής αξίας της ανατολικής Μεσογείου. Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων που έχουν βρεθεί στις ΑΟΖ της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου, καθώς και τα πιθανολογούμενα κοιτάσματα νότια της Κρήτης, έχουν προσδώσει πολύ μεγάλη αξία στην Ανατολική Μεσόγειο και οι ευκαιρίες για συνεργασία μεταξύ των παραπάνω χωρών διαφαίνονται ολοένα και πιο ελκυστικές.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ. Γίνεται μια ιστορική αναδρομή στο πώς από τις κακές σχέσεις των προηγούμενων δεκαετιών, έχουμε φτάσει σήμερα σε άριστες σχέσεις, και σε στενή συνεργασία στον πολιτικό και αμυντικό τομέα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι σχέσεις Ισραήλ - Τουρκίας. Για τον υπογράφοντα, οι σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ και οι μελλοντικές σχέσεις του Ισραήλ με την Ελλάδα θα καθοριστούν

εν πολλοίς από την κατάληξη των σχέσεων Ισραήλ – Τουρκίας, δεδομένου ότι οι οικονομική τους συνεργασία παραμένει σε υψηλά επίπεδα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της υψηλής στρατηγικής της Ελλάδας. Καταγράφονται οι επιδιώξεις της και τα οφέλη από την εμβάθυνση των σχέσεων με τις χώρες της ανατολικής Μεσογείου και κυρίως με το Ισραήλ.

Στο 6ο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της υψηλής στρατηγικής του Ισραήλ. Αναλύεται ο τρόπος λειτουργίας της εξωτερικής πολιτικής, καταγράφονται οι λόγοι που μπορούν να επηρεάσουν τις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ είτε θετικά είτε αρνητικά και εν πολλοίς έχουν άμεση σχέση με την κατάληξη των σχέσεων Ισραήλ – Τουρκίας.

Τέλος με βάση την ανάλυση των παραπάνω κεφαλαίων καταγράφονται συμπεράσματα αλλά και προτάσεις προκειμένου να προσδιοριστεί ο τρόπος εμβάθυνσης των σχέσεων Ελλάδας - Ισραήλ. Η εμβάθυνση των σχέσεων είναι προς τη σωστή κατεύθυνση και η οικονομική και στρατιωτική συνεργασία είναι προς το συμφέρον των δύο χωρών. Όλα όμως θα εξαρτηθούν από τις σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ. Προς το παρόν οι σχέσεις τους είναι κακές σε πολιτικό επίπεδο, είναι όμως σε πολύ καλό επίπεδο οι οικονομικές τους σχέσεις. Επιπλέον για ένα κράτος όπως το Ισραήλ δεν μπορεί να αγνοηθεί η τεράστια Τουρκική αγορά στην πώληση αγαθών αλλά κυρίως υδρογονανθράκων.

Λέξεις - κλειδιά: Ανατολική Μεσόγειος, ΑΟΖ, υδρογονάνθρακες, αμυντική συνεργασία, αγωγός EASTMED, οικονομική ανάπτυξη, Τουρκικές επεκτατισμός, διπλωματικές σχέσεις.

Abstract

The region of the Eastern Mediterranean and the Middle East are of great geopolitical and geostrategic importance due to their special characteristics. Hydrocarbon deposits in the Middle East are an important factor in the energy coverage of the modern world. The route of the hydrocarbon derivatives to Europe took place through the eastern Mediterranean basin, resulting in the rupture of the interconnection of the two regions.

Greek-Israeli relations can be characterized by their complexity, but also many fluctuations, from the founding of the state of Israel onwards.

The purpose of this paper is to analyze the geopolitical position of Israel, its value as a state and acting internationally, the geopolitical link between Greece and Israel and the opportunities for strategic cooperation between the two countries, with emphasis on military and economic cooperation.

The first chapter analyzes Israel's relations with the Arab countries, which were characterized by a highly pro-war climate with a series of wars taking place. The reason for this analysis is to explain the bad relations between Greece and Israel at least until the 2000s, when Greece maintained close relations with the Arab countries.

The second chapter analyzes the geopolitical and geostrategic value of the eastern Mediterranean. The hydrocarbon deposits found in the EEZs of Cyprus, Israel and Egypt, as well as the probable deposits south of Crete, have given great value to the Eastern Mediterranean and the opportunities for cooperation between the above countries are becoming more and more attractive.

The third chapter analyzes the relations between Greece and Israel. There is a historical review of how from the bad relations of the previous decades, we have reached today excellent relations, and close cooperation in the political and defense field.

The fourth chapter analyzes the Israeli-Turkish relations. For the signatory, Israel-Turkey relations are inextricably linked to Greece-Israel relations and Israel's future relations with Greece will be largely determined by the end of Israel-Turkey relations, as their economic cooperation remains at a high level. .

The fifth chapter analyzes the high strategy of Greece. Its aspirations and the benefits from the deepening of the relations with the countries of the eastern Mediterranean and especially with Israel are recorded.

Chapter 6 analyzes Israel's high strategy. The mode of operation of the foreign policy is analyzed, the reasons that can affect the Greek-Israeli relations either positively or negatively are recorded and they are largely directly related to the end of the Israeli-Turkish relations.

Finally, based on the analysis of the above chapters, conclusions and proposals are recorded in order to determine the way of deepening the relations between Greece and Israel. The deepening of relations is in the right direction and economic and military cooperation is in the interest of both countries. But everything will depend on Turkey-Israel relations. At the moment, their relations are bad on a political level, but their economic relations are at a very good level. Moreover, for a state like Israel, the huge Turkish market in the sale of goods but mainly hydrocarbons cannot be ignored.

Keywords: Eastern Mediterranean, EEZ, hydrocarbons, defense cooperation, EASTMED pipeline, economic development, Turkish expansion, diplomatic relations.

Εισαγωγή

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής έχουν μεγάλη γεωπολιτική και γεωστρατηγική σημασία εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Τα κοιτάσματα των υδρογονανθράκων στη Μέση Ανατολή αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην ενεργειακή κάλυψη του σύγχρονου κόσμου. Η όδευση των παραγώγων των υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη πραγματοποιείται δια μέσου της λεκάνης της ανατολικής μεσογείου με αποτέλεσμα να υφίσταται άρρηκτη διασύνδεση των δύο περιοχών.

Έλληνες και Εβραίοι αποτελούν δύο λαούς με την πλέον μακράιωνη και αδιάλειπτη παρουσία στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου που χρονολογείται από την αρχαιότητα. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο λαών ιστορικά χαρακτηρίστηκαν από συγκλίσεις και αποκλίσεις και άφησαν ανεξίτηλα το στίγμα τους στη διαμόρφωση του δυτικού πολιτισμού.

Οι σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ μπορούν να χαρακτηριστούν από την πολυπλοκότητά τους, αλλά και πολλές διακυμάνσεις, από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και μετά. Η Ελλάδα, ως φιλοδυτικό κράτος δεν ήταν εξ' αρχής αντίθετη στην ίδρυσή του, πλην όμως η στάση του Ισραήλ απέναντι στο Κυπριακό, η προσέγγιση της Ελλάδας με τις αραβικές χώρες αλλά και η φιλοτουρκική στάση του Ισραήλ, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 2000, δημιούργησαν μια σύνθετη σχέση η οποία διακατέχονταν από καχυποψία.

Η αλλαγή στάσης της Τουρκίας και η προσπάθειά της να αναπτύξει τις σχέσεις της με τις αραβικές χώρες, ώστε να προσεγγίσει αραβικά κεφάλαια, τα γεγονότα του πανί maramara και η ανάπτυξη αντισημιτικών διαθέσεων στο εσωτερικό της Τουρκίας, έδωσαν την αφορμή στην προσέγγιση Ελλάδας - Ισραήλ, η οποία γίνεται ολοένα και πιο στενή. Το Ισραήλ έχει διακρίνει ότι σημαντικό ρόλο στη λεκάνη της ανατολικής μεσογείου διαδραματίζει και η Ελλάδα, με αποτέλεσμα να αντιληφθεί ότι η καλύτερευση των σχέσεων των δύο χωρών είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη του στρατηγικού βάθους του.

Σημαντικό ρόλο στην προσέγγιση Ελλάδας Ισραήλ έπαιξε και ανακάλυψη υδρογονανθράκων στη λεκάνη της ανατολικής μεσογείου και η προοπτική συνεργασίας για την εκμετάλλευσή τους. Η οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ και η ανάθεση σε μεγάλες εταιρίες θαλασσιών οικοπέδων για την ανακάλυψη και εξόρυξή τους,

δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός στρατηγικού τριγώνου Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ.

Η Ελλάδα έχει κάνει στροφή στην εξωτερική της πολιτική, καθώς έχει αντιληφθεί ότι το Ισραήλ μπορεί να αποτελέσει σημαντικό δρώντα για την ειρήνη και ασφάλεια στην ανατολική μεσόγειο. Η φιλοαραβική στάση αποδείχθηκε ότι δεν είχε να προσδώσει απτά αποτελέσματα σε αυτή την κατεύθυνση. Παράλληλα, η εμβάθυνση των σχέσεων με τις ΗΠΑ, βοήθησαν στην προσέγγιση Ελλάδας Ισραήλ.

Η ραγδαία οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη του Ισραήλ, κατέδειξε τα σημαντικά οφέλη που δύναται να έχει για τη χώρα μας η στενότερη συνεργασία στον εμπορικό, τεχνολογικό και γενικότερα στον οικονομικό τομέα καθώς και στον Τουρισμό. Οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών μέχρι πρόσφατα ήταν αναιμικές με αποτέλεσμα να υφίστανται τεράστια περιθώρια βελτίωσής τους.

Σημαντικό ρόλο στην εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών διαδραματίζει και η στενή συνεργασία τους στο στρατιωτικό τομέα. Οι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, η προοπτική συνεργασίας στην αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού και η συνεργασία σε κοινές εκπαιδεύσεις, αποτελούν πυλώνα στη στρατηγική σχέση των δύο χωρών.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να αναλύσει την γεωπολιτική θέση του Ισραήλ, την αξία του ως κράτος και διεθνής δρώντας, την γεωπολιτική διασύνδεση Ελλάδας - Ισραήλ καθώς και τις ευκαιρίες στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών με έμφαση στην στρατιωτική και οικονομική συνεργασία. Επίσης να καταδείξει τα νέα δεδομένα στην γεωπολιτική σκακιέρα της ανατολικής Μεσογείου, μετά την ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ισραηλινή και Κυπριακή ΑΟΖ και τις ευκαιρίες στρατηγικής διασύνδεσης που αναδεικνύονται. Τέλος να αναλύσει την ανάσχεση που δύναται να επιφέρει η στρατηγική συνεργασία των δύο χωρών στον Τουρκικό επεκτατισμό στην ανατολική Μεσόγειο.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, έχουν τεθεί οι παρακάτω προϋποθέσεις ή παραδοχές:

α. Η Τουρκία θα συνεχίσει την απειλητική ρητορική και τις διεκδικήσεις έναντι των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας.

β. Η δεκαετής οικονομική κρίση καθώς και η οικονομική δυσπραγία λόγω της πανδημίας δεν θα έχει δυσμενέστερα αποτελέσματα στην κοινωνική, οικονομική και στρατιωτική συνοχή, σε σχέση με τις άλλες χώρες της ανατολικής Μεσογείου.

γ. Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις λοιπές Βαλκανικές χώρες θα συνεχίσουν να είναι ομαλές με προοπτική περαιτέρω βελτίωσης.

δ. Δεν θα προκύψουν σημαντικές αλλαγές το Κυπριακό – Παλαιστινιακό – Κουρδικό, και στο καθεστώς του Αιγαίου.

στ. Η Ελλάδα θα συνεχίσει να αποτελεί μέρος των δυτικών οργανισμών (Ε.Ε., NATO κλπ).

ζ. Το Ισραήλ θα συνεχίσει να αποτελεί βασικό στρατιωτικό, πολιτικό και οικονομικό εταίρο των Η.Π.Α.

η. Δεν θα υπάρξει πολεμική σύγκρουση του Ισραήλ με τις αραβικές χώρες στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

θ. Οι Η.Π.Α θα συνεχίσουν να έχουν ενεργό ρόλο στα δρώμενα της ανατολικής Μεσογείου.

ι.. Το «Διεθνές σύστημα» θα συνεχίσει να είναι μονοπολικό, με προεξάρχουσα δύναμη τις Η.Π.Α.

ια. Η Τουρκία δεν θα αποκτήσει δυνατότητα παραγωγής πυρηνικών όπλων.

ιβ. Οι σχέσεις της Ε.Ε. με τη Ρωσία θα συνεχίσουν να διακατέχονται από καχυποψία και η Ε.Ε. θα συνεχίσει να αναζητά εναλλακτικές πηγές ενεργειακής κάλυψης ή και αυτονομίας.

Κεφάλαιο Πρώτο

Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και η σχέση του με τις Αραβικές χώρες

Το Ισραήλ εδρεύει στη Μέση Ανατολή, που το χαρακτηρίζει η μεγάλη ανάπτυξη και η τεχνολογική πρόοδος. Έχει έκταση 20.770 τετρ. χλμ. και πληθυσμό 9.152.100 κατοίκους. Ιδρύθηκε το 1948. Η πλειονότητα των κατοίκων του κράτους είναι Εβραίοι (76%), ενώ η μεγαλύτερη μειονότητα είναι Άραβες (21%)¹

Οι Εβραίοι είχαν εκδιωχθεί από τα πατρογονικά τους εδάφη στη μέση ανατολή, μετά την καταστροφή της Ιερουσαλήμ το έτος 70 μ.χ. από τα Ρωμαϊκά στρατεύματα του αυτοκράτορα Τίτου. Αναγκάστηκαν να βρουν τη νέα γη της επαγγελίας, διασκορπιζόμενοι σ' όλο τον κόσμο. Οι άγριοι διωγμοί των Εβραίων στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην ανατολική Ευρώπη με πρόσχημα τον σιωνισμό, καθώς και η απόπειρα εθνοκάθαρσης των Εβραίων που επιχείρησε ο Ναζισμός κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, τους ανάγκασε στην αναζήτηση μιας περιοχής, προκειμένου να καταστεί η έδρα των απανταχού εβραίων. Οι λόγοι ήταν πολιτικοί και θρησκευτικοί. Η περιοχή που επιλέχθηκε ήταν τα εδάφη της Παλαιστίνης, ως η αρχαία πατρογονική περιοχή τους.

Η περιοχή της Παλαιστίνης, από τις 29 Σεπτεμβρίου 1923, βρισκόταν υπό προσωρινή βρετανική διοίκηση κατόπιν απόφασης της Κοινωνίας των Εθνών. Μετά τη διακήρυξη Μάλφουρ² το 1917, οι Εβραίοι άρχισαν σταδιακά να επιστρέφουν στα παλαιστινιακά εδάφη (πατρογονικά τους εδάφη), παρά το γεγονός ότι υπήρχε έντονη αντίδραση του ντόπιου αραβικού πληθυσμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Ισραηλίτες αποτελούσαν το 11,1% το 1922 και έφθασαν στο 30,9% του συνολικού πληθυσμού της περιοχής, τις παραμονές της διακήρυξης της ανεξαρτησίας.

Στις 29 Νοεμβρίου 1947, ο ΟΗΕ αποφάσισε να χωριστεί το Παλαιστινιακό έδαφος σε δύο κράτη, το Ισραηλινό (55,5% του εδάφους) και το Αραβικό (45,5% του εδάφους). Παράλληλα, η Ιερουσαλήμ θα παρέμεινε διεθνής πόλη για μία περίοδο δέκα ετών και ύστερα οι κάτοικοί της θα αποφάσιζαν με δημοψήφισμα σε ποιο από τα δύο κράτη θα επιθυμούσαν να ενταχτεί η πόλη τους. Τη παραπάνω πρόταση αποδέχθηκαν οι Ισραηλινοί ενώ δεν έγινε αποδεκτή από τους Άραβες καθώς δε διανοούνταν την ύπαρξη εβραϊκού

¹ Βικιπαίδεια «Ισραήλ», <https://el.wikipedia.org/wiki/Ισραήλ>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Ιαν 2021)

² Η Διακήρυξη Μάλφουρ χρονολογείται από τις 2 Νοεμβρίου 1917 και την υπέγραψε ο Άρθουρ Μάλφουρ, Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών. Η επιστολή είχε αποδέκτη τον Λόρδο Λάιονελ Ουόλτερ Ρόθτσιλντ (1868-1937), εκπρόσωπο της βρετανικής εβραϊκής και οικονομικής κοινότητας. Η δήλωση δημοσιεύτηκε στους Τάιμς στις 9 Νοεμβρίου, στο ένθετο " Παλαιστίνη γι

κράτους στα εδάφη τους. Ιδιαίτερη σημασία έχει η στάση της Ελλάδας στην εν λόγω πρόταση. Η Ελλάδα καταψήφισε την απόφαση, επειδή δεν ήθελε να διαταράξει τις σχέσεις της με τους Άραβες.

Στις 14 Μαΐου 1948, ο Δαβίδ Μπεν - Γκουριόν (1886-1973)³, διάβασε την ιδρυτική διακήρυξη του κράτους του Ισραήλ στο Μουσείο του Τελ Αβίβ παρουσία 250 ατόμων. Η διακήρυξη αυτή, αποτέλεσε την επισημοποίηση της επιστροφής των Εβραίων στα πατρογονικά τους εδάφη. Οι Άραβες θεώρησαν την ημέρα αυτή ως την «Ημέρα της Καταστροφής» («Nakba»), δηλαδή τη δική τους έξοδο από τα πατρογονικά τους εδάφη⁴.

Σχέσεις Του Ισραήλ με τις αραβικές χώρες

Η διαμάχη του Ισραήλ με τις αραβικές χώρες ξεκινά πολύ πριν την δημιουργία του κράτους του Ισραήλ. Μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο), τα εδάφη της σημερινής Παλαιστίνης πέρασαν υπό Βρετανική επιρροή. Οι Βρετανοί προκειμένου να δημιουργήσουν ένα κλίμα ανεκτικότητας και συμβιβασμού, έδωσαν υποσχέσεις για τη δημιουργία κράτους προς τους Παλαιστίνιους και τους Εβραίους στην περιοχή. Την εποχή εκείνη, οι Παλαιστίνιοι Άραβες στην περιοχή ήταν πάνω από 85% του πληθυσμού. Η ανάγκη όμως των Εβραίων για την εύρεση λύσης μόνιμης εγκατάστασής τους καθ' όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου από το 1922 μέχρι το 1940, καθώς και το ολοκαύτωμα από τα ναζιστικά στρατεύματα κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, οδήγησε στην αλλαγή της πληθυσμιακής σύνθεσης. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε πολύ μεγάλες συγκρούσεις με τον κατοικούντα μέχρι την εποχή εκείνη, Αραβικό πληθυσμό.

Οι μεγάλες διεθνείς πιέσεις για τη δημιουργία ενός Ισραηλινού κράτους, οδήγησαν τη Βρετανία στην απόφαση για την υλοποίησή του. Στην απόφαση αυτή αντέδρασαν έντονα οι Άραβες καθώς αποτελούσαν την πλειοψηφία στην περιοχή. Το 1947, τα Ηνωμένα Έθνη⁵ αποφάσισαν τη δημιουργία δύο κρατών στην περιοχή, ενός

³ Επικεφαλής του Παγκόσμιου Σιωνιστικού Κογκρέσου

⁴ Σαν Σήμερα «Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ», <https://www.sansimera.gr/articles/1291>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Ιαν 21)

⁵ μετά από μεγάλη διπλωματική μάχη

Παλαιστινιακού και ενός Ισραηλινού⁶. Οι έντονες αντιδράσεις του Αραβικού κόσμου οδήγησαν στον Α' Αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1948⁷.

Α' αραβοϊσραηλινός πόλεμος

Παρά το γεγονός ότι η απόφαση για δημιουργία δύο κρατών οδήγησε σε αιματηρή «εμφυλιοπολεμική» σύγκρουση αράβων και Ισραηλινών στα εδάφη της Παλαιστίνης, στις 14 Μαΐου 1948 το Ισραήλ ανακήρυξε την ίδρυση του κράτους του⁸. Η κίνηση αυτή οδήγησε 5 αραβικά κράτη, την Αίγυπτο, την Ιορδανία, το Ιράκ, τη Συρία και τον Λίβανο να εισβάλουν στα εδάφη του Ισραήλ προκειμένου να αποφευχθεί η ίδρυσή του. Η κίνηση αυτή άλλαξε άρδην τις ισορροπίες στη μέση Ανατολή καθώς μεμονωμένες συγκρούσεις για την επικράτηση μεταβλήθηκαν σε έναν πόλεμο μέχρις εσχάτων μεταξύ έξι κρατών.

Η αρχική έκβαση των μαχών ήταν υπέρ του αραβικού συνασπισμού με αποτέλεσμα ο Ισραηλινός στρατός να φτάσει στα όρια της κατάρρευσης. Σημαντικό σημείο για την τελική έκβαση του πολέμου έπαιξε η παρέμβαση του ΟΗΕ, που στις 11 Ιουνίου «έπεισε» τους εμπόλεμους να κηρύξουν εκεχειρία για διάστημα τεσσάρων εβδομάδων⁹. Το Ισραήλ εκμεταλλεύτηκε το διάστημα των 4 εβδομάδων και αφού ανασύστησε και εξόπλισε το στρατό του με όπλα κυρίως ανατολικής προελεύσεως, εξαπέλυσε σφοδρή αντεπίθεση με αποτέλεσμα να επικρατήσει των αντιπάλων του^{10, 11}.

Η επικράτησή του ήταν ολοκληρωτική με αποτέλεσμα περί τα τέλη Δεκεμβρίου 1948 να έχει καταλάβει την έρημο του Νεγκέβ στα νότια, και την περιοχή της Γαλιλαίας, στον Βορρά. Η 'Α Αραβοϊσραηλινός είχε ως αποτέλεσμα τέσσερις διμερείς συμφωνίες

⁶in2life, 29 Ιαν 2021, «Νικόλας Γεωργιακώδης, Ισραήλ – Παλαιστίνη: Η ιστορία μιας «αιώνιας» διαμάχης», <https://www.in2life.gr/everyday/modernlife/article/256321/israhl-palaistinh-h-istoria-mias-aionias-diamahhs.html> (έγινε πρόσβαση στις 28 Ιαν 2021)

⁷in2life, 29 Ιαν 2021 «Νικόλας Γεωργιακώδης, «Ισραήλ – Παλαιστίνη: Η ιστορία μιας «αιώνιας» διαμάχης», <https://www.in2life.gr/everyday/modernlife/article/256321/israhl-palaistinh-h-istoria-mias-aionias-diamahhs.html> (έγινε πρόσβαση στις 28 Ιαν 2021)

⁸Ο Δαβίδ Μπεν Γκουριόν έγραφε στο ημερολόγιό του: «Στις τέσσερις το απόγευμα ανακηρύχθηκε η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Η μοίρα του βρίσκεται πλέον στα χέρια των Ενόπλων Δυνάμεων»

⁹Ο κόμης Φόλκε Μπερναντότε, ο οποίος ήταν ειδικός μεσολαβητής των Ηνωμένων Εθνών, Εισηγήθηκε σχέδιο με βάση το οποίο προβλεπόταν η διαίρεση της Παλαιστίνης ανάμεσα στο Ισραήλ και την Ιορδανία. Την εν λόγω πρόταση απέρριψαν τα αντίπαλα στρατόπεδα.

¹⁰ Η Καθημερινή, 14 Απρ 2012, «Μανώλης Κούμας, Ο πρώτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος», <https://www.kathimerini.gr/world/455600/o-protos-aravoisrailinos-polemos/>. (έγινε πρόσβαση στις 28 Ιαν 2021)

¹¹ Στις 18 Ιουλίου, με πρωτοβουλία του ΟΗΕ τα δύο αντίπαλα μέρη συμφώνησαν σε νέα αναστολή των εχθροπραξιών. Οι Ισραηλινοί είχαν θέσει υπό τον έλεγχό τους όλα τα παλαιστινιακά εδάφη του Εβραϊκού κράτους καθώς και ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι πέραν αυτού. Παρότι ο αραβικός συνασπισμός εγκαθίδρυσε τον Σεπτέμβριο του 1948 «παλαιστινιακή κυβέρνηση» με έδρα τη Γάζα. Το εγχείρημα αυτό δεν στέφθηκε από επιτυχία λόγω των κακών σχέσεων Ιορδανίας - Αιγύπτου. Το Ισραήλ εκμεταλλεύτηκε τη διαίρεση του Αραβικού κόσμου και περί τα μέσα Οκτωβρίου του 1948 επιτέθηκε στην Αίγυπτο.

ανάμεσα στο Ισραήλ από τη μία πλευρά και, διαδοχικά, την Αίγυπτο, τον Λίβανο, την Ιορδανία και τη Συρία.

Σημαντικό παράγοντα στην έκβαση του πολέμου έπαιξε η διαμάχη και τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των αραβικών χωρών, παρότι στην αρχή είχε διαφανεί ότι το μέτωπο που είχαν αναπτύξει ήταν αρραγές¹².

Β' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος

Ο Β' Αραβοϊσραηλινός πόλεμος, γνωστός και ως κρίση του Σουέζ, ξεκίνησε στις 29 Οκτωβρίου του 1956 με την εισβολή του Ισραήλ στη λωρίδα της Γάζας. Αιτία του πολέμου ήταν η απόφαση του τότε ηγέτη της Αιγυπτιακής Δημοκρατίας (ανακηρύχτηκε το 1953) Νάσερ, για εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ.

Η διώρυγα του Σουέζ μέχρι το 1956 ελέγχονταν από την «εταιρεία», η οποία ήταν Βρετανικών και Γαλλικών συμφερόντων. Ο Νάσερ προσπαθώντας να προασπίσει τα συμφέροντα της Αιγύπτου, πίεσε για την απόδοση δικαιωμάτων στην Αίγυπτο, σχετικά με τη διαχείριση της διώρυγας. Με τη βοήθεια των ΗΠΑ, οι οποίες πίεσαν τη Βρετανία, κατάφερε να υπογράψει συμφωνία με τους Βρετανούς στις 19 Οκτωβρίου του 1954, η οποία προέβλεπε την απόδοση δικαιωμάτων στην Αίγυπτο στη διαχείριση και έλεγχο της διώρυγας¹³.

Ο Νάσερ αποφάσισε την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων της Αιγύπτου με όπλα που προέρχονταν κυρίως από της ΕΣΣΔ η οποία ήδη είχε δείξει ενδιαφέρον για τα τεκτονόμενα στην περιοχή. Το γεγονός αυτό δημιούργησε τριγμούς στη σχέση του με τη δύση. Αμέσως μετά διεκδίκησε επιπλέον δικαιώματα στον έλεγχο και τη διαχείριση της διώρυγας και έθεσε τη συμφωνία με τη Βρετανία υπό αμφισβήτηση. Η ενέργεια που όμως έφερε την απόλυτη ρήξη με τους δυτικούς, ήταν η απόφαση του Νάσερ στις 26 Ιουλίου του 1956, οπότε και ανακοίνωσε την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από την Αίγυπτο.

Η παραπάνω απόφαση του Νάσερ έφερε τη Δύση προ τετελεσμένων γεγονότων. Η Βρετανία, η Γαλλία και το Ισραήλ, προκειμένου να προασπίσουν τα συμφέροντά τους στη

¹² Ο Βασιλιάς της Ιορδανίας Αμπντουλάχ είχε ως σκοπό να ηγηθεί της «Μεγάλης Συρίας». Αυτή θα περιλάμβανε την Ιορδανία, τη Συρία, τον Λίβανο και παλαιστινιακά εδάφη. Η διάθεση αυτή παρουσιαζόταν ως προβληματική καθώς αντιδρούσαν ο βασιλιάς της Αιγύπτου Φαρούκ, ο οποίος εμφανιζόταν ως ο απόλυτος ηγέτης του αραβικού κόσμου.

¹³ Η συμφωνία αυτή περιελάμβανε: α) την αποχώρηση των Βρετανών φρουρών από την περιοχή, β) την αναγνώριση αιγυπτιακής εδαφικής κυριότητας επί των Στενών και γ) τη διατήρηση ελέγχου της διώρυγας από την Εταιρεία

Διόρυγα, σύναψαν τον Οκτώβριο του 1956 μυστική συμφωνία μεταξύ τους για άμεση επίθεση κατά της Αιγύπτου. Λίγες μέρες μετά, στις 29 Οκτωβρίου, το Ισραήλ εισβάλλει στη Λωρίδα της Γάζας και πολύ σύντομα, φτάνει μέχρι την ανατολική πλευρά των στενών του Σουέζ. Στις 31 του ίδιου μήνα, αποβιβάζονται 90.000 Βρετανοί και Γάλλοι στρατιώτες στο Πόρτ Σάιντ¹⁴.

Στις 07 Νοεμβρίου του 1956 αποφασίστηκε η κατάπαυση του πυρός μετά από ψήφισμα του ΟΗΕ¹⁵. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη λήξη του πολέμου και την αποχώρηση των Βρετανικών και Γαλλικών δυνάμεων. Παράλληλα απεστάλη ειρηνευτική αποστολή (UNEF) στην περιοχή του Σουέζ, για τη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας.

Γ' Αραβοϊσραηλινός πόλεμος (Πόλεμος των έξι ημερών)

Ο Γ' Αραβοϊσραηλινός πόλεμος ή πόλεμος των έξι ημερών, ξέσπασε στις 5 Ιουνίου 1967 και είχε ως αντίπαλα στρατόπεδα από τη μια το Ισραήλ και από την άλλη την Αίγυπτο, τη Συρία και την Ιορδανία. Η επικράτηση του Ισραήλ ήταν καταλυτική καθώς μέσα σε έξι μέρες τριπλασίασε τα εδάφη του, κατακτώντας το Σινά, τη Λωρίδα της Γάζας, τη Δυτική Όχθη, την Ανατολική Ιερουσαλήμ και τα Υψίπεδα του Γκολάν (βλέπε Παράρτημα «Α»).

Μετά τον Β' Αραβοϊσραηλινό πόλεμο και μέχρι το 1967, δεν υπήρξε κάποια αξιόλογη πολεμική σύγκρουση μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών, πλην αψιμαχιών μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Ο Νάσερ, απαίτησε την απόσυρση των ειρηνευτικών δυνάμεων από τη χερσόνησο του Σινά και στις 18 Μαΐου 1967 μετέφερε στην περιοχή στρατιωτικές δυνάμεις. Επιπλέον επέβαλλε ναυτικό αποκλεισμό για τα Ισραηλινά πλοία στις 22 Μαΐου. Στις 30 Μαΐου Αίγυπτος, Ιορδανία και Συρία υπέγραψαν σύμφωνο αμυντικής συνεργασίας. Στην συμφωνία προστέθηκε και το Ιράκ 4 μέρες αργότερα. Οι εξελίξεις αυτές θορόβησαν τους Ισραηλινούς, οι οποίοι για μια ακόμα φορά έβλεπαν να κινδυνεύει η ύπαρξη του κράτους τους¹⁶.

Το Ισραήλ συναισθανόμενο την απειλή, επέφερε το πρώτο χτύπημα. Στις 5 Ιουνίου 1967 το σύνολο της αεροπορίας του επιτέθηκε εναντίον της Αιγύπτου, που ήταν και η ποιο

¹⁴ offline post, 30 Αυγ 2019, «Μηνάς Στραβοπόδης, Β' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος – Η Κρίση του Σουέζ», <https://www.offlinepost.gr/2019/08/30/β-αραβοϊσραηλινός-πόλεμος-η-κρίση> (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)

¹⁵ Στις 2 Νοεμβρίου 1956, ο ΟΗΕ με ψήφισμα ζητά τη διακοπή των εχθροπραξιών. Κοινή στάση σε αυτή την απόφαση, προς έκπληξη πολλών, είχαν οι δύο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Στο ψήφισμα του ΟΗΕ καταδικάστηκε η εισβολή του Ισραήλ, της Βρετανίας και της Γαλλίας στα Αιγυπτιακά εδάφη.

¹⁶ Σαν σήμερα «Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών», , <https://www.sansimera.gr/articles/148>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)

δυνατή στρατιωτικά χώρα του αραβικού συνασπισμού¹⁷. Παράλληλα επιθέσεις διεξήγαγε και εναντίον της Ιορδανίας και της Συρίας. Η αεροπορική επιδρομή συνδυάστηκε και με χερσαίες επιχειρήσεις με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική νίκη του Ισραήλ εντός 6 ημερών.

Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος (πόλεμος του Γιομ Κιπούρ)

Ο Δ' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος (πόλεμος του Γιομ Κιπούρ)¹⁸, ήταν ουσιαστικά ο τελευταίος μεγάλος πόλεμος μεταξύ των Ισραηλινών και των Αράβων. Ο θάνατος του Νάσερ το 1970 και η άνοδος στην εξουσία στην Αίγυπτο από τον Ανουάρ Σαντάτ, επέφερε εκ νέου ψυχροπολεμικό κλίμα στις σχέσεις Ισραήλ - Αιγύπτου¹⁹.

Τον Απρίλιο του 1973 ο Αιγύπτιος πρόεδρος με τον Σύριο ηγέτη Χαφέζ αλ Ασαντ σύναψαν αμυντική συμφωνία και άρχισαν να προετοιμάζονται για πόλεμο²⁰. Παράλληλα προσέγγισαν τη Σαουδική Αραβία, η οποία χρησιμοποιώντας την οικονομική δύναμη (μέσω του πετρελαίου), στήριξε πολιτικά και διπλωματικά την Αίγυπτο και τη Συρία²¹.

Στις 6 Οκτωβρίου 1973, ημέρα θρησκευτικής γιορτής και αργίας για τους Εβραίους, οι Αιγύπτιοι και οι Σύριοι εξαπέλυσαν ταυτόχρονη αιφνίδια επίθεση στην ανατολική όχθη της διώρυγας του Σουέζ και στο Σινά, καθώς και στα Υψίπεδα του Γκολάν. Οι πρώτες μέρες χαρακτηρίστηκαν από αραβικές επιτυχίες. Το Ισραήλ ζήτησε βοήθεια από τις ΗΠΑ για τον εφοδιασμό του σε πολεμικό υλικό, καθώς η ΕΣΣΔ εφοδίαζε σταθερά και αδιάκοπα τις Αιγυπτιακές δυνάμεις²².

Μετά από τον εφοδιασμό τους με κρίσιμο πολεμικό υλικό από τις ΗΠΑ, το Ισραήλ ανέλαβε την πρωτοβουλία των κινήσεων. Αντεπιτέθηκε στα υψώματα του Γκολάν όπου νίκησε κατά κράτος τον Συριακό στρατό. Στο άλλο μέτωπο, στη χερσόνησο του Σινά, στις 15 Οκτωβρίου, εκδηλώθηκε ισραηλινή αντεπίθεση που πολύ σύντομα απείλησε με

¹⁷ 19 αιγυπτιακά αεροδρόμια καταστράφηκαν εντός τριών ορών ενώ καταστράφηκε και όλη η Αιγυπτιακή αεροπορία που αριθμούσε 400 αεροπλάνα. Οι Ισραηλινοί, είχαν απώλειες μόνο 19 αεροσκαφών.

¹⁸ έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 1973

¹⁹ Οι Αιγύπτιοι ποτέ δεν ξέχασαν την ταπεινωτική ήττα τους στον πόλεμο των έξι ημερών. Έτσι, ο Ανουάρ Σαντάτ αποφάσισε την πλήρη αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων του βασιζόμενος σε όπλα από την ΕΣΣΔ καθώς και σε τεχνογνωσία σοβιετικών αξιωματικών.

²⁰ Οι Σοβιετικοί είχαν αμφιβολίες για τις στρατιωτικές δυνατότητες των αράβων γι' αυτό και ήταν αντίθετοι σε έναν νέο πόλεμο. Πίστευαν ότι ένας νέος πόλεμος μεταξύ αράβων και Ισραήλ θα μπορούσε να εξελιχθεί σε αναμέτρηση των δύο υπερδυνάμεων με απρόβλεπτες συνέπειες.

²¹ Η καθημερινή, 19 Οκτ 2019, «Διονύσης Χουρχούλης, Ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ», <https://www.kathimerini.gr/world/1038845/o-polemos-toy-giom-kipoyr/>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)

²² Οι αμερικανοί ήταν διστακτικοί, με αποτέλεσμα το Ισραήλ να απειλήσει με χρήση πυρηνικών όπλων. Η προοπτική αυτή ανάγκασε την επέμβαση των ΗΠΑ καθώς η απειλή μιας σύγκρουσης ΗΠΑ _ ΕΣΣΔ και ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος ήταν στο «τραπέζι».

περικύκλωση μια αιγυπτιακή στρατιά, αλλά και με ολοκληρωτική καταστροφή τον αιγυπτιακό στρατό²³.

Στις 22 Οκτωβρίου, μετά από διαβουλεύσεις Αμερικανών και Σοβιετικών, ο ΟΗΕ εξέδωσε ψήφισμα για την ανακωχή των τριών εμπολέμων μερών²⁴. Μετά από προειδοποίηση της ΕΣΣΔ ότι θα δράσει μονομερώς αν συνεχιστούν οι εχθροπραξίες, τελικά τα εμπόλεμα μέρη αποδέχθηκαν την ανακωχή. Στις 27 Οκτωβρίου 1973, εκπρόσωποι του Ισραήλ και της Αιγύπτου, συζήτησαν τους όρους της ανακωχής. Ο ρόλος των αραβικών χωρών που είναι πετρελαιοπαραγωγές χώρες ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς άσκησαν ιδιαίτερα αποτελεσματική πίεση στη δύση, προκειμένου να σταματήσουν οι εχθροπραξίες και να αποφευχθεί ήττα της Αιγύπτου και της Συρίας²⁵.

²³ Χαρακτηριστικό της σφοδρότητας και του μεγέθους των εχθροπραξιών, ήταν ότι 14 Οκτωβρίου έλαβε χώρα η μεγαλύτερη αρματομαχία της μεταπολεμικής ιστορίας.

²⁴ Παρότι η Αίγυπτος το δέχτηκε αμέσως, το Ισραήλ συνέχισε τις επιχειρήσεις.

²⁵ in.gr, 06 Οκτωβρίου 2020 «Βαγγέλης Στεργιόπουλος, 6 Οκτωβρίου 1973 : Ο αραβοϊσραηλινός Πόλεμος του Γιομ Κισούρ», , <https://www.in.gr/2020/10/06/plus/features/6-oktovriou-1973-o-aravoisrailinos-polemos-tou-giom-kipour/>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 21)

Κεφάλαιο δεύτερο:

Η γεωπολιτική – γεωστρατηγική ανάλυση της περιοχής της ανατολικής Μεσογείου

Γεωγραφική Ανάλυση ανατολικής Μεσογείου

Η Μεσόγειος θάλασσα υπήρξε από την αρχαιότητα το κέντρο του κόσμου. Υπήρξε η κοιτίδα του σύγχρονου πολιτισμού όπου αναπτύχθηκαν οι σημαντικότεροι πολιτισμοί και αυτοκρατορίες. Αποτέλεσε όμως και ένα πεδίο σημαντικών συγκρούσεων²⁶. Αποτέλεσε και συνεχίζει μέχρι σήμερα να αποτελεί την σημαντικότερη θάλασσα του πλανήτη. Αποτελεί τον συνδετικό κρίκο τριών ηπείρων (Ασία, Ευρώπη και Αφρική), ενώ παράλληλα αποτελεί θάλασσα διέλευσης ενώνοντας τον Ινδικό με τον ατλαντικό ωκεανό, ενώνοντας διαφορετικούς πολιτισμούς και κόσμους²⁷. Εκτείνεται σε μήκος 3.400 χιλ. από τα στενά του Γιβραλτάρ μέχρι τη Συρία και σε πλάτος 1600 χιλ από τον κόλπο της Σύρτης μέχρι την Αδριατική θάλασσα. Έχει έκταση 1.300.00 τετρ. Χιλ. Σύμφωνα με τη σύμβαση του δικαίου της θάλασσας²⁸, θεωρείται ημίκλειστη θάλασσα.

Η Μεσόγειος θάλασσα μπορεί να υποδιαιρεθεί σε περιοχές, που από μόνες τους αποτελούν ανεξάρτητα υποσυστήματα. Ένα από αυτά τα υποσυστήματα, ίσως το σημαντικότερο, είναι η ανατολική μεσόγειος και ιδιαίτερα η περιοχή που περικλείεται από την Κύπρο, την Ελλάδα και τα παράκτια κράτη της νοτιοανατολικής λεκάνης της Μεσογείου. Ο υπόψη χώρος αφορά συνολικά επτά κράτη, την Ελλάδα, τη Συρία, το Ισραήλ, το Λίβανο, την Τουρκία την Αίγυπτο και την Κύπρο²⁹.

Η ανατολική Μεσόγειος υπήρξε ανέκαθεν περιοχή όπου οι διεθνείς δρώντες αποσκοπούσαν να έχουν τη μεγαλύτερη διεθνή επιρροή. Είναι άλλωστε γνωστό από άρθρα και αναλύσεις ότι σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη – αναβάθμιση – ισχυροποίηση του NATO, παίζει η νοτιοανατολική του πτέρυγα, δηλ η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Η αξία της γεωπολιτικής της θέσεως καταδεικνύεται από το γεγονός ότι ελέγχει την βασική οδό διελεύσεως των υδρογονανθράκων της μέσης ανατολής, αλλά και της καθόδου της Ρωσίας στις θερμές θάλασσες. Επιπλέον, οι πρόσφατες ανακαλύψεις σημαντικών κοιτασμάτων

²⁶ Ήταν η μεγάλη θάλασσα την οποία οι Έλληνες αποκαλούσαν: «η θάλασσα που μας περιβάλλει».

²⁷ Ιωάννης Παρίσης, Η καθ' υμάς θάλασσα, γεωστρατηγική ανάλυση της Μεσογείου, (Αθήνα, Λιβάνη, 2013) σελ. 32-50.

²⁸ UNCLOS III, άρθρο 12.

²⁹ Νικόλαος Σκουρέλος, «η ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολιτισμού. Η συμμαχία Ελλάδας Κύπρου και Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων» (Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονία – Διατριβή, 2015) σελ 94

υδρογονανθράκων στην περιοχή, έχουν αναβαθμίσει την ήδη σημαντική γεωπολιτική και γεωοικονομική της αξία. Η προοπτική σταδιακής ενεργειακής απεξάρτησης της Ευρώπης από τα Ρωσικά κοιτάσματα, σε περίπτωση που αυτά επιβεβαιωθούν, θα προσδώσουν σημαντικό πλεονέκτημα στον ελέγχοντα την περιοχή.

Γεωστρατηγική Ανάλυση Ανατολικής Μεσογείου

Η Μεσόγειος θάλασσα συνεχίζει από αρχαιοτάτων χρόνων να διατηρεί την υπεραξία της, ως περιοχή στρατηγικής σημασίας. Ο Ουίστον Τσώρτσιλ είχε χαρακτηρίσει την Μεσόγειο ως το μαλακό υπογάστριο της Ευρώπης. Ειδικότερα η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου αποτελεί σημαντικό τμήμα των στρατηγικών σχεδιασμών ΗΠΑ – Ε.Ε. – Ρωσίας. Αναλυτικότερα αποτελεί:

α. Εμπορικό σταυροδρόμι προσδίδοντας βάθος στη διώρυγα του Σουέζ. Ο πρόσφατος διπλασιασμός της χωρητικότητας της διώρυγας³⁰ διπλασίασε την ημερήσια δυναμικότητά της. Η εμπορική αξία της ανατολικής μεσογείου φαίνεται και από το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της Κίνας για επενδύσεις στην ευρύτερη περιοχή (εξ ου και η επένδυση στο λιμάνι του Πειραιά), προκειμένου να καταστεί ευκολότερη η πρόσβαση των κινεζικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή αγορά.

β. Ζώνη ανάσχεσης έναντι των απειλών που αναπτύσσονται περιμετρικά της. Στην περιοχή αυτή και ειδικότερα στις χώρες νοτίως και νοτιοανατολικά της Μεσογείου αναπτύσσεται μεγάλος αριθμός τρομοκρατικών πυρήνων. Επιπλέον, αποτελεί το «μαξιλάρι» έναντι των περιοχών που σχηματίζονται από το νοητό τόξο του Αφγανιστάν έως την υποσαχάρια Αφρική³¹.

γ. Εναλλακτική πηγή ενέργειας για την Ε.Ε. Η ενεργειακή εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία έχει οδηγήσει στην αναζήτηση εναλλακτικών οδών ενεργειακής κάλυψης. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων, η διαφαινόμενη αύξηση των εξαγωγικών δυνατοτήτων και η κατασκευή αγωγών για την εύκολη και γρήγορη μεταφορά τους προς την Ε.Ε, αναμένεται να προσδώσουν ακόμα μεγαλύτερη αξία στην περιοχή. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια είναι η επίλυση των προβλημάτων που ταλανίζουν την περιοχή με κυριότερα τις σχέσεις των αραβικών κρατών με το Ισραήλ, το Κυπριακό και τις σχέσεις

³⁰ Υπήρξε διαπλάτυνση της διώρυγας σε απόσταση 35 χιλιομέτρων και δημιουργήθηκε μια νέα διώρυγα σε απόσταση 37 χιλιομέτρων.

³¹ Στις περιοχές – κράτη αυτού του τόξου αναπτύσσεται παντός είδους λαθρεμπόριο, υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα, θρησκευτικός φονταμενταλισμός, διεφθαρμένα καθεστώτα, κράτη που είναι ασταθή και κίνδυνο διάχυσης όπλων μαζικής καταστροφής και τέλος ανεξέλεγκτη δουλεμπορία και λαθρομετανάστευση.

Ελλάδας – Τουρκίας. Κυριότερο πρόβλημα διαφαίνεται να αποτελεί η στάση της Τουρκίας η οποία με προκλητικές ενέργειες κυρίως στρατιωτικής φύσεως και αναθεωρητικής ρητορικής, προσπαθεί να εξασφαλίσει το μέγιστο κομμάτι από την ενεργειακή «πίτα της περιοχής»³².

δ. Εφαλτήριο παρακολούθησης των τεκταινομένων στη Μέση Ανατολή ή και στη Βόρεια Αφρική (Λιβύη) ή και ανάληψης στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση της υπόψη περιοχής από γεωπολιτικής άποψης καθώς αποτελεί παράγοντα ισχύος μιας περιοχής. Σύμφωνα με τις δυο βασικές γεωπολιτικές προσεγγίσεις των Μακίντερ και Σπάικμαν³³, το υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου αποτελεί τη βάση του «αναχωματικού» δακτυλίου, δηλ της περιοχής γύρω από την Ευρασιατική περιοχή. Αυτός που ελέγχει την εν λόγω ζώνη ελέγχει όλη την Ευρασία και κατ' επέκταση του μεγαλύτερου μέρους του κόσμου³⁴. Ο χώρος της ΝΑ Μεσογείου ως σύμπλοκο επηρεάζεται ευθέως από τον άξονα Σουέζ – Γιβραλτάρ (36^{ος} παράλληλος). Ο χώρος αυτός αποτελεί σημαντικό σύνολο γεωστρατηγικών ερεισμάτων για τις αγγλοσαξονικές χώρες (βλέπε παράρτημα «Β» εικόνα 1).

Η Μεσόγειος θάλασσα ως «ημίκλειστη θάλασσα» (σύμφωνα με την UNCLOS III), διαθέτει στρατηγικά σημεία όπως η είσοδος και η έξοδος από αυτήν. Στην περιοχή της ανατολικής μεσογείου συναντώνται δύο από τα σημαντικότερα στενά της Μεσογείου αλλά και παγκοσμίως, της διώρυγας του Σουέζ αλλά και τα στενά του Βοσπόρου. Τα υπόψη σημεία αποτελούν checkpoints των εμπορευματικών και επικοινωνιακών θαλασσίων οδών που διέρχονται από αυτά.

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων υδρογονανθράκων έχουν προσδώσει στην περιοχή, εκτός από γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό ενδιαφέρον που πάντοτε είχε, έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον. Τα γεωλογικά φαινόμενα είναι έντονα με κυριότερο τη μεσογειακή ράχη. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει έντονη προσπάθεια για την ανακάλυψη υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο. Η εστίαση δίδεται στα πεδία της Λεβαντίνης και

³² η Καθημερινή, 13 Μαρ 2017, «Κωνσταντίνος Φίλης, Η στρατηγική αξία της ανατολικής μεσογείου», <https://www.kathimerini.gr/world/900113/i-stratigiki-axia-tis-anatolikis-mesogeioy/> (έγινε πρόσβαση στις 12 Μαρ 21)

³³ Ο Nickolas spykman θεωρούσε ότι η εξωτερική πολιτική των κρατών και η γεωπολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Ουσιαστικά προσπάθησε να συνδέσει τη γεωγραφική θέση κάθε κράτους με την πολιτική ισχύ. Ο sir Halford Makinder αναφέρει ότι «η πραγματική ισορροπία της πολιτικής ισχύος σε οποιοδήποτε καθορισμένο χρόνο, είναι από τη μια πλευρά το παράγωγο των γεωγραφικών, οικονομικών και γεωστρατηγικών συνθηκών και από την άλλη του σθένους, των σχετικών αριθμών, του εξοπλισμού και της οργάνωσης των ανταγωνιστικών ανθρώπων».

³⁴ Ιωάννης Μάζης, «Γεωπολιτική, η θεωρία και η πράξη» (Αθήνα, Παπαζήσης, 2002), σελ 42.

του Ηροδότου. Για την καλύτερη μελέτη του θέματος, η ΝΑ Μεσόγειος δύναται να διαχωριστεί σε τέσσερις επιμέρους περιοχές που εκτιμάται ότι υφίσταται μεγάλη πιθανότητα εξεύρεσης υδρογονανθράκων. Οι περιοχές αυτές είναι:

α. Η λεκάνη της Λεβαντίνης η οποία βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της μεσογείου (Παράρτημα «Β» εικόνα 2) και έχει έκταση 50.000 τετρ. Χιλ. περίπου.

β. Η λεκάνη του Ηροδότου (Παράρτημα «Β» εικόνα 3) και έχει έκταση 104000 τετρ. Χιλ.

γ. Το κωνικό πεδίο στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου (Παράρτημα «Β» εικόνα 4).

δ. Ο χώρος της θαλάσσιας περιοχής νότια της Κρήτης³⁵ (Παράρτημα «Β» εικόνα 5).

Τα εκτιμώμενα αποθέματα υδρογονανθράκων στις παραπάνω περιοχές εκτιμώνται ότι είναι τόσο μεγάλα, που δύναται να προσομοιάσουν αυτά του Περσικού κόλπου. Συγκεκριμένα, στη λεκάνη της Λεβαντίνης εκτιμάται ότι είναι ανακτήσιμα 3,4 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Τα κοιτάσματα στην ΑΟΖ της Αιγύπτου στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου εκτιμώνται σε 77 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια αερίου. Στην ΑΟΖ της Συρίας τα αποθέματα ανέρχονται σε 8,5 τρισ. κυβικά πόδια αερίου, ενώ τα εκτιμώμενα αποθέματα στις ΑΟΖ της Συρίας, του Λιβάνου και του Ισραήλ ανέρχονται σε 122 τρισ. κυβικά πόδια. Τα αποθέματα τέλος νότια της Κρήτης εκτιμώνται σε 3,5 τρισεκατομμύρια πόδια³⁶.

Η ενεργειακή ασφάλεια στη Μεσόγειο

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί πυλώνα κομβικής σημασίας για την ανάπτυξη και τη σταθερότητα ενός κράτους. Η ενεργειακή ασφάλεια εκφράζεται με τρεις τρόπους:

α. Εξασφάλιση αποθεμάτων ικανών ώστε πιθανές αναταράξεις να μη προκαλούν προβλήματα στις προηγμένες χώρες και βιομηχανίες.

β. Ανακάλυψη και εξόρυξη νέων κοιτασμάτων.

³⁵Νικόλαος Σκουρέλος, «η ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολιτισμού. Η συμμαχία Ελλάδας Κύπρου και Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων» (Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονία – Διατριβή, 2015), σελ 98 - 101

³⁶ Η καθημερινή, 22 Μαρ 2015, «Χρύσα Λιάγκου, Τα αποθέματα, ο Λεβιάθαν και οι αγωγοί EastMed και «Ποσειδών»», <https://www.kathimerini.gr/world/808428/ta-apothemata-o-leviathan-kai-oi-agogoi-eastmed-kai-poseidon/> (έγινε πρόσβαση στις 14 Μαρ 21)

γ. Εξασφάλιση των υπαρχόντων πηγών ενέργειας³⁷.

Η ενεργειακή ασφάλεια ως όρος καταδεικνύει την ενέργεια που χρειάζεται ένα κράτος προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και στρατιωτικές ανάγκες του καθώς και το ποσό της ενέργειας που απαιτείται για τη θωράκιση της οικονομίας σε περίπτωση αιφνίδιας μη τροφοδότησης του. Στην περιοχή της ανατολικής μεσογείου, η ενεργειακή ασφάλεια λαμβάνει δύο όψεις: Αφενός η διασφάλιση των ενεργειακών πόρων των κρατών της περιοχής, αφετέρου τη διασφάλιση του ενεργειακού διαδρόμου για την τροφοδότηση των κρατών της Ευρώπης³⁸.

Η αξία της ανατολικής μεσογείου, όσο αφορά τον ενεργειακό παράγοντα, δύναται να αποτυπωθεί από την παραγωγή της σε υδρογονάνθρακες καθώς και από τις ποσότητες υδρογονανθράκων που διέρχονται από τις θαλάσσιες οδούς της, προκειμένου να καλύψουν ενεργειακά κυρίως την Ευρώπη. Η Ευρώπη εισάγει το 35% του φυσικού αερίου από την Αίγυπτο, τη Λιβύη και τη Νιγηρία, ενώ το 50% του πετρελαίου διέρχεται από τη Μεσόγειο προερχόμενο από τη Μέση Ανατολή.

³⁷Ιωάννης Παρίσης, «Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές σύστημα», (Αθήνα, Ινφογνώμων,2011) σελ 138.

³⁸ Κωνσταντίνος Φίλης (επιμ.), «Ο ρόλος της ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης» (Αθήνα, 2012), διαθέσιμο στην Ιστοσελίδα <http://www.idis.gr/wp-content/uploads/ANATOLIKH-MESOΓΕΙΟΣ-ΤΕΛΙΚΟ.pdf>

Κεφάλαιο τρίτο: Σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ

Σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ κατά την ίδρυσή του

Η Ελλάδα, από συστάσεως του Ισραήλ το αναγνώρισε de facto και όχι de jure. Το αναγνώριζε δηλαδή ως κράτος που υφίσταται αλλά χωρίς διεθνή νομική υπόσταση³⁹.

Ο Νταβίντ Μπέν Γκουριόν, αναγνωρίζοντας της στρατηγική σημασία του λιμανιού του Πειραιά και του αεροδρομίου των Αθηνών, θεωρούσε ότι θα έπρεπε να διαφυλαχθούν αυτοί οι δίοδοι και να υπάρξει συμμαχία με την Ελλάδα προκειμένου να διαφυλαχθεί ο διπλωματικός αποκλεισμός από τα αραβικά κράτη⁴⁰.

Σχέσεις Ελλάδας Ισραήλ από το 1949 έως το τέλος του ψυχρού πολέμου

Οι σχέσεις Ελλάδος και Ισραήλ, από το 1949 μέχρι το 1990, διακατέχονταν από αρνητισμό και στασιμότητα, παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες δεν είχαν διαφορές, όσο αφορά τις εδαφικές διεκδικήσεις ή άλλες ουσιώδη ζητήματα. Οι διαφορές αυτές εδράζονταν στη φιλοαραβική στάση της Ελλάδας και στις στενές σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας⁴¹.

Οι σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ χαρακτηρίζονταν με την λογική της αμοιβαίας αδιαφορίας, αφού τα δύο κράτη επέλεγαν να εξυπηρετούν πρωτίστως τα εθνικά τους συμφέροντα, τα οποία τα καθοδηγούσαν στη συνεργασία του ενός με τον αντίπαλο του άλλου. Οι σχέσεις αυτές καθορίζονταν από την Ελληνοτουρκική και την Αραβοϊσραηλινή κατάσταση. Κάθε προσπάθεια της Ελλάδας να προσεταιριστεί τους Άραβες ενδυνάμωνε τις σχέσεις του Ισραήλ με την Τουρκία. Αντίστροφα, κάθε προσπάθεια συνεργασίας Ισραήλ – Τουρκίας οδηγούσε την Ελληνική εξωτερική πολιτική πιο κοντά στους Άραβες. Οι Ελληνοισραηλινές σχέσεις ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες⁴².

Τα ζητήματα που επηρέαζαν άμεσα τις Ελληνο – Ισραηλινές σχέσεις ήταν το Κυπριακό και το Παλαιστινιακό. Το ζήτημα της ένωσης της Κύπρου ανάγκασε το Ισραήλ να τηρήσει αρνητική στάση για να μη διαταράξει τις σχέσεις του με την Τουρκία και την Αγγλία. Παράλληλα, στα πλαίσια του ΟΗΕ, το Ισραήλ συνεχώς ήταν απέναντι στις

³⁹ imfognomon 17 Απρ 20, « I. Δημοσθένης Κωνσταντίνου, Πρέσβυς ε.τ., Η αναγνώριση του Ισραήλ από την χώρα μας,» , https://infognomonpolitics.gr/2020/04/blog-post_1852-5 (έγινε πρόσβαση στις 18 Φεβ 21)

⁴⁰ Αμίκιμ Ναχμάνι, «Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Αθήνα, Παπαζήση 2003), σελ.232

⁴¹ Δημήτρης Κωμοδρόμος, «Οι προοπτικές της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ» (Αθήνα Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2014), σελ. 8.

⁴² Αμίκιμ Ναχμάνι, «Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Αθήνα, Παπαζήση 2003), σελ.66

Ελληνικές θέσεις, ενώ στις ΗΠΑ το Εβραϊκό λόμπι προωθούσε τις Τουρκικές θέσεις στον αμερικανικό τύπο⁴³.

Η παρουσία 200.000 Ελλήνων που ζούσαν στις αραβικές χώρες επηρέαζε την Ελληνική εξωτερική πολιτική. Αυτό λειτουργούσε ως μοχλός πίεσης στα χέρια των Αράβων απέναντι στις σχέσεις της Ελλάδας με τις χώρες της περιοχής και ιδιαίτερα στις σχέσεις της με το Ισραήλ. Χαρακτηριστική ήταν η στάση της Αιγύπτου η οποία απαιτούσε τη μη αναγνώριση de jure το Ισραήλ. Σε αντίθετη περίπτωση απειλούσε με την απέλαση των Ελλήνων από την χώρα⁴⁴.

Ο σημαντικότερος όμως λόγος που η Ελλάδα προσεταιριζόνταν τους Άραβες ήταν το θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Η Ελλάδα προσδοκούσε στις ψήφους των αραβικών κρατών στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Σε αντίθεση, η στάση αυτή οδηγούσε το Ισραήλ να έχει τελείως αρνητική στάση σε μια τέτοια προοπτική⁴⁵.

Χαρακτηριστικό ήταν ότι η Ελλάδα ήταν αντίθετη στην είσοδο του Ισραήλ σε παγκόσμιους οργανισμούς. Αυτό οδηγούσε το Ισραήλ σε διεθνή απομόνωση. Η Ελλάδα κατανήφιζε την είσοδο του Ισραήλ ακόμα και σε περιφερειακούς οργανισμούς χωρίς ιδιαίτερη αξία όπως η Διεθνής Ταχυδρομική Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Γεωργίας⁴⁶.

Η άνοδος της χούντας, μέσ πραξικοπήματος, είχε σαφή αμερικανόστροφο προσανατολισμό και δημιούργησε στο Ισραήλ ελπίδες για τη βελτίωση των Ελληνοισραηλινών σχέσεων, ώστε να υπάρξει de jure αναγνώριση του Ισραήλ από την Ελλάδα. Παρόλα αυτά η Ελλάδα διατήρησε την ίδια πολιτική για συνέχιση των καλών σχέσεων με τα αραβικά κράτη.

Η μόνη περίπτωση στην οποία η χούντα έδειξε ανοχή απέναντι στο Ισραήλ (διαμέσου της παρέμβασης των Η.Π.Α.), ήταν κατά την διάρκεια του Πολέμου των Έξι Ημερών. Τότε επετράπη στις αμερικανικές δυνάμεις να χρησιμοποιήσουν τα λιμάνια στην

⁴³ Φώλα Δέσποινα, «Το Αμυντικό Δόγμα του Ισραήλ και οι Γεωπολιτικές του Προεκτάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο» (Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, 2009), σελ. 557

⁴⁴ Ακόμη και όταν ο Νάσερ επέβαλε μέτρα που έπληξαν καίρια την ελληνική κοινότητα της Αιγύπτου με αποτέλεσμα ο αριθμός των Ελλήνων που διαβιούσαν εκεί να μειωθεί από 140.000 σε 30.000 περίπου, η Ελληνική ηγεσία θεωρούσε ότι έπρεπε να την προστατεύσει και ως εκ τούτου να μην αλλάξει την πολιτική της.

⁴⁵ Φώλα Δέσποινα, «Το Αμυντικό Δόγμα του Ισραήλ και οι Γεωπολιτικές του Προεκτάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο» (Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, 2009), σελ. 557

⁴⁶ Αμίκαμ Ναχμάνι, «Ίσραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Αθήνα, Παπαζήση 2003), σελ.234

Κρήτη υπέρ του Ισραήλ. Παρόλα αυτά, η λήξη του πολέμου κατέδειξε ότι η Ελλάδα προέβη σε αυτές τις διευκολύνσεις εξαιτίας των σχέσεών της με τις ΗΠΑ και όχι για να προσεγγίσει το Ισραήλ⁴⁷.

Τον Αύγουστο του 1973 συνέβη ένα περιστατικό το οποίο φανέρωσε τις κακές σχέσεις Ελλάδας Ισραήλ. Συγκεκριμένα, δύο ένοπλοι Παλαιστίνιοι οι οποίοι ανήκαν στην οργάνωση «Μαύρος Σεπτέμβρης» επιτέθηκαν με όπλα και χειροβομβίδες στην αίθουσα transit του Ανατολικού Αεροδρομίου στο Ελληνικό. Οι δύο δράστες, όπως αποδείχθηκε είχαν σκοπό να καταλάβουν αεροσκάφος της El Al για το Τελ Αβίβ. Επειδή δεν πρόλαβαν την αναχώρηση του αεροσκάφους, επιτέθηκαν στους επιβάτες της πτήση της TWA για τη Νέα Υόρκη κατά την επιβίβασή τους, που είχε αφιχθεί λίγη ώρα νωρίτερα από το Τελ Αβίβ⁴⁸. Τρεις νεκροί και 55 τραυματίες ήταν ο τραγικός απολογισμός της επίθεσης⁴⁹.

Ο Σιμόν Πέρες, αρχηγός του κόμματος των Εργατικών του Ισραήλ, με δηλώσεις του κατηγορήσε την Ελλάδα για ανοχή στην τρομοκρατία. Η δήλωση αυτή καταδείκνυε την στάση της Ισραηλινής ηγεσίας απέναντι στην Ελλάδα. Οι διαθέσεις των Ισραηλινών είχαν επηρεαστεί και από την απελευθέρωση δύο Αράβων τρομοκρατών τον Μάιο του 1974 .

Μετά το 1974, η νέα κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή συνέχισε την τακτική προσέγγισης των αραβικών χωρών έναντι του Ισραήλ. Όμως υπήρξε μια προσπάθεια επαφής μεταξύ των δύο χωρών, οι οποία είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή συμφωνίας για την προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού από το Ισραήλ και την συνεργασία σε επίπεδο παιδείας.

Από το 1981, ο τότε Έλληνας πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου, ανέπτυξε στενότερες σχέσεις με τους Παλαιστίνιους τη Συρία και τη Λιβύη. Ταυτόχρονα, υιοθέτησε μια πολιτική καταγγελίας του Ισραήλ για βαρβαρότητες εναντίον των Παλαιστινίων⁵⁰.

⁴⁷ Δημήτρης Κωμοδρόμος, «Οι προοπτικές της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ» (Αθήνα Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2014), σελ. 11.

⁴⁸ Εκείνη τη στιγμή στην αίθουσα βρίσκονταν περίπου 2.000 άτομα. Αφού έριξαν τέσσερις χειροβομβίδες, άρχισαν να πυροβολούν στο πλήθος χωρίς καμία διάκριση. Στη συνέχεια προέβησαν σε ομηρία 35 ατόμων για χρονικό διάστημα 2 ωρών. Εν τέλει παραδόθηκαν στις αστυνομικές αρχές.

⁴⁹ Το βήμα 22 Μαρ 16, «Λαμπρόπουλος Βαίλης, Το ξεχασμένο» μακελειό στο Ελληνικό πριν από 43 χρόνια» <https://www.tovima.gr/2016/03/22/society/to-ksexasmeno-makeleio-sto-elliniko-prin-apo-43-xronia>, (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβ 21)

⁵⁰ Η φιλοαραβική πολιτική που ακολούθησε ο Ανδρέας Παπανδρέου επηρεαζόταν από την προσδοκία επενδύσεων αραβικών χωρών στην οικονομία της Ελλάδας και εξαιτίας της στήριξης των αράβων στο Κυπριακό πρόβλημα.

Από το 1983 η κυβέρνηση της Ελλάδας προσέγγισε το Ισραήλ προσπαθώντας να ομαλοποιήσει τις σχέσεις των δύο χωρών. Η προσέγγιση πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω Εβραϊκών, οι οποίες εδρεύουν σε ευρωπαϊκές χώρες, με αποτέλεσμα την υπογραφή εμπορικών και πολιτιστικών συμφωνιών μεταξύ της Αθήνας και της Ιερουσαλήμ⁵¹.

Η προσπάθεια της Ελλάδας κατέδειξε τη διάθεσή της για την *de jure* αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ. Η διάθεση αυτή πήγαζε από της πιέσεις και των αμερικανών αλλά και της τότε ΕΟΚ για την εξομάλυνση των σχέσεων, μια και ήταν η μοναδική χώρα στην ΕΟΚ που δεν είχε αναγνωρίσει το κράτος του Ισραήλ. Η θέση της Ελληνικής πλευράς ήταν η αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ να πραγματοποιηθεί, μόνο αν αναγνωριστεί το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στους Παλαιστίνιους. Το Ισραήλ όμως κατέστησε σαφές ότι χωρίς την *de jure* αναγνώριση της Ελλάδας, τα περιθώρια βελτίωσης των σχέσεων των δύο χωρών ήταν περιορισμένα. .

Η περίοδος 1989 – 2009

Οι κοσμογονικές αλλαγές που προκάλεσε το τέλος του Ψυχρού πολέμου, ανάγκασαν και την Ελλάδα να αναθεωρήσει την εξωτερική της πολιτική τόσο στα Βαλκάνια όσο και στη Μ. Ανατολή. Την 21 Μαΐ 1990, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, ως πρωθυπουργός της Ελλάδας, αναγνώρισε *de jure* το κράτος του Ισραήλ, 42 χρόνια μετά την ίδρυσή του. Οι διπλωματικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ αποκαταστάθηκαν πλήρως και έκτοτε οι διπλωματικές μας σχέσεις υπήρξαν ικανοποιητικές σε διπλωματικό επίπεδο, πλην όμως υπήρχε πάντοτε το αγκάθι των καλών σχέσεων της Ελλάδας με τον αραβικό κόσμο.

Το 1994 υπεγράφη πρωτόκολλο αμυντικοτεχνικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, για πραγματοποίηση κοινών ασκήσεων και εκπαίδευση προσωπικού με σκοπό τη βελτίωση των σχέσεων, τη στρατιωτική συνεργασία και την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών⁵².

Η συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας ανάμεσα στα δύο κράτη δεν ευοδώθηκε στην πράξη εξαιτίας της αβεβαιότητας των δύο κρατών για τις πραγματικές προθέσεις του άλλου. Η ψυχρότητα αυτή επιβεβαιώθηκε το 1996, όταν το Ισραήλ υπέγραψε μία

⁵¹ Φώλα Δέσποινα, «Το Αμυντικό Δόγμα του Ισραήλ και οι Γεωπολιτικές του Προεκτάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο» (Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, 2009), σελ. 562.

⁵² Ιωάννης Σακκάς, «Η Ελλάδα στη Μεσόγειο 1950 – 2004, Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις», Αθήνα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά και ηλεκτρονικά συγγράμματα, 2015), σελ 48.

αντίστοιχη αλλά σαφώς πιο αναβαθμισμένη αμυντική συμφωνία με την Τουρκία, γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση της Ελλάδας, αλλά και την ανησυχία πολλών χωρών της ευρύτερης περιοχής, μεταξύ αυτών και η Κύπρος⁵³.

Παρόλη την προσέγγιση Ισραήλ – Τουρκίας, το Ισραήλ ουδέποτε εκδήλωσε διάθεση επιδείνωσης των σχέσεων του με την Ελλάδα. Αντίθετα επέλεξε ουδέτερη πολιτική, προσπαθώντας να αναβαθμίσει τις σχέσεις του και με τις δύο χώρες. Από την άλλη και η Ελλάδα αντιλαμβανόταν ότι το Ισραήλ δεν θα μπορούσε να αγνοήσει της Τουρκία, καθώς η εγγύτητά της και το μέγεθός της, την καθιστούσαν ελκυστικό σύμμαχο για όλες της χώρες της περιοχής⁵⁴.

Η κρίση των Ιμίων του 1996

Τα γεγονότα των Ιμίων το 1996 κατέδειξαν την ελλειπή συνεισφορά κυρίως των Ευρωπαίων συμμάχων, όσο και των Η.Π.Α., στην επίλυση των διαφορών της Ελλάδας με την Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτό η Ελληνική διπλωματία άρχισε να αντιλαμβάνεται ότι η βελτίωση των σχέσεών της με το Ισραήλ και η ενδεχόμενη συνεργασία με στόχο την προώθηση των αξιών και των συμφερόντων του δυτικού κόσμου ανάμεσα στις δύο φιλοδυτικές περιφερειακές δυνάμεις, θα μπορούσαν να ενταχτούν σε ένα γενικότερο πλαίσιο πολιτικής για την αντιμετώπιση των προθέσεων της Τουρκίας. Επιπλέον θα τύγχανε και της ένθερμης υποστήριξης των ΗΠΑ και της ΕΕ, βελτιώνοντας ταυτόχρονα και τις σχέσεις της με το εβραϊκό λόμπι στην Αμερική⁵⁵.

Η διοργάνωση των ολυμπιακών αγώνων από την Αθήνα το 2004 ουσιαστικά λειτούργησε ως ανάχωμα στην συνέχιση βελτίωσης των διπλωματικών και στρατιωτικών σχέσεων Ελλάδας και Ισραήλ. Ο φόβος των τρομοκρατικών επιθέσεων από φανατικούς μουσουλμάνους, ανάγκασε την Ελλάδα να στραφεί ξανά στην προσέγγιση των αραβικών

⁵³ Η Ελλάδα εκτίμησε ότι η αιφνιδιαστική συμφωνία Τουρκίας - Ισραήλ απειλούσε τα στρατηγικά της συμφέροντα στην περιοχή καθόσον:

α. Θα έδινε τη δυνατότητα στην Τουρκία να επιλύσει με τη βοήθεια του Ισραήλ τα προβλήματα με τη δράση των Κούρδων στα ανατολικά και να εστιαστεί πλέον στα δυτικά, εφαρμόζοντας επιθετική πολιτική εναντίον της Ελλάδας και της Κύπρου.

β. Θα αναβάθμιζε το ρόλο της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου ως ρυθμιστή των εξελίξεων, καθιστώντας την στενό σύμμαχο των ΗΠΑ με την υποστήριξη του εβραϊκού λόμπι.

γ. Θα προκαλούσε τη σημαντική ποιοτική αναβάθμιση του τουρκικού στρατού και των δυνατοτήτων παραγωγής της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας καθόσον οι περισσότερες συμφωνίες πώλησης ισραηλινού εξοπλισμού συνοδεύονταν με συμφωνίες συμπαραγωγής για μεταφορά τεχνογνωσίας από Ισραηλινούς ειδικούς.

⁵⁴ Ζυγγιρίδης Ιωάννης, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», (Αθήνα, Σχολή Εθνικής Άμυνας, 2019), σελ. 14.

⁵⁵ Στο πλαίσιο αυτό, την άνοιξη του 2000, ο Έλληνας Πρόεδρος της Δημοκρατίας πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Ισραήλ για πρώτη φορά στην ιστορία. Την επίσκεψη ανταπέδωσε έξι χρόνια αργότερα, το Φεβρουάριο του 2006, ο Ισραηλινός ομόλογος του, Μοσέ Κατσάβ.

χωρών και στη ματαίωση οποιασδήποτε συνεργασίας Ελλάδας Ισραήλ, κυρίως σε στρατιωτικό επίπεδο.

Το 2005 και μετά από μια δεκαετία όπου οι σχέσεις με το Ισραήλ παρέμειναν στάσιμες, η Ελλάδα αναθέρμανε τη στρατιωτική συνεργασία με το Ισραήλ, μέσω της άσκησης «DOLPHIN 2005» με συμμετοχή, Ελλήνων, Αράβων και Ισραηλινών στο πλαίσιο του «Μεσογειακού Διαλόγου»^{56, 57, 58}.

Η περίοδος 2010 – 2019

Η ουσιαστική μεταβολή στις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ με τη ένθερμη προσέγγιση των δύο πλευρών σε όλα τα επίπεδα, πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2010 μετά από συνάντηση των δύο πρωθυπουργών Μπέντζαμιν Νετανιάχου και Γεωργίου Παπανδρέου⁵⁹. Η προσπάθεια βελτίωσης της σχέσεων των δύο χωρών σχεδιάστηκε ως αντιστάθμισμα στη διευρυμένη συνεργασία Ισραήλ - Τουρκίας και αποτέλεσε μέσο ενίσχυσης της θέσης της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή της Ν.Α. Μεσογείου, στο πλαίσιο της διαχείρισης και λύσης του Κυπριακού ζητήματος.

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα το 2010 κατέστη τροχοπέδη στην συνεργασία των δύο χωρών, κυρίως λόγω έλλειψης πόρων από την πλευρά της Ελλάδας. Παρόλα αυτά, μέχρι το 2015 παρέμεινε σταθερή πολιτική προσέγγιση η εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών. Παρόλες τις ένθερμες δημιουργηθείσες σχέσεις, η αντίδραση του αραβικού κόσμου ήταν πολύ μικρή, κυρίως λόγω της αραβικής άνοιξης⁶⁰.

⁵⁶ Ο «Μεσογειακός Διάλογος» είναι ένα φόρουμ του NATO που ξεκίνησε να λειτουργεί το 1994. Σ' αυτό συμμετέχουν 7 μη NATOϊκές χώρες της Μεσογείου: η Αλγερία, η Αίγυπτος, η Ιορδανία, η Μαυριτανία, το Μαρόκο, η Τυνησία και το Ισραήλ. Σκοπός του φόρουμ είναι η συμβολή στην περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα, η επίτευξη καλύτερης αμοιβαίας κατανόησης και η εξάλειψη τυχόν λανθασμένων εντυπώσεων για το NATO από πλευρά των χωρών του Διαλόγου.

⁵⁷ Ζυγγιρίδης Ιωάννης, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», (Αθήνα, Σχολή Εθνικής Άμυνας, 2019), σελ. 14.

⁵⁸ Η ίδια άσκηση επαναλήφθηκε το Σεπτέμβριο του 2006 υπό την επωνυμία «DOLPHIN 2006», με τη συμμετοχή και πάλι του Ισραήλ και 6 αραβικών χωρών. Την περίοδο από 28 Μαΐου έως 12 Ιουνίου του 2008 η Ελληνική και Ισραηλινή αεροπορία πραγματοποίησαν κοινή άσκηση με την ονομασία «GLORIAN SPARTAN». Η άσκηση περιλάμβανε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης και αποστολές μάχης, αποστολές εναέριας μάχης, εικονικών προσβολών επίγειων στόχων, εναέριου ανεφοδιασμού και επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης μάχης.

⁵⁹ Η συνάντησή τους πραγματοποιήθηκε τυχαία στο εστιατόριο «Πούσκιν» στη Μόσχα. Οι δύο ηγέτες συζήτησαν για το Τουρκικό εξτρεμισμό εναντίον του Ισραήλ. Τον Ιούλιο 2010, ο Έλληνας πρωθυπουργός επισκέφθηκε το Ισραήλ για πρώτη φορά μετά από 30 χρόνια. Την επίσκεψη ανταπέδωσε ο Ισραηλινός ηγέτης στις 16 Αυγ 2010, θέτοντας τις Ελληνοϊσραηλινές σχέσεις σε νέα τροχιά.

⁶⁰ Αραβική Άνοιξη ονομάστηκε ένα κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, που εκδηλώθηκε από τις 18 Δεκεμβρίου του 2010. Εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο στη Λιβύη, στο Μπαχρέιν, τη Συρία και την Υεμένη. Έντονες διαδηλώσεις έγιναν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν.

Στον τομέα της στρατιωτικής συνεργασίας, οι δύο χώρες συνεχίζουν να συνεργάζονται στενά μέχρι και σήμερα διοργανώνοντας κάθε χρόνο τη διεθνή αεροναυτική άσκηση «NOBLE DINA» με επιπλέον συμμετοχή στρατιωτικών δυνάμεων της Κύπρου και των ΗΠΑ, καθώς και της αεροπορικής άσκησης «HNIOXOS», μαζί με τις ΗΠΑ, την Ιταλία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Η βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας – Ισραήλ επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό, από τις εξαιρετικές σχέσεις Κύπρου - Ισραήλ. Το Ισραήλ στήριξε την υποψηφιότητα της Κύπρου για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ενιαίο κράτος, εκτιμώντας πως έχοντας τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κοντύτερα προς αυτό, θα ενισχυόταν η σταθερότητα στην περιοχή.

Το 2004 η Κύπρος, ως πλήρες μέλος πλέον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταψήφισε το σχέδιο Ανάν και αναθεώρησε πλήρως την εξωτερική της πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό προέβη στη σύναψη συμφωνιών οριοθέτησης του θαλάσσιου συνόρου της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου (2003), τη Δημοκρατία του Λιβάνου (2007) και του Κράτους του Ισραήλ (2010). Παράλληλα, το 2007, η Κύπρος εγκαινίασε τον πρώτο γύρο υποβολής αιτήσεων αδειών έρευνας και αδειών εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων.

Η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στις ΑΟΖ Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου αναβάθμισε τις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ σε μια στρατηγική συνεργασία. Η Ελλάδα θα μπορούσε να αποτελέσει κράτος - κόμβο για τον ενεργειακό ανεφοδιασμό της Ευρώπης. Το γεγονός ότι η Ελλάδα ανήκει στην ΕΕ δημιούργησε ισχυρές προσδοκίες για μια μακροχρόνια συνεργασία Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου και Αιγύπτου, για την εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων και τη μεταφορά τους στην Ευρώπη.

Η συμφωνία που υπεγράφη στις 02 Ιανουαρίου 2020 για την κατασκευή του αγωγού eastmed μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ θεωρείται στρατηγικής σημασίας. Ο αγωγός θα συνδέσει τα κοιτάσματα φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου με την ΕΕ μέσω της Κύπρου και της Ελλάδας. Πρόκειται για έργο που αναβαθμίζει τον ρόλο της χώρας μας στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης και αποτελεί το επιστέγασμα της νέας γεωπολιτικής εταιρικής σχέσης μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ.

Η σπουδαιότερη γεωπολιτική παράμετρος του εγχειρήματος, αφορά την παράκαμψη της Τουρκίας στον τομέα της ενέργειας στην Ανατολική Μεσογείου, η οποία επιχειρεί να εισέλθει στα ενεργειακά μέσω της παράτυπης οριοθέτησης ΑΟΖ με τη Λιβύη⁶¹.

Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας Ισραήλ

Οι οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ βελτιώθηκαν ουσιαστικά μετά το 2000 και συγκεκριμένα μετά την επίσημη επίσκεψη του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κωστή Στεφανόπουλου, στο Ισραήλ από τις 15 ως τις 17 Μαΐου 2000, έπειτα από επίσημη πρόσκληση του Ισραηλινού ομόλογού του, Ezer Weizman.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση 2002 του γραφείου οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων της Ελληνικής Πρεσβείας στο Τελ Αβίβ, οι διμερείς συμφωνίες που ρυθμίζουν την οικονομική - εμπορική συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ, είναι οι εξής:

α. Συμφωνία Στρατιωτικής Συνεργασίας (υπεγράφη το 1994 αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ αφού ουσιαστικά καμία χώρα δεν κυνήγησε την εφαρμογή της).

β. Συμφωνία Αποφυγής Διπλής Φορολογίας για τα Ναυτιλιακά και Αεροπορικά Κέρδη.

γ. Σύμβαση Εμπορίου και Ναυτιλίας.

δ. Σύμβαση Εναερίων Μεταφορών.

ε. Συμφωνία Τουριστικής Συνεργασίας.

στ. Συμφωνία Γεωργικής Συνεργασίας.

ζ. Συμφωνία Οικονομικής, Βιομηχανικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας.

η. Συμφωνία Συνεργασίας στον Εκπαιδευτικό, Πολιτιστικό και Επιστημονικό Τομέα.

θ. Συμφωνία Συνεργασίας στους τομείς της Υγείας και Ιατρικής.

ι. Συμφωνία για τις Τηλεπικοινωνίες και τα Ταχυδρομεία.

Επίσης, έχει υπογραφεί μία Συμφωνία Τουριστικής Συνεργασίας, μεταξύ του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ) και του ισραηλινού Υπουργείου Τουρισμού (1990), καθώς και μία Συμφωνία Αμοιβαίας Προώθησης Εξαγωγών μεταξύ του ΟΠΕ και

⁶¹ Το βήμα, 02 Ιαν 20. «EastMed : Υπεγράφη η συμφωνία για τον αγωγό φυσικού αερίου» , , <https://www.tovima.gr/2020/01/02/politics/eastmed-i-ypografi-tis-symfonias-gia-ton-agogo-fysikou-aeriou>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)

του ισραηλινού Οργανισμού Εξωτερικού Εμπορίου (Israel Export Institute) (12/06/96), η οποία ανανεώθηκε στις 19/11/03⁶².

Το διμερές εμπόριο είχε ανοδική πορεία από την εποχή του 2000 μέχρι και σήμερα. Το Ισραήλ αποτελεί τον σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή.

Σήμερα, παρουσιάζονται σημαντικές ευκαιρίες για την εμβάθυνση της οικονομικής συνεργασίας των δύο χωρών. Η Ελλάδα επιδιώκει μέσα από την οικονομική διπλωματία την ανανέωση των σχέσεων των δυο χωρών και τις επαφές με Ισραηλινές επιχειρήσεις, οι οποίες ενδιαφέρονται να επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους στην Ελλάδα.

Οι συνολικές Ελληνικές εξαγωγές προς το Ισραήλ το 2019 αυξήθηκαν κατά 15%. Η αύξηση αυτή αντικατοπτρίζει την αύξηση στα πετρελαιοειδή. Αν αφαιρέσουμε τα πετρελαιοειδή όμως, οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 14,25%. Όσον αφορά τις συνολικές εισαγωγές Ισραηλινών προϊόντων στην Ελλάδα, αυτές μειώθηκαν κατά 5% και με την αφαίρεση των πετρελαιοειδών η μείωση φτάνει το 105,4%.

Συμπεραίνουμε ότι ο ρόλος των πετρελαιοειδών είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο εμπορικό ισοζύγιο των δυο χωρών και ότι εξάγουμε παραπάνω από όσο εισάγουμε στην συγκεκριμένη χώρα.

Η Ελλάδα πρέπει να διευρύνει τον κατάλογο των προϊόντων που εξάγει στο Ισραήλ ειδικά στον κλάδο των τροφίμων (μετά τα πετρελαιοειδή η Ελλάδα εξάγει στο Ισραήλ κυρίως πρώτες ύλες και είδη βιομηχανίας) και να αυξήσει τον εξαγωγικό όγκο διότι τα προσεχή έτη η ζήτηση του Ισραήλ για πετρελαιοειδή αναμένουμε ότι θα μειωθεί, καθώς η προχωρά στην σταδιακή αντικατάσταση του πετρελαίου από το φυσικό αέριο, στα πλαίσια μετάβασης στην βιώσιμη ανάπτυξη. Κάπου εδώ έρχεται και η ανάγκη διεύρυνσης των σχέσεων μας στον ενεργειακό τομέα, που έχει ήδη αρχίσει με την υπογραφή του Eastmed.

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ)

Ένας από τους τομείς που καταδεικνύει την εμβάθυνση των οικονομικών σχέσεων είναι οι άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι Ισραηλινές ΑΞΕ στην χώρα μας το 2018 έφτασαν τα 33 εκ. ευρώ έναντι των 26,7 εκ. ευρώ το 2016. Παρόλο που παρατηρείται μια αύξηση, κινούνται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα. Αυτό σημαίνει πως υπάρχουν μεγάλα περιθώρια

⁶² Χατζηπέτρος Γεώργιος, «Η οικονομική διπλωματία της Ελλάδας: Σχέσεις με το Ισραήλ και την παλαιστινιακή αρχή», Αθήνα, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2004), σελ 31.

εξέλιξης, με τους Ισραηλινούς να δείχνουν προτίμηση στο Real Estate, τον Τουρισμό και πλέον την Ενέργεια. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως οι εξερχόμενες ΑΞΕ (της Ελλάδας προς το Ισραήλ) είναι τόσο χαμηλές έως μηδενικές, που δεν έχουν καταγραφεί στην έκθεση του 2019 που εκδίδει το γραφείο οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων του Τελ Αβίβ⁶³.

Τουρισμός

Ένας τομέας στον οποίο υπάρχει στενή συνεργασία είναι ο τουρισμός. Η Ελλάδα αποτελεί τον 3ο δημοφιλέστερο τουριστικό προορισμό των Ισραηλινών μετά την Γαλλία και την Ιταλία. Συγκεκριμένα, το 2018 σημειώθηκε άνοδος της τάξης του 13%, σε σχέση με το 2017, στις αφίξεις Ισραηλινών στην Ελλάδα, όπου ξεπέρασαν για πρώτη φορά τις 600.000. Για το 2019 υπήρξε νέα αύξηση σε σχέση με το 2018⁶⁴.

Ο αγωγός east med

Τα οικονομικά οφέλη, πέραν των γεωπολιτικών που θα έχουν οι δύο χώρες από τη κατασκευή του αγωγού, αν τελικά πραγματοποιηθεί, θα είναι πολύ μεγάλα. Πέραν της γεωπολιτικής διασύνδεσης που θα επιφέρει στις δύο χώρες, υφίσταται και το οικονομικό μέρος καθώς η μεταφορά περίπου 20 δις. κυβικών μέτρων αερίου το χρόνο, θα προσδώσει σημαντικά οικονομικά οφέλη στο Ισραήλ και στην Ελλάδα (καθώς και στην Κύπρο), ιδίως αν ανακαλυφθούν κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην Ελληνική ΑΟΖ (Παράρτημα «Β».). Παρόλα αυτά η ιδέα κατασκευής του υπόψη αγωγού κρύβει πολλές δυσκολίες αλλά και κινδύνους για την γεωπολιτική ασφάλεια αλλά και τις σχέσεις των δύο χωρών.

Ο αγωγός φυσικού αερίου EastMed είναι σημαντικός για τους παρακάτω λόγους:

α. Προσδίδει στην Ελλάδα γεωπολιτική αξία καθώς δύναται να καταστεί ενεργειακός κόμβος στη ΝΑ Μεσόγειο.

β. Συμβάλλει αποφασιστικά στην ενεργειακή αξιοποίηση των κοιτασμάτων στην ΝΑ Μεσόγειο ενώ αυξάνει και το ενδιαφέρον μεγάλων εταιρειών για τη συνέχιση των ερευνών και την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων.

⁶³ Economico.gr, 17 Ιουν 20 , «Δάφνη Γρηγοράδη, Τι κερδίζει η Ελλάδα από την διεύρυνση των οικονομικών σχέσεων με το Ισραήλ», <https://economics.gr/ti-kerdizi-i-ellada-apo-tin-dievrynsi-ton-ikononikon-scheseon-me-to-israil>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)

⁶⁴ ifimerida.gr, 14 Φεβ 20, «Η Ελλάδα πρώτος σε προτίμηση προορισμός Ισραηλινών τουριστών», <https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston> Ifimerida <<https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)

γ. Δημιουργεί τις συνθήκες ισχυροποίησης των δεσμών των εμπλεκόμενων κρατών (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Ιταλία), αναβαθμίζοντας κάθετα τις γεωστρατηγικές και οικονομικές τους σχέσεις.

δ. Αλλάζει τη γεωπολιτική ισορροπία στην περιοχή και απομονώνει ενεργειακά την Τουρκία.

ε. Συμβάλει στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ μέσα από τη δυνατότητα απεξάρτησής της από τη Ρωσία και παρακάμπτοντας χώρες όπως η Ουκρανία και η Τουρκία, οι οποίες χαρακτηρίζονται απρόβλεπτες για μια σειρά από λόγους.

Παρόλα αυτά η κατασκευή του δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Το έργο παρουσιάζει πολύ μεγάλες δυσκολίες, καθώς η χρηματοδότησή του εκτιμάται ότι θα ξεπεράσει τα 10 δισεκατομμύρια ευρώ εγείροντας ανησυχίες για την βιωσιμότητα του έργου από πλευράς κόστους - οφέλους. Επιπλέον απαιτεί μεγάλες τεχνικές δυσκολίες, καθώς ένα μεγάλο τμήμα του θα είναι υποθαλάσσιο και σε μεγάλο βάθος (άνω των 3 χιλιομέτρων).

Εκτός από τους οικονομικούς και τεχνικούς κινδύνους το έργο δύναται να δημιουργήσει ένα ντόμινο αναταράξεων στην περιοχή. Η Τουρκία είναι δεδομένο ότι θα απαιτήσει να έχει λόγο και συμμετοχή στο έργο προβάλλοντας την ισχύ της ακόμα και δια της βίας. Επιπλέον ο αποκλεισμός, τουλάχιστον με τα μέχρι τώρα δεδομένα, της Αιγύπτου καθώς και η υποβάθμιση που θα επιφέρει στο σταθμό υδροποίησης που διαθέτει, δύναται να διαταράξει τις σχέσεις της Αιγύπτου με την Ελλάδα και το Ισραήλ. Τέλος οι οικονομικές και τεχνικές δυσκολίες του έργου, δύναται να οδηγήσουν σε προσέγγιση το Ισραήλ και την Αίγυπτο με την Τουρκία, προκειμένου ο αγωγός να διέλθει μέσα από τα Τουρκικά εδάφη, απομονώνοντας έτσι γεωπολιτικά και ενεργειακά την Ελλάδα⁶⁵.

⁶⁵ Έθνος, 24 Δεκ 2019, «Γιώργος Σκαφιδάς, «Αγωγός EastMed: Τα μεγάλα οφέλη και τα 5 εμπόδια προς την υλοποίησή του», https://www.ethnos.gr/politiki/79226_agogos-eastmed-ta-megala-ofeli-kai-ta-5-empodia-pros-tin-ylopoiisi-toy, (έγινε πρόσβαση στις 7 Μαρ 21).

Κεφάλαιο τέταρτο; Σχέσεις Ισραήλ - Τουρκίας

Οι σχέσεις Ισραήλ Τουρκίας δεν ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένες τουλάχιστον κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Η Τουρκία έβλεπε με ιδιαίτερο σκεπτικισμό τη δημιουργία ενός μη αραβικού κράτους στην καρδιά της Μέσης Ανατολής. Η Τουρκία πίστευε ότι το Ισραήλ θα μπορούσε να αποτελέσει ένα προτεκτοράτο της ΕΣΣΔ γι' αυτό, τουλάχιστον στην αρχή, ήταν υπέρμαχος της Βρετανικής επικυριαρχίας στην περιοχή. Παρόλα αυτά τήρησε διπολική στάση έναντι του Ισραήλ. Συγκεκριμένα, ενώ τον Νοέμβριο του 1947 κατανήφισε στα Ηνωμένα Έθνη το Σχέδιο Διαμερισμού της Παλαιστίνης σε δύο κράτη, ένα εβραϊκό και ένα μουσουλμανικό, τον Μάρτιο του 1949 αποτέλεσε την πρώτη μουσουλμανική χώρα που το αναγνώρισε.

Ο φόβος του παναραβισμού αλλά και του σοβιετικού επεκτατισμού στην περιοχή «ανάγκασαν» την Τουρκία να ενταχθεί στο NATO το 1952, αλλά και να υποστηρίξει την ίδρυση του Ισραήλ, παρόλο που κάτι τέτοιο θα την έφερνε αντιμέτωπη με τις αραβικές χώρες⁶⁶. Η Τουρκία είχε να αντιμετωπίσει στα σύνορά της και τη Συρία, με την οποία είχε μόνιμα εχθρικές θέσεις⁶⁷ και η οποία τάχθηκε εξ' αρχής ενάντια στην ίδρυση του κράτους του Ισραήλ⁶⁸.

Ο δυτικός προσανατολισμός και των δύο χωρών καθώς και η προσπάθεια ανάσχεσης του Σοβιετικού επεκτατισμού, ανάγκασε τις δύο ώρες να προσπαθήσουν πολλές φορές να βελτιώσουν τις διπλωματικές τους σχέσεις⁶⁹. Οι διαμάχες όμως των Ισραηλινών με τους άραβες δημιουργούσαν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινή γνώμη της Τουρκίας σχετικά με την ύπαρξη του Ισραήλ. Παρόλα αυτά, η Τουρκία κράτησε θετική στάση έναντι των Εβραίων. Συγκεκριμένα, παρόλο που σε όλες σχεδόν τις μουσουλμανικές χώρες οι Εβραίοι διώκονταν, οι διαμένοντες στην Τουρκία κατόρθωσαν να αναπτυχθούν και να ευημερήσουν, κυρίως λόγω της υπάρχουσας φιλοδυτικής ιδεολογίας του Κεμάλ.

⁶⁶ Arbell Dan, 2014, "The US-Turkey-Israel Triangle", Brookings Center for Middle East Policy, Analysis Paper Number 34, σελ. 4, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USTurkeyIsrael-TriangleFINAL.pdf>

⁶⁷ Οι ρίζες της τουρκοσυριακής διαμάχης ξεκινούν από το 1946 με την παραχώρηση από τους Γάλλους της επαρχίας Ισκαντερούν στην Τουρκία, γεγονός που ουδέποτε αποδέχτηκε η Συρία. Οι διαμάχες συνεχίστηκαν καθ' όλη την περίοδο του Ψυχρού πολέμου καθώς η Τουρκία κατασκεύασε το φράγμα Ατατούρκ στερώντας από τη Συρία σημαντικά υδάτινα αποθέματα από τον Ευφράτη και αφετέρου η Συρία επέτρεπε/διευκόλυνε στο εσωτερικό της διάφορες μαρξιστικές – ριζοσπαστικές παραστρατιωτικές δυνάμεις που πραγματοποιούσαν τρομοκρατικές επιθέσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας όπως π.χ του PKK (Partiya Karkerên Kurdistanê) και του ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia).

⁶⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι στον Άραβοισραηλινό πόλεμο, παρόλο που η Τουρκία είναι μουσουλμανική χώρα, δεν πήρε το μέρος των αράβων και κράτησε ουδέτερη στάση.

⁶⁹ Σηματικό ρόλο στις προσπάθειες αυτές έπαιξε και η θετική στάση έναντι της Τουρκίας του ιδρυτή του Ισραήλ Μπεν Γκουριόν, ο οποίος είχε σπουδάσει νομική στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης.

Επιπλέον η Τουρκία είχε δώσει τη δυνατότητα στους Ισραηλίτες να ταξιδεύουν ελεύθερα προς το εσωτερικό της με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί για την Τουρκία ιδιαίτερος θετική γνώμη στο εσωτερικό του Ισραήλ⁷⁰.

Το 1951, η Τουρκία τάχθηκε με το στρατόπεδο των δυτικών χωρών στην απόφαση της Αιγύπτου να απαγορεύσει το διάπλου των ισραηλινών πλοίων από τη διώρυγα του Σουέζ, με αποτέλεσμα να διαρραγούν προσωρινά οι τουρκο-αιγυπτιακές σχέσεις⁷¹.

Η στρατηγική επιδίωξη της Τουρκίας ήταν συνεχίσει τη συνεργασία με το Ισραήλ σε τέτοιο βαθμό, που δεν θα προκαλούσε την αντίδραση των αραβικών χωρών. Έτσι ενώ στα διεθνή φόρα συνήθως τασσόταν με το πλευρό των αράβων, συντηρούσε μια «μυστική διπλωματία» με το Ισραήλ. Το 1958, η Τουρκία σύναψε με το Ισραήλ την επονομαζόμενη Peripheral Alliance, η οποία αποτέλεσε και την πρώτη, έστω και μυστική, μουσουλμανική συμμαχία που έγινε το Ισραήλ αποδεκτό μέλος, καθώς σε αυτή τη συμμαχία συμμετείχε και το Ιράν⁷².

Τον Αύγουστο του 1958 έλαβε χώρα στην Άγκυρα μεταξύ των πρωθυπουργών του Ισραήλ και της Τουρκίας Μπεν Γκουριόν και Αντάν Μεντερές αντίστοιχα. Κατά τη συνάντηση αυτή συμφωνήθηκε η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μυστικών υπηρεσιών των δύο χωρών^{73, 74}.

Οι εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών, κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου δεν ήταν ιδιαίτερα στενές. Η Τουρκία προσπαθούσε να διατηρήσει καλές σχέσεις με τις αραβικές χώρες καθώς η οικονομία της εξαρτιόνταν από το πετρέλαιό τους. Αυτή η ανάγκη ανάγκασε την Τουρκία να διατηρήσει ισχνές εμπορικές σχέσεις με το Ισραήλ.

Το πραξικόπημα για την ανατροπή του Μεντερές τον Μάιο του 1960 διαφοροποίησε τη στάση της Τουρκίας απέναντι στο Ισραήλ αλλά και γενικά στο δυτικό κόσμο.

⁷⁰ Abadi Jacob, 1995, "Israel and Turkey: From Covert to Overt Relations", The Journal of Conflict Studies, Vol. 15 No. 2, σελ. 4, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.erudit.org/en/journals/jcs/1995-v15-n2-jcs_15_2/jcs15_02art06.pdf.

⁷¹ Το 1955, κατά τη διάρκεια των διώξεων της Ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, υπήρξαν και επιθέσεις εναντίον Εβραίων σε μικρή κλίμακα, που όμως η Τουρκία έσπευσε να καταδικάσει άμεσα. Η ήπια έως και ουδέτερη στάση στις αραβοϊσραηλινές διενέξεις, τηρήθηκε από την Τουρκία και κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ το 1956.

⁷² Αμικάμ Ναχμάνι, «Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Αθήνα, Παπαζήση 2003), σελ. 74 – 75.

⁷³ Συγκεκριμένα η Τουρκία θα παρείχε πληροφορίες για την Αιγυπτιακή και Συριακή δραστηριότητα ενώ το Ισραήλ για την σοβιετική δραστηριότητα στην περιοχή

⁷⁴ Ελευθεροτυπία, 5 Ιουν 2010, «Στέλλα Παγαρτάνη – Χοιδά, «Μετά τη «συμμαχία-φάντασμα»», <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=169540>, (έγινε πρόσβαση στις 08 Μαρ 21).

Ακολούθησε μια προσπάθεια δημιουργίας στενών σχέσεων με τον αραβικό κόσμο αλλά και προσέγγισης με τη Ρωσία. Στον αραβοϊσραηλινό πόλεμο των έξι ημερών η Τουρκία τάχθηκε ξεκάθαρα με το μέρος των αραβικών χωρών, καταδικάζοντας το Ισραήλ για παράνομη κατοχή αραβικών εδαφών συμπεριλαμβανομένων και της ανατολικής Ιερουσαλήμ⁷⁵. Οι σχέσεις των δύο χωρών εκτραχύνθηκαν ακόμα περισσότερο μετά το 1967, καθώς υπήρξε έντονη αντιδυτική και αντισημιτική διάθεση στο εσωτερικό της Τουρκίας. Αποκορύφωμα της αντισημιτικής διάθεσης ήταν η απαγωγή και δολοφονία το 1971 στην Κωνσταντινούπολη του ισραηλινού Γενικού Πρόξενου Εφραίμ Ελρόμα από την τρομοκρατική οργάνωση People's Liberation Army of Turkey (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu)⁷⁶.

Η αρνητική στάση της Τουρκίας απέναντι στο Ισραήλ διατηρήθηκε και κατά τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ το 1973⁷⁷. Επιπλέον, η ανατροπή του κοσμικού καθεστώτος στο Ιράν το 1979 και η πετρελαϊκή κρίση που ακολούθησε οδήγησε την Τουρκία στην αναζήτηση κεφαλαίων από τη Σαουδική Αραβία, προκειμένου να αντιμετωπίσει τους κλυδωνισμούς στην οικονομία της. Σημαντική ήταν και η αναγνώριση της οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) ως επίσημο εκπρόσωπο των Παλαιστινίων και η ψήφιση ψηφίσματος του ΟΗΕ που εξίσωνε τον σιωνισμό με τον ρατσισμό⁷⁸.

Η δεκαετία του 80 χαρακτηρίστηκε από τις ψυχρές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών⁷⁹. Παρόλα αυτά, το τέλος του ψυχρού πολέμου στα τέλη της δεκαετίας του 80, που απομάκρυνε τον σοβιετικό κίνδυνο και το τέλος της πετρελαϊκής κρίσης διαμόρφωσαν τις συνθήκες για την επαναπροσέγγιση των δύο χωρών. Η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών πραγματοποιήθηκε κατά την ειρηνευτική διάσκεψη της Μαδρίτης το 1991.

Η δεκαετία του 90 χαρακτηρίζεται από εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών και από στενή συνεργασία σε οικονομικό, διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, το 1992, άρχισαν οι συνομιλίες μεταξύ των δύο χωρών όπου η Τουρκία

⁷⁵ Η Τουρκία βασίστηκε στο Ψήφισμα 242 των Ηνωμένων Εθνών (22 Νοεμβρίου 1967), το οποίο καταδίκασε την παράνομη κατοχή εδαφών από το Ισραήλ με τη λήξη του πολέμου των 6 ημερών.

⁷⁶ Aviv E. Efrat, 2013, «The Efraim Elrom Affair and Israel - Turkey Relations», Middle Eastern Studies, Vol. 49 No. 5», σ. 750 – 769 (διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.researchgate.net/publication/263421801_The_Efraim_Elrom_Affair_and_Israel-Turkey_Relations).

⁷⁷ Η Τουρκία αρνήθηκε την χρησιμοποίηση των αεροδρομίων της από τις δυνάμεις των ΗΠΑ οι οποίες δρούσαν προς υποστήριξη του Ισραήλ.

⁷⁸ Ψήφισμα 3379 των Ηνωμένων Εθνών (Νοέμβριος 1975).

⁷⁹ Η εξάρτηση της Τουρκίας από τα αραβικά κεφάλαια απαγόρευε οποιαδήποτε θέληση της Τουρκίας για προσέγγισή της με το Ισραήλ.

αναβάθμισε τις διπλωματικές της σχέσεις με το Ισραήλ σε επίπεδο πρέσβη⁸⁰. Στις 24 Ιανουαρίου του 1994, Ο Ezer Weizman ήταν ο πρώτος Ισραηλινός πρόεδρος που επισκέφτηκε την Τουρκία. Κατά την επίσκεψη αυτή υπεγράφησαν συμφωνίες που αφορούσαν την αγορά νερού και την συνεργασία στον στρατιωτικό και τουριστικό τομέα⁸¹, η οποία στη συνέχεια το Μάρτιο του ίδιου έτους αναβαθμίστηκε σε ασφάλειας και διαβάθμισης.

Στις 23 Φεβ 1996 υπογράφηκε μεταξύ των δύο χωρών συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας και εκπαίδευσης. Οι συμφωνίες αυτές αφορούσαν:

- α. Την αεροπορική συνεκπαίδευση τούρκων και ισραηλινών χειριστών F-16 και F-4E⁸².
- β. Τη συνεργασία των Τούρκων αξιωματούχων με το εβραϊκό λόμπι σε ΗΠΑ και ΕΕ για την προώθηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος.
- γ. Την ανταλλαγή πληροφοριών για θέματα στρατιωτικής φύσεως.
- δ. Τη συνεκπαίδευση σε θέματα έρευνας και διάσωσης⁸³.
- ε. Τη συνεργασία των αμυντικών βιομηχανιών των δύο χωρών^{84, 85}.

Στις 25 Νοεμβρίου του 1999 Ο Ehud Barak επισκέφτηκε την Τουρκία όντας ο πρώτος Ισραηλινός ηγέτης μετά από 41 χρόνια. Μέχρι και το 2009 οι σχέσεις των δύο κρατών ήταν άριστες και είχαν στενή συνεργασία σε οικονομικό, διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο. Η αρχή της ρήξης πραγματοποιήθηκε το 2009 με την επίθεση erdogan στον πρωθυπουργό του Ισραήλ Shimon Peres στο νταβός^{86, 87}. Το σημαντικότερο

⁸⁰ Ταυτόχρονα έκανε το ίδιο και με την παλαιστινιακή αρχή

⁸¹ Liberal, 17 Ιαν 2018, «Ιωάννης Μπαλτζώης, «Σχέσεις Τουρκίας- Ισραήλ: Η αγάπη που έγινε μίσος (Α' μέρος)», <https://www.liberal.gr/diplomacy/scheseis-tourkias-israil-i-agapi-pou-egine-misos-a039-peros/186012> (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁸² Η πρακτική εκπαίδευση των χειριστών θα γινόταν στο πεδίο βολής του Ικονίου κατά τη διάρκεια των ασκήσεων «ANATOLIAN EAGLE» εξασφαλίζοντας έτσι το Ισραήλ το στρατηγικό βάθος που απαιτούσε στην εκπαίδευση των πιλότων της.

⁸³ Η Τουρκία διεξήγαγε για πρώτη φορά με το Ισραήλ την άνοιξη του 1998, τη ναυτική άσκηση «RELIANT MERMAID» στην ανατολική Μεσόγειο, κοντά στα χωρικά ύδατα της Κύπρου με τη συμμετοχή αεροναυτικών δυνάμεων και από τις ΗΠΑ.

⁸⁴ Η συνεργασία αφορούσε συμπαραγωγή πυραύλων αέρος - εδάφους Popeye I και II, στην κατασκευή μη επανδρωμένων αεροσκαφών, στον εκσυγχρονισμό 54 τουρκικών αεροσκαφών F-4 Phantom, 48 αεροσκαφών F-5 και 170 αρμάτων μάχης M-60A1.

⁸⁵ Ζυγγιρίδης Ιωάννης, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», (Αθήνα, Σχολή Εθνικής Άμυνας, 2019), σελ. 20 – 21.

⁸⁶ Σε κοινή συνέντευξη τύπου είχε απευθυνθεί στον πρωθυπουργό του Ισραήλ λέγοντάς του; «σκοτώνετε ανθρώπους», με τον Shimon Peres να απαντά: «θα κάνατε ακτιβώς το ίδιο αν έπεφταν ρουκέτες στην Κωνσταντινούπολη.

όμως επεισόδιο στις σχέσεις των δύο χωρών έγινε το 2010. Το Ισραήλ είχε επιβάλει ναυτικό αποκλεισμό στα παλαιστινιακά εδάφη. Νηοπομπή του κινήματος «free gaza» με επικεφαλής το πλοίο *mavi marmara* (σημαία Τουρκίας), προσπάθησε να σπάσει τον ναυτικό αποκλεισμό και να μεταφέρει τρόφιμα και φάρμακα στους Παλαιστίνιους. Οι ισραηλινοί αντέδρασαν με αποτέλεσμα μια ομάδα κομάντος να ανέβει στο πλοίο προκειμένου να ανατρέψει την πορεία του. Στις ανταλλαγές πυρών που ακολούθησαν μεταξύ των ακτιβιστών και των Ισραηλινών κομάντος, σκοτώθηκαν εννέα ακτιβιστές και 60 τραυματίστηκαν^{88, 89}. Το 2013 ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Netanyahu ζήτησε συγγνώμη στον Erdogan.

Παρότι οι σχέσεις των δύο χωρών άρχισαν να επιδεινώνονται ολοένα και περισσότερο, η στρατιωτική συνεργασία συνέχισε να υφίσταται⁹⁰. Παρόλα αυτά οι σχέσεις των δύο χωρών είναι σήμερα από κακές έως ανύπαρκτες. Η προσπάθεια της Τουρκίας να εμφανιστεί ως η ηγέτιδα δύναμη του αραβικού κόσμου και ως περιφερειακή δύναμη που θέλει να έχει λόγω στα τεκταινόμενα στη μέση ανατολή, έχει φέρει σε ευθεία αντιπαράθεση τις δύο χώρες^{91, 92}. Αξιοσημείωτο όμως είναι ότι οι εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών διατηρούνται σε πολύ καλό επίπεδο.

⁸⁷ Πρώτο Θέμα, 7 Δεκ 2017 «Ο εκρηκτικός κύριος Ερντογάν: Πώς είχε τσακωθεί δημόσια με τον Πέρες στο Νταβός», , <https://www.protothema.gr/world/article/739055/o-ekriktikos-kurios-erdogan-pos-eihe-tsakothei-dimosia-me-ton-peres-sto-davos/> (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁸⁸ Η καθημερινή «Επίθεση στο «Μαβί Μαρμαρά», , <https://www.kathimerini.gr/k/100yk/1065213/epithesi-sto-mavi-marmara/> (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁸⁹ Τον Σεπτέμβριο του 2010, δόθηκε στον ΟΗΕ, η έκθεση της επιτροπής Πάλμερ (πρόεδρος της επιτροπής ο Σουηδός διπλωμάτης Πάλμερ), που αφορούσε σε έρευνα για την Ισραηλινή επιδρομή εναντίων των πλοίων. Με βάση την οποία δεν αποδόθηκαν ευθύνες στο Ισραήλ.

⁹⁰ Μετά τις επιθέσεις του Ισραήλ στη Γάζα το 2008, η Τουρκία προέβη σε σύναψη συμβάσεων αξίας 165 εκατ. δολαρίων με την Israel Aerospace Industries και την Elbit Systems Electro – Optics για προμήθεια σύγχρονων συστημάτων συλλογής πληροφοριών εικόνας IMINT (imaginery intelligence) και εγκατάστασή τους σε μη επανδρωμένα αεροχήματα (UAVs) με σκοπό την παρακολούθηση κινήσεων κουρδικών δυνάμεων του PKK εντός και εκτός τουρκικού εδάφους. Επίσης προέβη σε σύναψη σύμβασης αξίας 687 εκατ. δολαρίων με την Israel Military Industries για τον εκσυγχρονισμό 160 τεθωρακισμένων αρμάτων M60A1 καθώς και σε αγορά 10 ισραηλινών μη επανδρωμένων αεροχημάτων (UAVs) τύπου Heron αξίας 183 εκατ. δολαρίων.

⁹¹ Τα τελευταία χρόνια υπήρξαν ουκ ολίγες περιπτώσεις φραστικών επιθέσεων του προέδρου Erdogan εναντίον του Ισραήλ και αντίστροφα.

⁹² Χαρακτηριστικό είναι το επεισόδιο που έλαβε χώρα στις 09 Δεκ 2017, όταν ο Ταγίπ Ερντογάν σε ομιλία του στην Τουρκία χαρακτήρισε το Ισραήλ ως «κράτος – τρομοκράτης» (terrorist state). Ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Νετανιάχου απάντησε λέγοντας «δεν έχουμε συνηθίσει να δεχόμαστε μαθήματα ηθικής από κάποιον που βομβαρδίζει κούρδους χωρικούς μέσα στην Τουρκία, που φυλακίζει δημοσιογράφους, που βοηθά το Ιράν να ξεπεράσει τις διεθνείς κυρώσεις και που βοηθά τρομοκράτες, συμπεριλαμβανομένης της περιοχής της Γάζας, να σκοτώνουν αθώους πολίτες.

Η στάση της Τουρκίας στο Πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν

Οι προσπάθειες του Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα αποτελούν μείζον θέμα εθνικής ασφάλειας για τις ΗΠΑ αλλά κυρίως για το Ισραήλ. Μετά το τρομοκρατικό κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου οι Αμερικανοί θεωρούν το Ιράν ως κράτος του άξονα του Κακού. Ακόμα και αν οι Ιρανοί δεν σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν τα πυρηνικά όπλα, η κατοχή τους αυτόματα θα σημάνει την αναβάθμισή τους σε περιφερειακό και όχι μόνο, ρόλο. Οι ΗΠΑ και οι Ισραηλινοί έχουν προσπαθήσει να ελέγξουν το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Ακόμα και όταν οι Ιρανοί προσπάθησαν να αποφύγουν τους ελέγχους, είχαν δεχτεί κτύπημα από τον πύραυλο του κυβερνοχώρου, ονόματι «stunxet». Εικάζεται ότι πίσω από την επίθεση ήταν οι Ισραηλινοί και οι ΗΠΑ, τίποτα δεν αποδείχθηκε. Η συγκεκριμένη επίθεση καθυστέρησε την ανάπτυξη του προγράμματος του Ιράν τουλάχιστον κατά ένα εξάμηνο⁹³.

Η Τουρκία στηρίζει ξεκάθαρα την προοπτική να αποκτήσει πυρηνικά όπλα το Ιράν^{94, 95}. Επιπλέον, η άρνηση της Τουρκίας να ψηφίσει νέες κυρώσεις κατά του Ιράν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., τον Ιούνιο του 2010, κατέδειξαν τη σαφή της θέση για τη στροφή της προς την ανατολή και την αδιαφορία της για τις ανησυχίες ΗΠΑ και Ισραήλ.

Οι κατηγορίες του Ερντογάν για συμμετοχή του Ισραήλ στο πραξικόπημα στην Αίγυπτο

Τον Αύγουστο του 2013 ο Τούρκος πρωθυπουργός Ερντογάν κατηγόρησε το Ισραήλ ότι ενορχήστρωσε το πραξικόπημα του στρατού και την ανατροπή του Προέδρου της Αιγύπτου, Μοχάμεντ Μόρσι, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 3 Ιουλίου. Η στρατηγική αυτή καταδεικνυόταν από τη σαφή υποστήριξη της Τουρκίας στο κίνημα των αδελφών μουσουλμάνων, το οποίο κατείχε την εξουσία στην Αίγυπτο υπό τον Μόρσι. Η προσπάθεια του Ερντογάν ήταν να αναδειχθεί η Τουρκία ως η ηγέτιδα δύναμη του αραβικού κόσμου και το αντίπαλο δέος απέναντι στο Ισραήλ. Ταυτόχρονα ο Ερντογάν

⁹³ Η σημερινή 12 Ιαν 2020, «Γιάννος Χαραλαμπίδης, «Εάν το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά, παίρνει σειρά η Τουρκία», , <https://simerini.sigmalive.com/article/2020/1/12/ean-to-iran-apoktesei-purenika-pairnei-seira-e-tourkia/>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁹⁴ Energypress, 29 Μαρ 2012, «Η Τουρκία στηρίζει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν» <https://energypress.gr/news/i-toyrkia-stirizei-pyriniko-programma-toy-iran>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁹⁵ Συγκεκριμένα το 2012, σε επίσκεψη του στο Ιράν, ο τότε Τούρκος πρωθυπουργός Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν δήλωσε: «Η κυβέρνηση και ο λαός της Τουρκίας πάντα υποστήριξαν ξεκάθαρα τη θέση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν για το πυρηνικό της πρόγραμμα και θα εξακολουθήσουν να ακολουθούν αυτή την πολιτική στο μέλλον».

προσπάθησε με την υποστήριξή του στους αδερφούς μουσουλμάνους να έχει λόγο στα τεκταινόμενα της Αιγύπτου, υλοποιώντας την πολιτική του στρατηγικού βάθους της Τουρκίας. Τελικά το μόνο που κατάφερε ήταν να δυναμιτίσει τις σχέσεις της Τουρκίας με την Αίγυπτο και να αποδυναμώσει ακόμα περισσότερο τις σχέσεις της χώρας του με το Ισραήλ⁹⁶.

⁹⁶ Geopolitics – gr, 23 Αυγ 2013, «Χρήστος Ιακώβου, Το «στρατηγικό βάθος» καταρρέει στην Αίγυπτο», http://geopolitics-gr.blogspot.com/2013/08/blog-post_541.html, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Κεφάλαιο πέμπτο: Υψηλή στρατηγική της Ελλάδας

Σε ομιλία τους τη βουλή, ο πρώην ΥΠΕΞ της Ελλάδας Νίκος Κοτζιάς είχε αναφέρει ότι οι στόχοι της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι να «εξυπηρετεί τα συμφέροντα του λαού και της ελληνικής κοινωνίας, να διασφαλίζει την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, να διασφαλίζει την κυριαρχία της και τα κυριαρχικά της δικαιώματα», με κορωνίδα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής να αποτελούν «θέματα μείζονος πολιτικού ενδιαφέροντος, όπως οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, το Κυπριακό, το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ και η Ελληνική Εθνική Μειονότητα στην Αλβανία»⁹⁷.

Η στρατηγική κάθε κράτους οφείλει να υπηρετεί τους τεθέντες στόχους. Σε αυτό το πλαίσιο η αύξηση της ισχύος κάθε κράτους οφείλει να είναι προτεραιότητά του ώστε να νοιώθει ασφάλεια και να μπορεί να κινείται με μεγαλύτερη ευχέρεια και αποτελεσματικότητα, μεγαλύτερη επιρροή, περισσότερες δυνατότητες και λιγότερους κινδύνους⁹⁸. Η οικονομική ευρωστία, η στρατιωτική ισχύς και η διπλωματική ισχύς μέσω σταθερών και ισχυρών συμμαχιών, αποτελούν βασικούς πυλώνες της ισχύος κάθε κράτους⁹⁹. Τα κράτη οφείλουν να ακολουθούν αναπτυξιακά πρότυπα ώστε να αυξήσουν την δυνατότητά τους για επιρροή σε τρίτες χώρες, να αυξήσουν τη στρατιωτική τους ισχύ ώστε να μην περιθωριοποιηθούν και υποστούν έως και εθνικές καταστροφές.

Παρόλα αυτά, η οικονομική δύναμη και η στρατιωτική ισχύς είναι σχετικά¹⁰⁰. Επομένως βασικός παράγοντας στη στρατηγική κάθε κράτους είναι η μελέτη της ανακατανομής ισχύος των γειτόνων του, η οποία προέρχεται από διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, διαφοροποίηση στις οικονομικές διπλωματικές και πολιτικές εξελίξεις. Σύμφωνα μάλιστα με τον Halford Mackinder, «οι μεγάλοι πόλεμοι της ιστορίας είναι αποτέλεσμα, άμεσο ή έμμεσο, της άνισης ανάπτυξης των εθνών¹⁰¹». Για την Ελλάδα μείζονα ρόλο στην εξωτερική της πολιτική παίζει η σχέση της με τη Τουρκία. Η άνιση ανάπτυξη των δύο χωρών, η συνεχής αναβάθμιση της στρατιωτικής ισχύος της Τουρκίας

⁹⁷ Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, 07 Οκτ 2015, «Ομιλία του Υπουργού Εξωτερικών, Νίκου Κοτζιά, κατά την παρουσίαση των Προγραμματικών Δηλώσεων στη Βουλή των Ελλήνων (07.10.15)», <https://www.mfa.gr/omilies/etos-2015/omilia-tou-upourgou-exoterikon-nikou-kotzia-kata-ten-parousiase-ton-programmatikon-deloseon-ste-boule-ton-ellenon-071015.html>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

⁹⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), σελ. 34 έως 35.

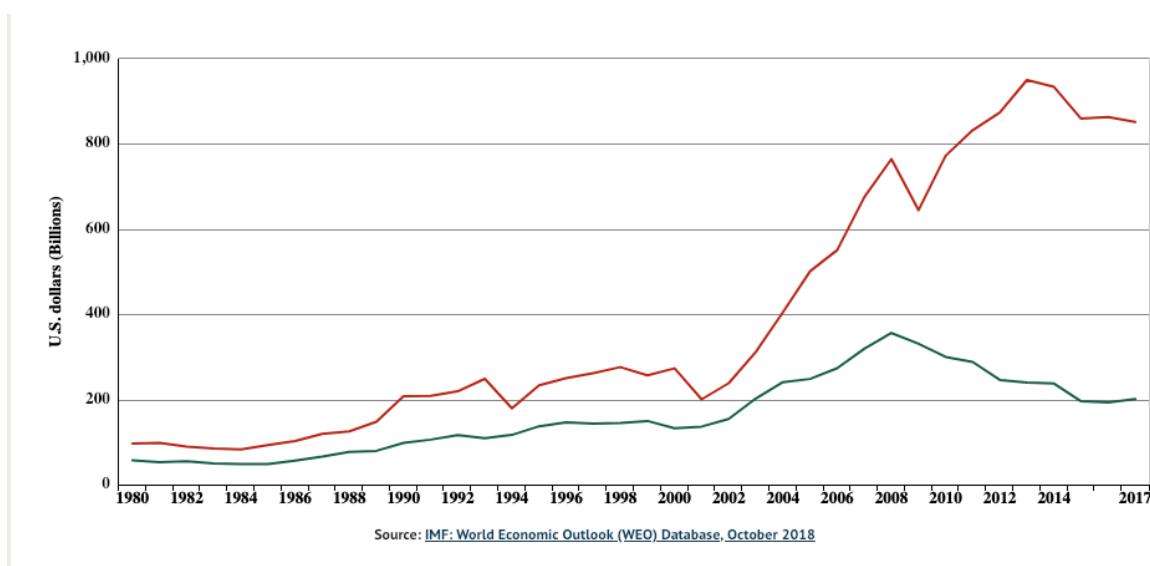
⁹⁹ Χρήστος Κόλλιας, «Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική, στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα», (Αθήνα, Στρατηγικές Εκδόσεις, 2001), σελ. 37 έως 39.

¹⁰⁰ Σύμφωνα με τον Philipp von Hörnigk, «το κατά πόσο ένα έθνος είναι σήμερα ισχυρό και εύπορο ή όχι, δεν εξαρτάται από την αφθονία ή την ασφάλειά του, αλλά πρωταρχικά από το κατά πόσο οι γείτονες του κατέχουν λιγότερο ή περισσότερο και από τα δύο».

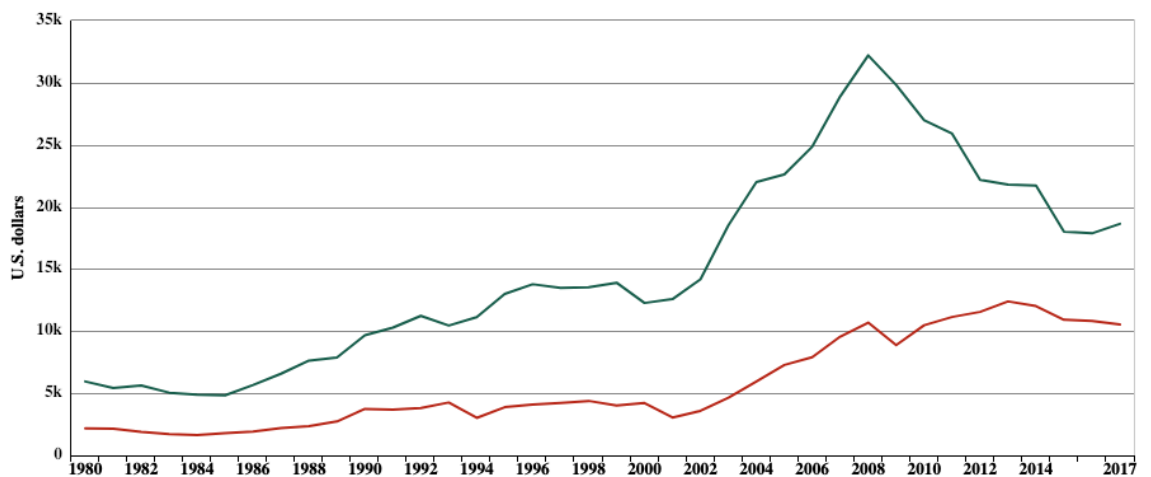
¹⁰¹ Robert Gilpin, «Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική», (Αθήνα, Ποιότητα, 2004), σ. 39 έως 40.

και η συνεχής αύξηση του πληθυσμού της, απειλούν την ειρηνική συνύπαρξη των δύο χωρών, από τη στιγμή μάλιστα που η Τουρκία αμφισβητεί κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας.

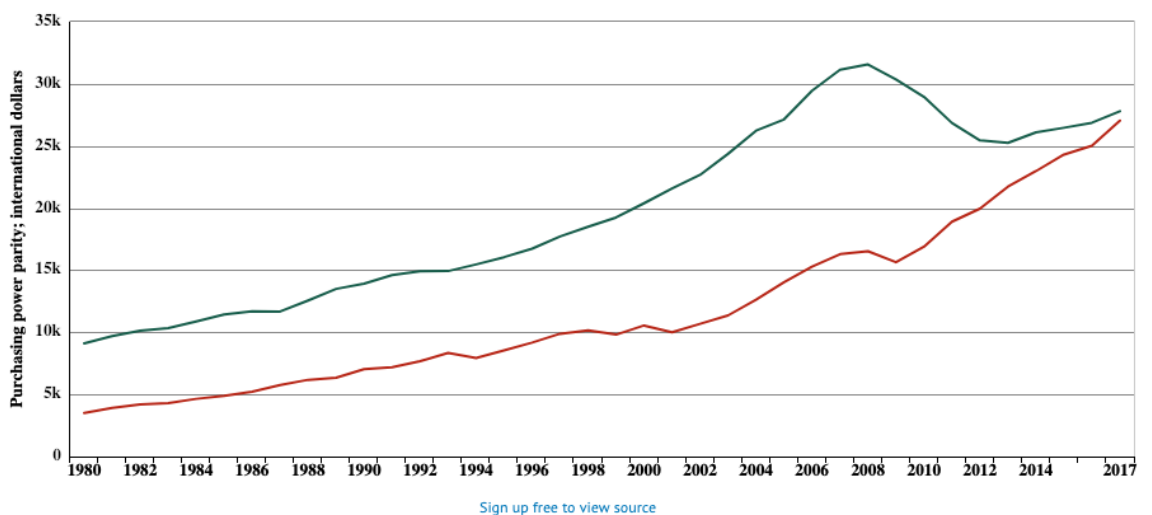
Για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η σχέση των δύο χωρών, θα επιχειρηθεί μια σύγκριση των οικονομιών, της στρατιωτικής ισχύος αλλά και της πληθυσμιακής ανάπτυξής τους. Ξεκινώντας από την οικονομία, στα παρακάτω διαγράμματα φαίνονται το ΑΕΠ, το κατά κεφαλή εισόδημα και το κατά κεφαλή εισόδημα με βάση την αγοραστική δύναμη:

Σύγκριση ΑΕΠ Ελλάδας Τουρκίας. Σε τρέχουσες τιμές εκπεφρασμένες σε USD.

Κατά κεφαλή εισόδημα

Κατά κεφαλή εισόδημα με βάση την αγοραστική δύναμη (PPP)¹⁰².

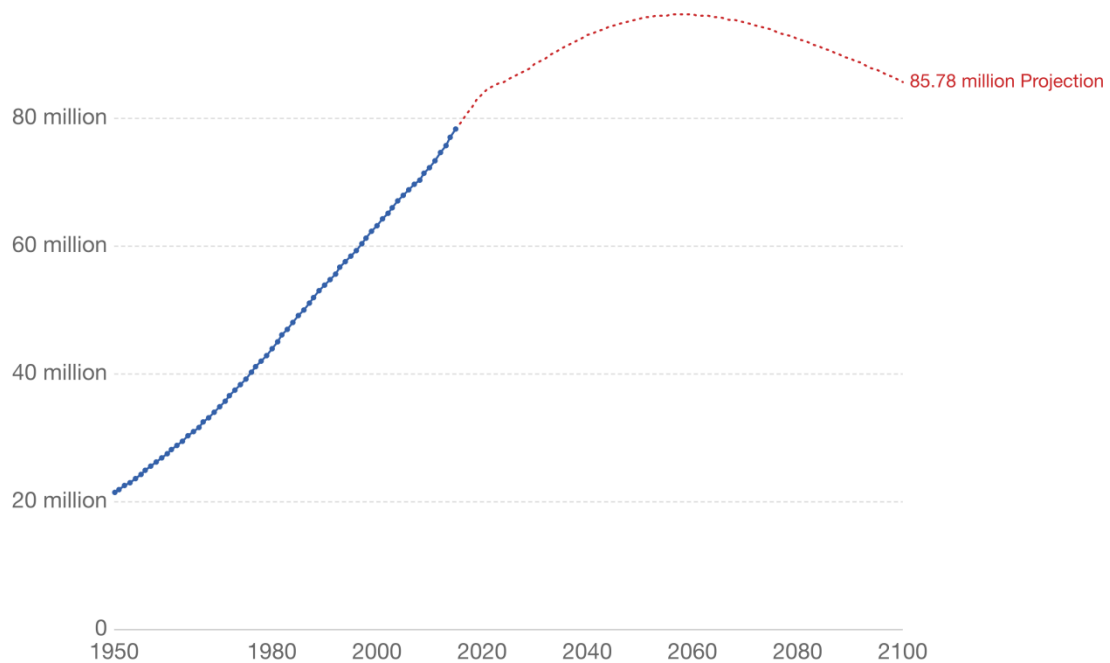
Στο παράρτημα «Δ» φαίνονται επιπλέον στοιχεία για την σύγκριση οικονομικών στοιχείων των δύο χωρών.

Όσο αφορά τα δημογραφικά στοιχεία, η Τουρκία είχε σταθερά αύξηση των δημογραφικών στοιχείων της τα τελευταία χρόνια.

¹⁰² Metablogging, «Νίκος Αναγνώστου, «Ελλάδα – Τουρκία: μια σύγκριση (δεύτερο μέρος)», <http://metablogging.gr/2019/02/ελλάδα-τουρκία-μια-σύγκριση-δεύτερο/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

Population projection by the UN, Turkey

Shown is the total population since 1950 and the Medium Variant projections by the UN Population Division until 2100.

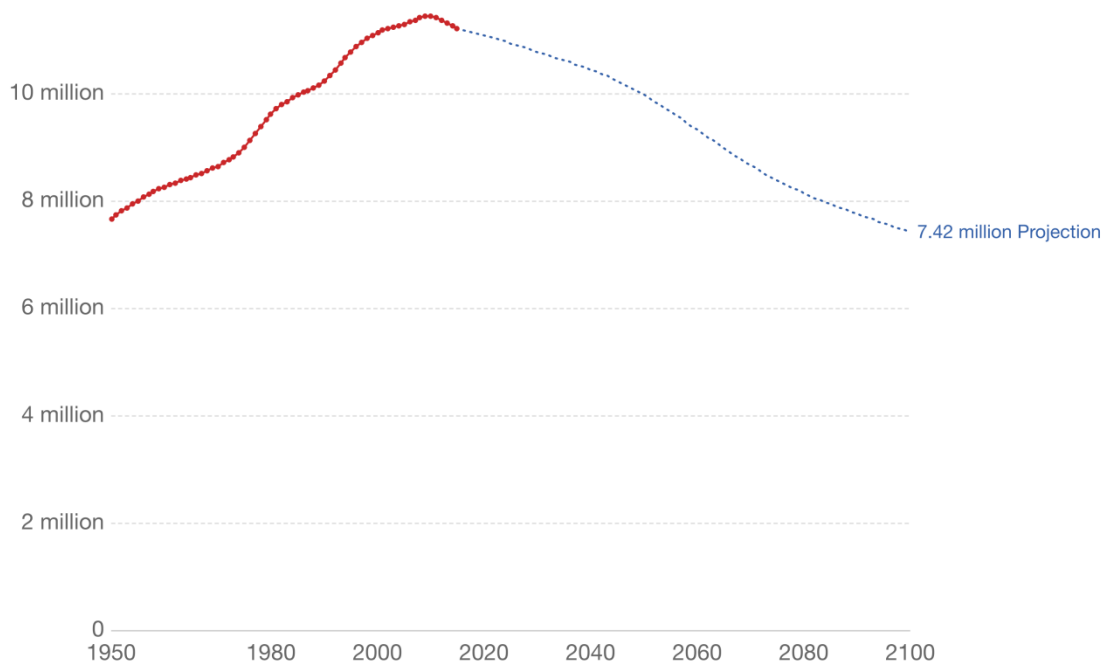
Source: UN Population Division (2017 Revision)

OurWorldInData.org/future-population-growth/ • CC BY-SA

Εξέλιξη πληθυσμού Τουρκίας (ιστορικά και πρόβλεψη).

Population projection by the UN, Greece

Shown is the total population since 1950 and the Medium Variant projections by the UN Population Division until 2100.

Source: UN Population Division (2017 Revision)

OurWorldInData.org/future-population-growth/ • CC BY-SA

Εξέλιξη πληθυσμού Ελλάδας (ιστορικά και πρόβλεψη)

Από τα παρατιθέμενα στοιχεία διαφαίνεται η μεγάλη ανισορροπία στην οικονομική και πληθυσμιακή δύναμη σε βάρος της Ελλάδας.

Όσο αφορά τη στρατιωτική ισχύ, με βάση την ιστοσελίδα *globalfirepower*, ο δείκτης ισχύος της Τουρκίας για το 2021 είναι 0,2109 (11^η θέση παγκοσμίως), έναντι 0,4954 (29^η θέση παγκοσμίως) της Ελλάδας, με το 0 να αποτελεί τον τέλειο δείκτη¹⁰³. Οι αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας για το έτος 2019 ανήλθαν σε 20,448 δισ. δολάρια, σημειώνοντας έτσι μια αύξηση 66% σε σχέση με το 2018. Οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας ανήλθαν σε 5,732 δισ. δολάρια το 2019. Ως ποσοστό του ΑΕΠ η Τουρκία ξοδεύει το 2,7% του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες ενώ η Ελλάδα το 2,5% του ΑΕΠ της¹⁰⁴. Η ανισορροπία ισχύος που διαφαίνεται με βάση τα παραπάνω στοιχεία εκτιμάται ότι συνεχίσει να διαμορφώνεται σε βάρος της Ελλάδας, εξαιτίας των μεγάλων εξοπλιστικών προγραμμάτων της Τουρκίας, αλλά και της μεγάλης οικονομικής ανισορροπίας των δύο χωρών, που δίνει την ευκαιρία στην Τουρκία να δαπανά πολύ μεγαλύτερα ποσά από την Ελλάδα¹⁰⁵.

Η κατάσταση δύναται να γίνει ακόμη πιο δυσοίωνη, με δεδομένη τη γήρανση του πληθυσμού κυρίως στα ακριτικά τμήματα της Ελλάδας, όπως στα νησιά του Αιγαίου και στη Θράκη. Ιστορικά είναι αποδεδειγμένο ότι η δημογραφική ανισορροπία μεταξύ γειτονικών κρατών δημιουργεί τις προϋποθέσεις να καλυφθεί με ειρηνικό ή βίαιο τρόπο και οδηγεί στην επικράτηση εκείνου που διαθέτει τις υπέρτερες δημογραφικές δυνάμεις, ακόμη και αν δεν υπερτερεί στρατιωτικά¹⁰⁶.

Παρόλη την ανισορροπία στα στοιχεία που παρατέθηκαν πιο πάνω, υφίστανται και μη μετρήσιμοι παράγοντες οι οποίοι δύναται να αλλάξουν διαμορφούμενη κατάσταση. Τέτοιοι παράγοντες είναι το ηθικό, η εκπαίδευση, οι διεθνείς συμμαχίες αλλά και οι απειλές που κάθε κράτος αντιμετωπίζει στα σύνορά του¹⁰⁷. Είναι όμως φανερό ότι με βάση

¹⁰³ *globalfirepower*, «2021 Military Strength Ranking», <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

¹⁰⁴ *iefimerida*, 08 Σεπ 2020, «Γιώργος Παπούς, Πόσα δαπανούν για την Αμυνα η Ελλάδα και η Τουρκία - Όλα τα στοιχεία», <https://www.iefimerida.gr/oikonomia/posa-dapanoun-gia-tin-amyna-ellada-kai-i-toyrkia>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

¹⁰⁵ Επιπλέον η πολύ μεγάλη πληθυσμιακή ανισορροπία, δίνει τη δυνατότητα στην Τουρκία να έχει πολύ μεγαλύτερη δεξαμενή άντλησης στρατιωτικού προσωπικού. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί ότι ο πληθυσμός στην Τουρκία έχει Μ.Ο τα 31 χρόνια, κατά πολύ νεώτερος από τον πληθυσμό στην Ελλάδα.

¹⁰⁶ Στυλιανός Αντωνιάδης, «Στρατηγικές και ιστορικές βάσεις της συνεργασίας Ελλάδας – Ισραήλ», (Αθήνα, ΜΠΣ Παντείου Πανεπιστημίου, 2019), σελ 101.

¹⁰⁷ Για παράδειγμα η Τουρκία είναι δεδομένο ότι θα χρειαστεί να αναλώσει πολύτιμη ισχύ στην αντιμετώπιση του Κουρδικού στα νότια σύνορά της

την σημερινή κατάσταση αλλά και τις προβλέψεις για το μέλλον, η ψαλίδα στην ισχύ των δύο κρατών θα αυξάνεται.

Από πολιτικής πλευράς είναι δεδομένη η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας, η οποία σταθερά εδώ και δεκαετίες αμφισβητεί τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Ιδίως την τελευταία δεκαετία, η στάση αυτή εκφράζεται με έντονη στρατιωτική δράση και προκλήσεις, όπως παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου, υπερπτήσεις Τουρκικών αεροσκαφών (οπλισμένων τις περισσότερες φορές) πάνω από Ελληνικά νησιά, έρευνες με σειсмоγραφικά σκάφη σε χώρους όπου η Ελλάδα θεωρεί ότι είναι δική της υφαλοκρηπίδα, αμφισβητήσεις κυριότητας σε Ελληνικά νησιά και έντονη και άκρως προκλητική ρητορική από Τούρκους κρατικούς αξιωματούχους. Η σημαντικότερη πρόκληση της Τουρκίας είναι το *casus belli*, σε περίπτωση που η Ελλάδα αυξήσει την Αιγιαλίτιδα ζώνη της στα 12 ν.μ. Είναι σαφές ότι στο πλαίσιο της προσπάθειας ηγεμόνευσης της Τουρκίας στην περιοχή, η Ελλάδα αποτελεί χώρα που η Τουρκία προσπαθεί να καθυποτάξει στα θέλω της και στα συμφέροντά της επιφέροντας στην Ελλάδα σοβαρότατα προβλήματα πολιτικής και οικονομικής φύσης¹⁰⁸.

Πάγια τακτική της Ελλάδας είναι η επίλυση των προβλημάτων στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, μεταφέροντας τα όποια θέματα με την Τουρκία σε διεθνείς οργανισμούς (ΕΕ, NATO, ΟΗΕ), με αποτέλεσμα να αναλώνει πολύτιμο οικονομικό αλλά κυρίως διπλωματικό κεφάλαιο, το οποίο θα μπορούσε να διοχετευτεί στην επίλυση προβλημάτων με άλλες χώρες, στη δημιουργία συμμαχιών με στόχο την οικονομική ανάπτυξη αλλά και την επίλυση μειζόνων προβλημάτων όπως το μεταναστευτικό.

Από οικονομικής πλευράς, η συνεχής διενέξεις με τη Τουρκία αναγκάζουν την Ελλάδα να σπαταλά σημαντικούς πόρους στη συνεχή αναβάθμιση των Ελληνικών δυνάμεων αλλά και στη καθημερινή λειτουργία τους¹⁰⁹. Σημαντική είναι και η απώλεια εσόδων από τον Τουρισμό, λόγω των διαστημάτων έντασης στις σχέσεις των δύο χωρών, αν και τα τελευταία χρόνια οι προκλήσεις των Τούρκων δεν πραγματοποιούνται κατά τους θερινούς μήνες. Σημαντικότερος όμως παράγοντας οικονομικού επηρεασμού, αποτελεί η αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μη

¹⁰⁸ Αγγελος Μ. Συρίγος, «Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», (Αθήνα, Πατάκη, 2015), σελ. 447 – 448.

¹⁰⁹ Είναι χαρακτηριστικό, ότι 1 ώρα πτήσης ενός F-16 κοστίζει 10000 ευρώ. Οι συνεχείς παραβιάσεις – παραβάσεις από Τουρκικά μαχητικά στο Αιγαίο και η απαίτησή αναχαιτίσεώς τους, αναγκάζουν την Ελλάδα να δαπανά καθημερινά πολύτιμους πόρους.

μπορεί να εκμεταλλευτεί τυχόν κοιτάσματα υδρογονανθράκων, παρά τις βάσιμες πιθανότητες περί ύπαρξής τους¹¹⁰.

Εκτός από τα προβλήματα που υφίστανται μεταξύ των δύο χωρών, η Τουρκία επεμβαίνει για δικό της συμφέρον και στη διαιώνιση προβλημάτων μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών. Χαρακτηριστική ήταν η παρέμβασή της στην μη ευόδωση της οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, παρότι τελικά προσφάτως, έγινε συμφωνία για την υπογραφή συνυποσχετικού, με σκοπό να λυθεί το θέμα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης¹¹¹.

Η Ελληνική εξωτερική πολιτική έχει ενεργοποιηθεί σε πολύπλευρες επαφές και προσπάθειες επίλυσης των διαφορών με άλλα κράτη, ή τη δημιουργία συμμαχιών σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ο λόγος που ανάγκασε την Ελλάδα να εντείνει τις προσπάθειές της σε διπλωματικό επίπεδο ήταν αναμφίβολα η σύναψη του Τουρκολυβικού μνημονίου. Βάση αυτού του μνημονίου ουσιαστικά αμφισβητείται το δικαίωμα σε Ελληνικά νησιά (μεταξύ αυτών και η Κρήτη) να έχουν ΑΟΖ (Παράρτημα «Ε»).

Οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών Ελλάδας Ιταλίας

Στην προσπάθειά της για την ακύρωση εν τοις πράγμασι του Τουρκολυβικού μνημονίου, η Ελλάδα προέβη σε μια σειρά από ενέργειες για την κήρυξη ΑΟΖ με γειτονικά της κράτη. Πρώτη ενέργεια της Ελλάδας και ίσως η πιο εύκολη, ήταν η ανακήρυξη ΑΟΖ με την Ιταλία. Στις 09 Ιουν 2020 υπεγράφη στην Αθήνα μεταξύ των υπουργών εξωτερικών των δύο χωρών Νίκου Δένδια και Λουίτζι Ντι Μάιο συμφωνία για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών¹¹².¹¹³ ¹¹⁴ Με τη δήλωση αυτή, τα δυο κράτη εκφράζουν την προσήλωσή τους στην ισόρροπη και βιώσιμη διαχείριση των πόρων αυτών¹¹⁵ (Παράρτημα «ΣΤ»)

¹¹⁰ «Δρ Κωνσταντίνος Α. Νικολάου, Έρευνα υδρογονανθράκων στην Ελλάδα - Ιστορικό και Προοπτικές», <https://energypress.gr/news/dr-konstantinos-nikolaou-ereyna-ydrogonanthrakon-stin-ellada-istoriko-kai-prooptikes/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

¹¹¹ Η καθημερινή, 23 Οκτ 2020, «Σταύρος Τζήμας, Ελλάδα – Αλβανία, ΑΟΖ μέσω Χάγης», <https://www.kathimerini.gr/opinion/561129280/ellada-alvania-aoz-meso-chagis/> (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

¹¹² Η συμφωνία με την Ιταλία για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών ήταν η πρώτη οριοθέτηση που υλοποίησε η Ελλάδα με άλλη χώρα.

¹¹³ Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Άγγελο Συρίγο, η οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών σημαίνει αυτόματα και κήρυξη ΑΟΖ.

¹¹⁴ Ταυτόχρονα υπογράφηκε επίσης η Κοινή Δήλωση Ελλάδας-Ιταλίας για τους Πόρους της Μεσογείου.

¹¹⁵ [fortunegreece](https://www.fortunegreece.com/article/ti-perilamvanei-i-ipografi-tis-simfonias-elladas-italias-gia-tin-aoz/), 09 Ιουν 20, «Τι περιλαμβάνει η υπογραφή συμφωνίας Ελλάδας Ιταλίας για την ΑΟΖ», <https://www.fortunegreece.com/article/ti-perilamvanei-i-ipografi-tis-simfonias-elladas-italias-gia-tin-aoz/>, (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21)

Η συμφωνία ακολουθεί το θαλάσσιο όριο για την υφαλοκρηπίδα που είχε χαραχθεί μεταξύ Ελλάδος-Ιταλίας το 1977 (βλ. νόμο 768/1978, Περί κυρώσεως της εν Αθήναις την 24ην Μαΐου 1977 υπογραφείσης Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας "περί της οριοθέτησεως των ζωνών της υφαλοκρηπίδας των ανηκουσών εις έκαστον των δύο κρατών", ΦΕΚ Α' 101, 21 Ιουνίου 1978)¹¹⁶.

Οριοθέτηση Θαλασσίων ζωνών Ελλάδας Αιγύπτου

Στο πλαίσιο της προσπάθειας της Ελλάδας να οριοθετήσει θαλάσσιες ζώνες με τις γειτονικές της χώρες, υπεγράφη στο Κάιρο μεταξύ των υπουργών εξωτερικών Ελλάδας και Αιγύπτου συμφωνία για τη μερική οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών μεταξύ των δύο χωρών (Παράρτημα «ΣΤ»). Η οριοθέτηση είναι τμηματική, δηλαδή αποτελεί τμήμα συνολικής μεταγενέστερης οριοθέτησης μεταξύ των δύο χωρών. Η υπόψη συμφωνία αντιμετωπίζει ουσιαστικά και αποτελεσματικά την απόπειρα της Τουρκίας για οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με την Αίγυπτο, παραβιάζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα των ελληνικών νησιών σε θαλάσσιες ζώνες¹¹⁷.

Η συμφωνία πραγματοποιήθηκε στη βάση του Διεθνούς Δικαίου για της θαλάσσιες ζώνες, δίνοντας Πλήρη επήρεια στα νησιά του Αιγαίου. Με αυτή τη συμφωνία ουσιαστικά καθίσταται άκυρο το Τουρκολυβικό μνημόνιο, που δεν έδινε καμία επήρεια στα νησιά του Αιγαίου.¹¹⁸

Επέκταση αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ.

Μια ακόμα προσπάθεια της Ελληνικής στρατηγικής να εκμεταλλευτεί τα δικαιώματα που της παρέχει το Διεθνές Δίκαιο σε ότι αφορά τις θαλάσσιες ζώνες, πραγματοποιήθηκε με την επέκταση, στο δυτικό θαλάσσιο χώρο της Ελλάδας, της αιγιαλίτιδας ζώνης από 6 ν.μ. στα 12 ν.μ.

Συγκεκριμένα, στις 20 Ιανουαρίου 2021, ψηφίστηκε στην ολομέλεια της Βουλής το νομοσχέδιο του υπουργείου Εξωτερικών «Καθορισμός του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο της

¹¹⁶ the capital, 10 Ιουν 20, «Αγγ. Συρίγος στο TheToc: Τι σημαίνει η συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για την ΑΟΖ», <https://www.capital.gr/politiki/3459751/agg-surigos-sto-thetoc-ti-simainei-i-symfonia-elladas-italias-gia-tin-aoz> (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).

¹¹⁷ Η συμφωνία συνομολογήθηκε με το Κάιρο μετά από 13 γύρους διαπραγματεύσεων και 15 χρόνια μετά την έναρξη τους καθώς και 8 μήνες μετά τη συμφωνία Αγκυρας – Τρίπολης.

¹¹⁸ Η καθημερινή, 06 Αυγ 20», «Η ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου βάσει της συμφωνίας του Καΐρου», <https://www.kathimerini.gr/politics/1091079/i-aoz-elladas-aigyptoy-vasei-tis-symfonias-toy-ka-roy/> (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).

Πελοποννήσου»¹¹⁹. Σε δηλώσεις του ο πρωθυπουργός της χώρας δήλωσε ότι «Η Ελλάδα προφανώς μπορεί και στην Κρήτη να ασκήσει αυτό δικαίωμα και οπουδήποτε. Όμως, σε χρόνο, με τρόπο και υπό συνθήκες που η ίδια θα επιλέξει»¹²⁰.

Η στρατηγική προσέγγιση και οι διμερείς συμφωνίες της Ελλάδας με τις γειτονικές της χώρες, ουσιαστικά λειτουργούν ως ανάχωμα στις παράνομες, επεκτατικές και αναθεωρητικές βλέψεις της Ελλάδας στη Μεσόγειο. Υπό αυτό το πρίσμα, η συνεργασία με το Ισραήλ συμβάλλει στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων της χώρας, δηλαδή στην πολιτική, οικονομική και στρατιωτική εξισορρόπηση της Τουρκίας, ώστε να διασφαλιστούν η εδαφική ακεραιότητα, η κυριαρχία και τα κυριαρχικά δικαιώματά της. Παρακάτω θα επιχειρηθεί να γίνει ανάλυση της υψηλής στρατηγικής του Ισραήλ, ώστε να προσεγγιστούν οι πυλώνες συνεργασίας των δύο χωρών.

¹¹⁹ Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε με συντριπτική πλειοψηφία 284 βουλευτών του Ελληνικού κοινοβουλίου.

¹²⁰ Liberal, 20 Ιαν 21, «Με 284 «ναι» πέρασε η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ. στο Ιόνιο», <https://www.liberal.gr/politics/me-284-nai-perase-i-epektasi-tis-aigialitidas-zonis-sta-12-n-m-sto-ionio/350519>, (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).

Κεφάλαιο 6^ο : Υψηλή στρατηγική του Ισραήλ

Βασικός στόχος όλων των κρατών είναι η διατήρηση ή και η αύξηση της ασφάλειάς του. Δεδομένων των προβλημάτων ασφαλείας του Ισραήλ στο χώρο που βρίσκεται, αλλά και της διάθεσης των γύρω κρατών, είναι προφανές ότι πρότιστο μέλημά του, είναι η ασφάλεια. Γενικά, οποιοδήποτε κράτος, σε ένα σύστημα ασφαλείας, επιδιώκει τουλάχιστον την ισορροπία ισχύος¹²¹. Η ιστορία του Ισραήλ είναι γεμάτη από διώξεις, οι οποίες έκαναν τον Εβραϊκό λαό ευπροσάρμοστο¹²².

Αν κανείς δει την πληθυσμιακή κατάσταση του Ισραήλ και των εχθρικών σε αυτό κρατών, η ανισορροπία είναι εμφανής. Το Ισραήλ έχει πληθυσμό λίγο πάνω από 8 εκατομμύρια, με το 75,3% να είναι Εβραίοι, και το 20,7% να είναι Άραβες¹²³. Οι συνδυασμένοι πληθυσμοί Συρίας, Ιορδανίας, Αιγύπτου, Ιράκ και Σ. Αραβίας εκτιμάται ότι θα διευρυνθούν στα 224 εκ. το 2025. Η μεγάλη διαμάχη παλαιστινίων και Ισραηλινών έχει φέρει σε μεγάλη αντιπαράθεση τις παραπάνω χώρες με το Ισραήλ. Γι' αυτό και υπήρξαν ουκ ολίγες πολεμικές αντιπαραθέσεις μεταξύ τους, όπως αναλύθηκε στην αρχή της συγκεκριμένης μελέτης.

Ο Ιτζχάκ Ράμπιν, ως αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, ονόμαζε την στρατηγική κατάσταση του Ισραήλ, «πόλεμο εν υπνώσει» (dormant war), θεωρώντας ότι στην καθημερινή κατάσταση του Ισραήλ, η ειρήνη από τον πόλεμο απέχουν πολύ λίγο. Ωστόσο αργότερα, όταν ανέλαβε πρωθυπουργός, κατάλαβε ότι οι συνεχείς συγκρούσεις δημιουργούσαν προβλήματα στη διαπραγματευτική ισχύ του¹²⁴.

Κομβικής σημασίας στη στρατηγική του Ισραήλ αποτέλεσε αλλά και αποτελεί η απόφασή του να στηρίζει τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή, αποτελώντας ουσιαστικά τον πιο αξιόπιστο εταίρο των ΗΠΑ. Με βάση αυτή την απόφαση αποκόμισε πολιτική, στρατιωτική και οικονομική βοήθεια. Συγκεκριμένα, από την εποχή της κρίσης του Σουέζ η στρατιωτική βοήθεια των αμερικανών είναι αμέριστη. Επιπλέον η πολιτική στήριξη είναι δεδομένη, κυρίως της ισχυρής θέσης του Εβραϊκού λόμπι στα τεκταινόμενα

¹²¹ Yitzhak Rabin, «The Rabin Memoirs, (2nd Edition), (California, University of California Press, 1996)», σ. 219 έως 233

¹²² Η πρόσφατη (με ιστορικούς όρους) δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, σε έναν χώρο όπου περιτριγυρίζεται από κράτη που είναι κατ' ελάχιστο εχθρικά προς αυτό, χωρίς να έχει στρατηγικό βάθος, απαιτεί ως ύψιστη προτεραιότητα την ασφάλειά του.

¹²³ «Ο πληθυσμός του Ισραήλ ξεπερνά τα 8 εκατομμύρια», Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα, 17 Απρ 2013, <https://embassies.gov.il/athens/NewsAndEvents/Pages/Israeli-population2013.aspx>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Μαρ 21).

¹²⁴ Yitzhak Rabin, Why we won the War, στο Chaim Herzog, The Arab-Israeli wars, (London, Random House, 1982), σ. 145 έως 191.

στην αμερικανική πολιτική σκηνή. Τέλος η οικονομική βοήθεια υπήρξε και είναι συνεχής. Η οικονομική στήριξη ανέρχεται ακόμα και σήμερα στα 4 δισεκατομμύρια δολάρια^{125 126}.

Η Ιστορία του κράτους του Ισραήλ, με τις συνεχείς διώξεις των Εβραίων πριν τη δημιουργία του, αλλά και η προσπάθεια των αραβικών κρατών να το εξαφανίσουν από την περιοχή μετά τη δημιουργία του, αποτέλεσαν καταλυτικούς παράγοντες να θεωρείται η ασφάλεια ως το υπέρτατο αγαθό¹²⁷. Η ασφάλεια στηρίζεται σε δύο πυλώνες. Στην «τρέχουσα ασφάλεια» και στην «βασική ασφάλεια». Η «τρέχουσα ασφάλεια» αναφέρεται στις προκλήσεις (π.χ. τρομοκρατία) εναντίον της καθημερινής ζωής των πολιτών, ενώ η «βασική ασφάλεια» αναφέρεται στις προκλήσεις εναντίον της ύπαρξης του κράτους και της εδαφικής του ακεραιότητας.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην ανάπτυξη των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων [Israel Defense Forces (IDF)] με έμφαση στους εφέδρους, οι οποίοι αποτελούν τον κύριο όγκο του IDF, και στην δυνατότητα ταχείας μετάπτωσης από πολιτική σε στρατιωτική κατάσταση¹²⁸. Παράλληλα αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε το δόγμα του προληπτικού χτυπήματος, που υλοποιήθηκε στον πόλεμο των έξι ημερών και ουσιαστικά εφαρμόστηκε για να αντισταθμίσει την αριθμητική αλλά και στρατιωτική υπεροχή των αραβικών κρατών τριγύρω του. Σημαίνοντα ρόλο στην ανάπτυξη αυτής της στρατηγικής αποτέλεσε η διάσκεψη του Χαρτούμ τον Σεπτέμβριο του 1967, μετά τον πόλεμο των έξι ημερών, κατά την οποία τα αραβικά κράτη υιοθέτησαν τα «τρία όχι»: Όχι στην ειρήνη, Όχι στην αναγνώριση, Όχι στις διαπραγματεύσεις, με το Ισραήλ¹²⁹. Το Ισραήλ προσπαθώντας να αντιδράσει στην παραπάνω εξέλιξη, αποφάσισε να εφαρμόσει την πολιτική της μη παραχώρησης εδάφους, προχώρησε στον εποίκισμό περιοχών, ως προσπάθεια δημιουργίας τετελεσμένων και ως μήνυμα προς τους Άραβες για περαιτέρω εποίκισμό, εκτός αν ακολουθήσουν ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις. Η διατήρηση επί πολλά έτη του συγκεκριμένου status quo και η στρατιωτική ανεπάρκεια των αραβικών κρατών ώστε να αναμετρηθούν εκ νέου με το Ισραήλ, οδήγησε στην ριζοσπαστικοποίηση

¹²⁵ Παρότι αυτό υπήρξε λόγος για να κατηγορηθεί το Ισραήλ, η αλήθεια είναι ότι σε μελέτες που πραγματοποιήθηκαν κυρίως από στρατιωτικούς των ΗΠΑ, διαπιστώθηκε ότι τα χρήματα αυτά είναι τουλάχιστον 50% λιγότερα από αυτά που θα απαιτούνταν σε περίπτωση που οι ΗΠΑ αποφάσιζαν να δημιουργήσουν στρατιωτικές βάσεις στην περιοχή

¹²⁶ Σημειώσεις από την ομιλία του συμβούλου επικοινωνίας Jean Jacques Koen στη ΣΕΘΑ την 23 Μαρ 21.

¹²⁷ Στους Ισραηλινούς πολίτες, εξέχουσα θέση καταλαμβάνουν αυτοί που ασχολούνται με την ασφάλεια του κράτους, όπως στρατιωτικοί, αστυνομικοί και εργαζόμενοι στις υπηρεσίες εθνικής ασφαλείας.

¹²⁸ Edward Luttwak, «Dan Horowitz, The Israeli Army», (Michigan, HarperCollins, 1975), σελ. 181

¹²⁹ Defencepoint, 14 Ιουν 2017, «Βίκτωρ Ισαάκ Ελιέζερ, Πόλεμος Έξι Ημερών, 1967: Αληθινή ειρήνη θα δουν μόνο όταν...», [https://www.defence-point.gr/news/«ο-πόλεμος-των-έξι-ημερών»-50-χρόνια-μετ,-\(έγινε-πρόσβαση-στις-23-Μαρ-21\)](https://www.defence-point.gr/news/«ο-πόλεμος-των-έξι-ημερών»-50-χρόνια-μετ,-(έγινε-πρόσβαση-στις-23-Μαρ-21))

των Παλαιστινίων, οι οποίοι τελικά κηρύσσουν το 1987 την πρώτη Ιντιφάντα, δηλαδή παθητική αντίσταση που συνοδεύεται από τρομοκρατικές ενέργειες στις κατεχόμενες περιοχές¹³⁰.

Ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ και η ανεπάρκεια, όπως διαφάνηκε της υπηρεσίας πληροφοριών, ανάγκασαν το Ισραήλ να στραφεί στην περαιτέρω ενίσχυση του IDF για την αύξηση της εθνικής ισχύος. Για να επιτευχθεί αυτό, θεωρήθηκε απαραίτητη η απόκτηση ισχυρής οικονομίας, καθώς και πολλαπλασιαστών ισχύος¹³¹. Ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ κατέδειξε την εξάρτηση του Ισραήλ από όπλα που προέρχονταν από το εξωτερικό, το οποίο εκλήφθηκε ως ιδιαίτερα επικίνδυνο για την ασφάλειά του. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης δόθηκε βαρύτητα στην ανάπτυξη στρατιωτικής βιομηχανίας με έμφαση στην καινοτομία, την προσαρμογή των εισαγόμενων συστημάτων στις ανάγκες του IDF και στην παράταση του ορίου ζωής τους με ιδιαιτέρως θετικά αποτελέσματα¹³².

Οι συνεχείς πόλεμοι με τους Άραβες κατέδειξαν ότι κάθε πόλεμος ουσιαστικά επαυξάνει την στρατιωτική ισχύ των Αράβων και γίνεται όλο και περισσότερο δαπανηρός από πλευράς απωλειών και οικονομίας. Ως αποτέλεσμα η υψηλή στρατηγική του Ισραήλ μετατοπίστηκε σε αυτή της αποτροπής όπου ένας ισχυρός στρατός θα μπορούσε να επιβάλει καθοριστικό χτύπημα σε πολύ λίγο χρόνο^{133 134}.

Τα προληπτικά χτυπήματα κατά τους αραβοϊσραηλινούς πολέμους απομόνωνσαν το Ισραήλ στη διεθνή κοινότητα και υπήρξε ένα κλίμα έντονου αντισημιτισμού¹³⁵. Ως εκ τούτου αποφάσισε να εφαρμόσει την πολιτική των «κόκκινων γραμμών» ως αιτίες πολέμου. Οι γραμμές αυτές δέσμευαν το Ισραήλ στη χρήση σκληρής ισχύος σε

¹³⁰ Στυλιανός Αντωνιάδης, «Στρατηγικές και ιστορικές βάσεις της συνεργασίας Ελλάδας – Ισραήλ», (Αθήνα, ΜΠΣ Παντείου Πανεπιστημίου, 2019), σελ 109.

¹³¹ Για την εξισορρόπηση του μικρού του βάθους, το Ισραήλ κινήθηκε στην κατεύθυνση ανάπτυξης πυραύλων εδάφους - εδάφους μεγάλου βεληνεκούς, καθώς και στην επιλογή των Α/Φ F-15, αντί των φθηνότερων F-16.

¹³² Stewart Reiser, «The Israeli Arms Industry: Foreign Policy, Arms Transfers & Military Doctrine of a Small State», (New York, Holmes & Meier, 1989).

¹³³ Michael Handel, «Israel's Political-Military Doctrine», (Harvard University, Occasional Papers, Ιούλιος 1973).

¹³⁴ Η σχεδίαση περιελάμβανε ισχυρή αεροπορία, δυνατότητα απορρόφησης της εχθρικής επιθετικής ισχύος με καταστροφή όσο το δυνατόν μεγαλύτερης δύναμης του εχθρού και εδαφικά οφέλη.

¹³⁵ Στην Ελλάδα το κλίμα αντισημιτισμού ήταν και συνεχίζει να είναι έντονο. Σε πολλές δημοσκοπήσεις που πραγματοποιήθηκαν από Ελληνικές αλλά και ξένες εταιρίες, διαπιστώθηκε ότι το αντισημιτικό κλίμα κυμαινόταν από 67 έως 75% (ομιλία του συμβούλου επικοινωνίας Jean Jacques Koen στη ΣΕΘΑ την 23 Μαρ 21).

καταστάσεις που χαρακτηρίζονταν ως αφόρητες^{136, 137}. Σημαντικό ρόλο στην πολιτική του Ισραήλ καταλαμβάνει η εξασφάλιση των επικοινωνιών και των μεταφορών από και προς τη μεσόγειο θάλασσα. Γι' αυτό και η απρόσκοπτη διέλευση μέσω της διώρυγας του Σουέζ αποτελεί θέμα ζωτικής σημασίας, σε τέτοιο βαθμό, που μπορεί να χαρακτηριστεί και ως αιτία πολέμου.

Η στρατηγική του Ισραήλ, παρότι υπήρξαν τροποποιήσεις με το πέρασμα του χρόνου και τους πολέμους στους οποίους ενεπλάκη, συνεχίζει να βασίζεται στο δόγμα του πρωθυπουργού Ben Gurion, δηλαδή αποτροπή πιθανών απειλών, έγκαιρη προειδοποίηση για επικείμενες επιθέσεις σε περίπτωση αποτυχίας αποτροπής και «απόφαση», που σημαίνει αποφασιστική στρατιωτική ήττα του εχθρού. Για την υποστήριξη των παραπάνω πυλώνων απαιτείται ισχυρή άμυνα.

Παρόλη την ισχυροποίηση της οικονομίας, της στρατιωτικής ισχύος και της τεχνολογίας, το Ισραήλ αντιμετωπίζει την τελευταία εικοσαετία έναν πόλεμο που πολύ δύσκολα μπορεί να κερδίσει. Αντίπαλοι πλέον δεν είναι κρατικοί δρώντες αλλά τρομοκρατικές οργανώσεις (Χεζμπολάχ και Χαμάς). Πλέον ο «πυλώνας» της απόφασης καθίσταται πολύ περίπλοκος¹³⁸. Το πρόβλημα εντοπίζεται στο γεγονός ότι ο εχθρός αρνείται να δεχτεί την ήττα, να διαπραγματευτεί ή και να αναγνωρίσει την άλλη πλευρά, οπότε η επίτευξη της αποφασιστικής ήττας του γίνεται δύσκολη, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα στο πεδίο της μάχης.

Η ευρεία αντίδραση απέναντι σε μη κρατικούς δρώντες οδηγείται τις περισσότερες φορές σε δυσανάλογο κόστος, σε σχέση με την απειλή, κυρίως λόγω της διεθνούς κατακραυγής και απονομιμοποίησης¹³⁹. Υπό αυτές τις συνθήκες, η αντιμετώπισή τους ενδέχεται να υπαγορεύει έναν πιο επιλεκτικό τρόπο, όσον αφορά την προσφυγή στην στρατιωτική δύναμη και να απαιτηθεί μεγαλύτερη έμφαση στην διαχείριση των συγκρούσεων, αντί της επίλυσης μέσω σκληρής αποκλειστικά ισχύος¹⁴⁰.

Μια παράμετρος η οποία είναι σημαντική στον τρόπο διαχείρισης των απειλών από πλευράς Ισραήλ, ήταν η συμμετοχή πολλών απόστρατων αξιωματικών στις εκάστοτε

¹³⁶ Η χρήση αυτή θα μπορούσε να επεκταθεί και για επίτευξη περιορισμένων στόχων, αν αυτό κρινόταν χρήσιμο, για να τονιστεί η αποφασιστικότητα και για να ενισχυθεί η ισραηλινή αποτροπή

¹³⁷ Misha Bar, «Red Lines in Israel's Deterrence Strategy», (Tel Aviv, Maarachot, 1990).

κατέστη δυνατή η στρατηγική νίκη του Ισραήλ.

¹³⁹ Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, αλλά και για πολιτικούς, δημογραφικούς και στρατιωτικούς λόγους, το Ισραήλ έχει αποσυρθεί από ορισμένα υπό τον έλεγχό του εδάφη (Σινά, νότιο Λίβανο και Γάζα), ενώ και η διατήρηση του ελέγχου άλλων εκτιμάται δύσκολη και δαπανηρή (Δυτική Όχθη).

¹⁴⁰ Charles D Freilich, «Why Can't Israel Win Wars Any More? «στο Survival: Global Politics and Strategy, (20 Mar 2015).

κυβερνήσεις, οι οποίοι έδωσαν πολύ μεγαλύτερη έμφαση στην αποτροπή μέσω της στρατιωτικής ισχύος, παραμελώντας άλλες παραμέτρους ήπιας ισχύος όπως η οικονομία η διπλωματία και οι διαπραγματεύσεις.

Η επιλογή της ανάπτυξης της εθνικής ισχύος μέσω της ήπιας ισχύος έχει υιοθετηθεί κατά την τελευταία εικοσαετία με θεαματικά αποτελέσματα. Συγκεκριμένα έχει επιχειρηθεί έξοδος από την διπλωματική απομόνωση και ανάπτυξη της οικονομίας, στην οποία η τεχνολογία και η αυτάρκεια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο¹⁴¹. Παρόλα αυτά, συνεχίζεται μια εσωτερική πάλη μεταξύ Διεθνιστών (Internationalist) και Αντιδραστικών (Backlash), οι οποίοι αποτελούν τις δύο αντίθετες σχολές σκέψης στο εσωτερικό του Ισραήλ¹⁴².¹⁴³ Η αντιπαράθεση αυτή έχει επιφέρει μια βαθιά ιδεολογική ρήξη στο εσωτερικό της Ισραηλινής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της ρήξης αποτέλεσε η η δολοφονία του πρώην πρωθυπουργού του Ισραήλ Γ. Ράμπιν το 1995 από φανατικό θρησκευόμενο σιωνιστή¹⁴⁴.¹⁴⁵ Η δολοφονία επέδρασε στη μεταστροφή του κλίματος φανατισμού εκ μέρους των Ισραηλινών. Η Ισραηλινή κοινωνία πλέον έχει κουραστεί από την βία και τις συγκρούσεις και επιθυμεί ειρηνική διαβίωση στη βάση της οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης.

Η νέα υψηλή στρατηγική του Ισραήλ βασίζεται στην «ευελιξία». Με γνώμονα πάντοτε την εθνική ασφάλεια το Ισραήλ έχει αποφασίσει να αναπροσαρμόζει τη στρατηγική του, ανάλογα με τις υφιστάμενες εξελίξεις στη διεθνή πολιτική σκηνή και τις απειλές. Μια πρώτη αρχή πάνω στην οποία βασίζεται η στρατηγική του είναι ότι το Ισραήλ βασίζεται αποκλειστικά στον εαυτό του, χωρίς όμως να απορρίπτει ή να είναι αρνητικό σε διεθνείς συμφωνίες και συμμαχίες. Δεύτερη αρχή είναι ότι απαιτείται να έχει τουλάχιστον έναν ισχυρό σύμμαχο που εδώ και πολλά χρόνια είναι οι ΗΠΑ, που

¹⁴¹ Συγκεκριμένα, ενώ το 1986 το δημόσιο χρέος του Ισραήλ ξεπερνούσε το 160% του ΑΕΠ, το 1995 μειώθηκε περίπου στο 100%, για να φτάσει το 2013 στο 67% και το 2020 στο 62% του ΑΕΠ.

¹⁴² Οι μεν πρώτοι δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην παγκοσμιοποίηση, την ελεύθερη οικονομία, την αποτροπή και την διπλωματία, ενώ οι δεύτεροι τονίζουν την μοναδικότητα της φυλής, την αξία του παρεμποδιστικού και προληπτικού πολέμου, τον προστατευτισμό στην οικονομία και την βαρύτητα της στρατιωτικής ισχύος.

¹⁴³ Mark A. Heller, «Continuity and Change in Israeli Security Policy», (N. York, Oxford University Press, 2000), σελ.59 έως 76.

¹⁴⁴ Μηχανή του χρόνου, «Τον σκότωσα για να μη δώσει τη χώρα μου στους Άραβες». Η δημόσια δολοφονία ενός ηγέτη, που αιματοκύλισε την Παλαιστίνη, αλλά τελικά αγωνίσθηκε για την ειρήνη και το πλήρωσε με τη ζωή του...», <https://www.mixanitouxronou.gr/ton-skotosa-gia-na-mi-dosi-ti-chora-mou-stous-araves-i-dimosia-dolofonia-enos-igeti-pou-ematokilise-tin-palestini-alla-telika-agonisthike-gia-tin-irini-ke-to-plirose-me-ti-zoi-tou/>, (έγινε πρόσβαση στις 24 Μαρ 21).

¹⁴⁵ Ο Γιτζάκ Ράμπιν ένα χρόνο πριν, είχε βραβευτεί με το Νόμπελ Ειρήνης, προς τιμήν του αγώνα του, για ειρήνη μεταξύ Παλαιστίνης και Ισραήλ. Δράστης ήταν ο 27χρονος ισραηλινός Γιγκάλ Αμίρ. Θεωρούσε ότι οι συμβιβασμοί του Ραμπίν ισοδυναμούσαν με εθνική προδοσία.

αποτελούν στρατηγικό εταίρο του Ισραήλ, για τις σχέσεις σε θέματα άμυνας. Η τρίτη αρχή έχει να κάνει με την προληπτική πολιτική ή την αποκλιμάκωση μιας εξελισσόμενης απειλής^{146 147}.

Το Ιράν επιθυμεί να έχει πρόσβαση στη Μεσόγειο θάλασσα. Βασική επιδίωξη του Ισραήλ είναι να καθυστερήσει μια τέτοια εξέλιξη μέσω συμμαχιών και ανάληψης στρατιωτικών μέτρων. Σε αυτή τη βάση, η ύπαρξη της Ρωσίας στην περιοχή (κυρίως στη Συρία), αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την επέκταση του Ιράν στην περιοχή. Η ανάσχεση του Ιράν έχει οδηγήσει και στην καλύτερευση των σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ, της Σαουδικής Αραβίας και της Ιορδανίας.

Η επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, η προσπάθειά της να γίνει περιφερειακή δύναμη και να επικρατήσει ως ο ρυθμιστής στα δρώμενα της μέσης ανατολής, μέσω της ηγεσίας των μουσουλμανικών χωρών, έχει οδηγήσει στο ναδίρ τις σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας, παρότι επί χρόνια υπήρχε στρατηγική σημμαχία¹⁴⁸. Το γεγονός αυτό έχει ενισχύσει τις σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδας σε επίπεδο στρατηγικής συνεργασίας¹⁴⁹.

Τέλος, η πολιτική του Ισραήλ για συμμαχίες και προσπάθεια ειρήνευσης στην περιοχή, καταδεικνύεται από τις συμφωνίες ειρήνης που υπέγραψε με την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το 1979, το 1993 και το 2020 αντίστοιχα. Οι συμφωνίες αυτές είναι αντίθετες στην άνοδο των αδελφών μουσουλμάνων στην περιοχή, αλλά και στην άνοδο της Τουρκίας η οποία στηρίζει απροκάλυπτα τους αδελφούς μουσουλμάνους. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Τουρκία (και το Ιράν) καταδίκασαν τη συμφωνία Ισραήλ – ΗΑΕ¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Yossi Armani (πρέσβης του Ισραήλ), «Οι Γεωπολιτικές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδας», (Εθνικές Επάλξεις, ομιλία του Ισραηλινού πρέσβη σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΣΕΕΘΑ), σελ, 41 – 42.

¹⁴⁷ Βασική αρχή της ισραηλινής πολιτικής ασφαλείας, είναι η ουδετεροποίηση (σ.σ. αφοπλισμός) των αναδυομένων απειλών, με προληπτικές ενέργειες. Οι ενέργειες αυτές πραγματοποιούνται και εκτός του εδάφους του Ισραήλ, ανάλογα με τη μορφή της απειλής. Πρέπει να τονιστεί ότι οι προληπτικές ενέργειες δεν αφορούν αποκλειστικά ενέργειες με συμβατικά μέσα. Πραγματοποιούνται στο διαδίκτυο, στο διάστημα, στους δορυφόρους, όπως επίσης και στο πεδίο της οικονομίας.

¹⁴⁸ Συγκεκριμένα, οι διπλωματικές σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας βρίσκονται σε επίπεδο γραμματέα Γ-4 (το κατώτερο επίπεδο διπλωματικής εκπροσώπησης).

¹⁴⁹ Yossi Armani (πρέσβης του Ισραήλ), «Οι Γεωπολιτικές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδας», (Εθνικές Επάλξεις, ομιλία του Ισραηλινού πρέσβη σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΣΕΕΘΑ), σελ, 43.

¹⁵⁰ Capital, 03 Σεπ 21, «Seth J. Frantzman, Τι σηματοδοτεί η συμφωνία Ισραήλ - Εμιράτων για Τουρκία-Ιράν, Ελλάδα και Κύπρο», <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3477902/ti-simatodotei-i-sumfonia-israil-emiraton-gia-tourkia-iran-ellada-kai-kupro>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Μαρ 21).

Συμπεράσματα

Το Ισραήλ από την ανακήρυξη του ως κράτος δέχθηκε εχθρότητα και επιθέσεις από τις αραβικές χώρες με σκοπό την εξαφάνισή του. Οι συνεχείς πόλεμοι και οι συνεχείς νίκες του έναντι των αραβικών χωρών, του έδωσαν τη δυνατότητα να εδραιωθεί στην περιοχή¹⁵¹.

Οι σχέσεις του Ισραήλ με την Ελλάδα παρουσίασαν μεγάλες αποκλίσεις με το πέρασμα του χρόνου. Αρχικά οι σχέσεις των δύο χωρών δεν ήταν καλές. Η αρνητική στάση του Ισραήλ στο Κυπριακό, σε συνδυασμό με τη θετική στάση των αραβικών χωρών στο ζήτημα, δημιούργησαν προβλήματα στη σχέση των δύο χωρών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις το 1993 η Ελλάδα αναγνώρισε de jure το Ισραήλ. Οι οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών, μέχρι και το τέλος του ψυχρού πολέμου ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες. Σε μια περίοδο όπου το Ισραήλ αγωνιζόταν για την επιβίωσή του, η Ελλάδα προσέγγιζε με μεγαλύτερη θερμότητα τις αραβικές χώρες.

Οι σχέσεις των δύο χωρών άρχισαν να παίρνουν διαφορετική τροπή μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Η de jure αναγνώριση του Ισραήλ από την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, έδωσε ώθηση στην ομαλοποίηση των σχέσεων. Οι διπλωματικές σχέσεις άρχισαν να αποκαθίστανται σταδιακά, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει θεαματική μεταστροφή στη συνεργασία σε οικονομικό και αμυντικό επίπεδο¹⁵².

Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει κυρίως μετά το 2010 όταν η Τουρκία αποφάσισε να μεταστρέψει τη στρατηγική της και να διεκδικήσει την ηγεμονία στην περιοχή της ανατολικής μεσογείου και της μέσης ανατολής. Η σταδιακή αποχώρηση των ΗΠΑ από την περιοχή (παρόλο που δεν έχουν εγκαταλείψει τα στρατηγικά τους συμφέροντα), άφησε κενό ασφαλείας το οποίο έσπευσε να καλύψει η Τουρκία. Οι στενές σχέσεις της όμως με τους αδελφούς μουσουλμάνους δημιούργησαν τεράστια προβλήματα στις σχέσεις της με το Ισραήλ¹⁵³.

Η αλλαγή της κατάστασης στην Αίγυπτο και η πτώση των αδελφών μουσουλμάνων από την εξουσία, οι στενές σχέσεις της Τουρκίας με το Ιράν αλλά και η άρνηση των

¹⁵¹ Παράλληλα όμως, οι συνεχείς διενέξεις του με τους παλαιστινίους δημιούργησαν ένα αντισημιτικό κλίμα, που ήταν έντονο στις αραβικές χώρες αλλά και στην Ελλάδα.

¹⁵² Η στρατηγική σχέση του Ισραήλ με την Τουρκία σε αμυντικό επίπεδο και οι στενές οικονομικές τους σχέσεις, δεν άφηναν περιθώρια στην προσέγγιση Ελλάδας - Ισραήλ.

¹⁵³ Η τεράστια οικονομική και πληθυσμιακή της ανάπτυξη μετά το 2000, της επέτρεψε να υλοποιήσει ένα μεγαλόπνοο σχέδιο ενίσχυσης της στρατιωτικής της δυνατότητας. Η πολιτική της ήταν να ηγεμονεύσει σε ολόκληρη την περιοχή, κυρίως έναντι των μουσουλμανικών κρατών, αναμιγνύομενη ολοένα και περισσότερο στα εσωτερικά τους.

αραβικών κρατών να αποδεχθούν την Τουρκία ως ηγέτιδα δύναμη, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την προσέγγιση του Ισραήλ με τις αραβικές χώρες, τις κακές σχέσεις της Τουρκίας με αυτές, αλλά και την ανάγκη στο Ισραήλ να αναζητήσει συμμαχίες προκειμένου να εξασφαλίσει το στρατηγικό του βάθος.

Το επεισόδιο του *manı marmara* ουσιαστικά έβαλε την ταφόπλακα στις διπλωματικές σχέσεις Ισραήλ – Τουρκίας. Το γεγονός αυτό άνοιξε διάπλατα το δρόμο στη συνεργασία Ισραήλ Ελλάδας τόσο σε οικονομικό όσο και σε αμυντικό επίπεδο.¹⁵⁴

Σημαντικότατο ρόλο στις εξελίξεις στην περιοχή, αλλά και στις σχέσεις των χωρών στην ανατολική μεσόγειο θα διαδραματίσουν τα ενεργειακά αποθέματα που έχουν ανακαλυφθεί ή εκτιμάται ότι θα ανακαλυφθούν μετά τις έρευνες που έχουν γίνει. Η ύπαρξη μεγάλων ποσοτήτων υδρογονανθράκων αναγκάζει την Τουρκία να δρα ως αποσταθεροποιητικός παράγων προκειμένου να μη χάσει την κούρσα στην εξόρυξη και εκμετάλλευσή τους.

Η νέα παγκόσμια τάση είναι η απεξάρτηση από το πετρέλαιο και η σταδιακή μεταστροφή σε πιο καθαρές μορφές ενέργειας όπως η πράσινη ενέργεια (αιολική, ηλιακή) και το φυσικό αέριο. Το γεγονός αυτό αποδυναμώνει τη γεωστρατηγική αξία των χωρών της μέσης ανατολής και επανξάνει τη γεωστρατηγική σημασία χωρών που είτε είναι παραγωγοί φυσικού αερίου, είτε έχουν εντοπιστεί σημαντικά κοιτάσματα στην υφαλοκρηπίδα τους. Έτσι, στη διεθνή διελκυστίνδα, αναβαθμίστηκαν χώρες όπως η Ρωσία αλλά και το Ισραήλ¹⁵⁵.

Κομβικό ρόλο στα τεκταινόμενα στην περιοχή αλλά και στις σχέσεις των χωρών της ανατολικής μεσογείου αναμένεται να διαδραματίσει η κατασκευή του αγωγού *eastmed*. Σε περίπτωση που θα πραγματοποιηθεί, με βάση την τωρινή χάραξη, ανοίγεται ο δρόμος για στρατηγική συμμαχία Ελλάδας – Ισραήλ – Κύπρου¹⁵⁶. Η κατασκευή του αγωγού δημιουργεί πρόβλημα στην οικονομική εκμετάλλευση του σταθμού υδροποίησης φυσικού αερίου στην Αίγυπτο. Όμως εκτιμάται ότι σε περίπτωση που τελικά κατασκευαστεί, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θα προστεθούν και τα κοιτάσματα της Αιγύπτου. Το μεγάλο

¹⁵⁴ Οι σχέσεις των δύο χωρών γίνονται ολοένα και πιο στενές, με εκατέρωθεν προσπάθειες για συνεργασία σε οικονομικό, αμυντικό και διπλωματικό επίπεδο. Πλέον γίνονται βήματα για στρατηγική συνεργασία Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ.

¹⁵⁵ Η ανατολική μεσόγειος έχει επανξήσει τη γεωπολιτική και γεωστρατηγική της θέση, καθώς εκτιμάται ότι τα αποθέματα υδρογονανθράκων δύναται να καλύψουν τις ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης, δίνοντας διέξοδο απεξάρτησης από το Ρωσικό φυσικό αέριο.

¹⁵⁶ Ο αγωγός θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα του Λεβιάθαν, της Κύπρου και της Ελλάδας όταν και εφόσον αυτά ανακαλυφθούν.

πρόβλημα είναι ότι η αντίδραση της Τουρκίας θα είναι μεγάλη και εκτιμάται ότι είτε με στρατιωτικά είτε με πολιτικά μέσα, δε θα επιτρέψει την κατασκευή του αγωγού αν δε συμμετέχει και αυτή, καθώς κάτι τέτοιο θα την απέκλειε ενεργειακά.

Η κατασκευή του υπόψη αγωγού δεν είναι εύκολη υπόθεση. Οι τεχνικές δυσκολίες (το μεγαλύτερο μέρος του θα είναι υποθαλάσσιο σε πολύ μεγάλο βάθος) αλλά και τα τεράστια κονδύλια που θα απαιτηθούν, θέτουν υπό αμφισβήτηση το έργο. Υφίστανται απόψεις ότι η κατασκευή του έργου, με βάση τις τρέχουσες τιμές του φυσικού αερίου δεν θα είναι βιώσιμη. Στο «τραπέζι» υπάρχει η εναλλακτική οδός, δηλαδή η κατασκευή του αγωγού διαμέσου Τουρκίας, ο οποίος θα είναι πολύ λιγότερο δαπανηρός και τεχνικά πιο εύκολα υλοποιήσιμος. Η βιωσιμότητα του έργου εξαρτάται εν πολλοίς από την εκμετάλλευση του κοιτάσματος του Λεβιάθαν.

Υπάρχει και ένας άλλος παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη. Είναι πολύ δύσκολο να αγνοηθεί η τεράστια αγορά της Τουρκίας των 80 εκατομμυρίων και της μεγάλης βιομηχανικής ανάπτυξης. Η όδευση του αγωγού διαμέσου Τουρκίας, θα συμπεριλάβει προς εκμετάλλευση και αυτή την αγορά. Το έργο με βάση την τωρινή γεωπολιτική κατάσταση εκτιμάται ότι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί δια μέσω Τουρκίας. Όμως η κατάσταση στα διεθνή δρώμενα είναι ρευστή και δύναται να ανατραπεί σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Επιπλέον το Ισραήλ έχει δείξει ότι δύναται να μεταστρέφει την εξωτερική του πολιτική με ιδιαίτερη ευκαμψία. Άλλωστε, παρότι η ασφάλεια αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για το Ισραήλ, η τεράστια τεχνολογική και οικονομική του ανάπτυξη είναι πολύ πιθανό να μεταστρέψει την αμυντική του πολιτική σε ηπιότερες μορφές ισχύος όπως η οικονομία. Επίσης πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι παρότι το Ισραήλ με την Τουρκία έχουν μηδενικές, σχεδόν, διπλωματικές σχέσεις, η οικονομική συνεργασία συνεχίζει να είναι μεγάλη¹⁵⁷.

Σε περίπτωση που τελικά προκριθεί η κατασκευή του αγωγού μέσω Τουρκίας, η Ελλάδα και η Κύπρος, έχουν να αντιμετωπίσουν δύο ενδεχόμενα:

α. Θα αναγκαστούν να αναλάβουν μόνες τους την εξόρυξη και κυρίως τη μεταφορά των υδρογονανθράκων που έχουν εντοπιστεί στη Κυπριακή ΑΟΖ και ίσως εντοπιστούν στην Ελληνική. Το πρόβλημα είναι ότι δεδομένου του κόστους μεταφοράς αλλά και της οικονομικής κατάστασης των δύο χωρών, αλλά και του γεγονότος ότι ακόμα

¹⁵⁷ πολύ μεγαλύτερη από την οικονομική συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ.

και αν ανακαλυφθούν κοιτάσματα στην Ελληνική ΑΟΖ θα περάσουν πολλά χρόνια μέχρι αυτά να γίνουν αξιοποιήσιμα, η επιλογή αυτή φαντάζει ουτοπική.

β. Θα πρέπει να «συνεργαστούν» με την Τουρκία προκειμένου να εξάγουν τους πόρους τους μέσω αυτής. Μία τέτοια επιλογή θα ισχυροποιήσει σημαντικά την Τουρκία καθόσον θα οδηγούσε σε σημαντικές εξαρτήσεις της Ελλάδας και της Κύπρου τόσο στο ενεργειακό όσο και στο πολιτικό πεδίο.

Οι παραπάνω προοπτικές δείχνουν ανεδαφικές, η κάθε μία για τους δικούς της λόγους. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των πραγμάτων θα διαδραματίσει η πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή¹⁵⁸. Η ενεργοποίηση των ΗΠΑ είναι δεδομένο ότι θα αφαιρέσει κεφάλαιο ισχύος από την Τουρκία. Επίσης θα ενισχύσει την αξία του Ισραήλ, καθώς αποτελεί στενό στρατηγικό εταίρο των ΗΠΑ.

Η ενδυνάμωση των σχέσεων με το Ισραήλ και η επίτευξη στενής συνεργασίας, θα έχει πολλαπλά οφέλη για την Ελλάδα. Η τεχνολογική ανάπτυξη του Ισραήλ και η συνεργασία με την Ελλάδα δύναται να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης της οικονομίας αλλά και του αμυντικού τομέα μέσω ανταλλαγής τεχνογνωσίας και επενδύσεων κυρίως από τη πλευρά του Ισραήλ προς την Ελλάδα. Σε αυτό το πλαίσιο σημαίνοντα ρόλο παίζουν οι επενδύσεις του Ισραήλ στο αεροπορικό κέντρο εκπαίδευσης στην Καλαμάτα¹⁵⁹¹⁶⁰ και στην ΕΛΒΟ^{161 162}.

Με βάση την παρούσα συγκυρία και μέσω της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ - Αιγύπτου, η Ελλάδα δύναται να καταστεί ενεργειακός κόμβος στην ανατολική μεσόγειο. Η καλές σχέσεις Ισραήλ – Κύπρου, Ισραήλ – Αιγύπτου¹⁶³. Επιπλέον,

¹⁵⁸ Η εκλογή του Τζο Μπάιντεν στην προεδρία των ΗΠΑ, έχει αναθερμάνει τις προσδοκίες επαναδραστηριοποίησης των ΗΠΑ στη περιοχή.

¹⁵⁹ Συγκεκριμένα η Ελλάδα ανέθεσε στην ισραηλινή εταιρεία ELBIT τη δημιουργία Διεθνούς Εκπαιδευτικού Κέντρου Πτήσεων στην Καλαμάτα. Τα κόστη της ισραηλινής πρότασης ανέρχεται σε 1,365 εκατομμύρια ευρώ για διάστημα 22 ετών, δηλαδή σε μέσο ετήσιο κόστος 62,5 εκατ. ευρώ

¹⁶⁰ Άγγελος Αθανασόπουλος, «Με «ισραηλινό άρωμα» το Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης Πτήσεων στην Καλαμάτα», Το βήμα, 22 Δεκ 20, <https://www.tovima.gr/2020/12/22/politics/me-israilino-aroma-to-diethnes-kentro-ekpaideysis-ptiseon-stin-kalamata/>, (έγινε πρόσβαση στις 26 Μαρ 21).

¹⁶¹ Η πώληση πραγματοποιήθηκε στην κοινοπραξία Naska Industries – SK Group Ltd, Plasan Sasa Ltd και Αριστείδη – Ανάργυρου Γλύνη. Η επένδυση της κοινοπραξίας στην θα ανέλθει σε 90 εκατ. ευρώ. Επίσης το Ελληνικό Δημόσιο θα αποκτήσει το δικαίωμα να μπει στην στη νέα ΕΛΒΟ μετά από μια τριετία με ποσοστό 21%.

¹⁶² *economico*, 22 Σεπ 20, «Σε κοινοπραξία Ισραηλινών η ΕΛΒΟ – Δεσμεύτηκε για επενδύσεις 90 εκατ. ευρώ και πρόσληψη νέου προσωπικού 600 ατόμων», <https://economico.gr/se-koinopraxia-israilinon-i-elvo-desmefitike-gia-ependyseis-90-ekat-evro-kai-proslipsi-neou-prosopikou-600-atomon/>, (έγινε πρόσβαση στις 26 Μαρ 21).

¹⁶³ Ελλάδας – Αιγύπτου αλλά κυρίως Ελλάδας – Ισραήλ συνηγορούν προς τούτο. Σύμφωνα με αναλυτές, ο μόνος λόγος για τον οποίο θα μπορούσε να χαλάσει η στρατηγική συμμαχία Ελλάδας – Ισραήλ, είναι να το θέλει η Ελλάδα, η οποία φαίνεται να επενδύει ολοένα και περισσότερο στη συμμαχία αυτή.

η στρατηγική συμμαχία Ελλάδας – Ισραήλ δύναται να λειτουργήσει ως ανάχωμα στην Τουρκική επεκτασιμότητα.

Παρόλα τα παραπάνω πρέπει να καταστεί σαφές ότι μια στρατηγική συμφωνία με το Ισραήλ δεν είναι τίποτε παραπάνω από μια συμμαχία, χωρίς όμως να σημαίνει ότι ο ένας θα πολεμήσει για τον άλλο. Το Ισραήλ γνωρίζει ότι σε μια ενδεχόμενη πολεμική επιχείρηση θα πολεμήσει μόνο του και γνωρίζει ότι κανένας δεν θα προστρέξει να πολεμήσει γι' αυτό, όπως και κανένας δεν θα πρέπει να περιμένει από το Ισραήλ να πολεμήσει γι' αυτόν¹⁶⁴.

Τέλος σημαντικό παράγοντα στη στρατηγική συνεργασία των δύο χωρών αποτελεί ο Τουρισμός. Η Ελλάδα αποτελεί σημαντικό τουριστικό προορισμό των Ισραηλινών με τις αφίξεις να καταγράφουν σημαντικό ρυθμό αύξησης κάθε χρόνο. Επιπλέον έχει εκδηλωθεί σημαντικό ενδιαφέρον από Ισραηλινούς να επενδύσουν σε real estate στην Ελλάδα. Ωστόσο η οικονομική συνεργασία και η ανάπτυξη στο διμερές εμπόριο, έχει πολλά περιθώρια βελτίωσης καθώς τα στοιχεία σε αυτό τον τομέα είναι ακόμα πενιχρά.

¹⁶⁴ Yossi Armani (πρέσβης του Ισραήλ), «Οι Γεωπολιτικές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδας», (Εθνικές Επάλξεις, ομιλία του Ισραηλινού πρέσβη σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΣΕΕΘΑ), σελ, 43.

Προτάσεις

Οι Ελληνοισραηλινές σχέσεις για χρόνια δεν ήταν στο καλύτερο επίπεδο. Παρόλα αυτά η στενή προσέγγιση των δύο χωρών κατά την τελευταία δεκαετία προσφέρουν δυνατότητες ευρείας διεύρυνσης αυτής στο διπλωματικό, οικονομικό και αμυντικό τομέα, δίνοντας έμφαση τόσο στο εμπορικό και επενδυτικό κομμάτι, όσο και στους τομείς του τουρισμού, του πολιτισμού, της τεχνολογίας και της ενέργειας. Συγκεκριμένα:

Ελληνική – Εβραϊκή Διασπορά.

Το Εβραϊκό λόμπι διαδραματίζει σημαντικότατο ρόλο στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Η Ελληνική διασπορά έχει αναβαθμίσει τη δυνατότητα παρεμβάσεώς της στις ΗΠΑ. Είναι δεδομένο ότι καθοριστικό ρόλο για την προσέγγιση και συνεργασία Ισραήλ – Ελλάδας έπαιξαν οι ΗΠΑ. Η συνεργασία της Ελληνικής και Εβραϊκής διασποράς στις ΗΠΑ, η οποία δύναται να εκκινήσει από τον πολιτισμό και να επεκταθεί σε όλους τους τομείς, είναι ικανή να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στις αποφάσεις των ΗΠΑ, οι οποίες εν πολλοίς θα καθορίσουν τη γεωπολιτική εξέλιξη στην ανατολική μεσόγειο, και δύναται να λειτουργήσουν ανασχετικά στην αναθεωρητική στάση της Τουρκίας.

Επιπλέον, οι παραδοσιακά καλές σχέσεις των Ελλήνων με τους παλαιστινίους, δύναται να λειτουργήσουν καταλυτικά στην εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης στο παλαιστινιακό.

Εμπορικός Τομέας

Το Ισραήλ δεν ανήκει στην ΕΕ με αποτέλεσμα να υφίστανται γραφειοκρατικά εμπόδια για την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών. Η οικονομική ανάπτυξη και ευημερία και των δύο κρατών προϋποθέτει την ανάπτυξη στις εμπορικές συναλλαγές. Η αμοιβαία άρση της γραφειοκρατίας και η δημιουργία ενός κλίματος ελεύθερων εμπορικών συναλλαγών δύναται να τις βελτιώσουν αισθητά. Το ευνοϊκό διπλωματικό κλίμα μπορεί να αποτελέσει οδηγό σε μια τέτοια κατεύθυνση. Οι εμπορικές συναλλαγές βρίσκονται ακόμα σε εμβρυακό στάδιο και έχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης. Η Ελλάδα απαιτείται να εφαρμόσει ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης των εμπορικών συναλλαγών, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει:

α. Την προσέλκυση εμπόρων και επενδυτών σε εμπορικές εκθέσεις εφαρμόζοντας συγκεκριμένα κίνητρα όπως φορολογικά, αποφυγής της γραφειοκρατίας κλπ.

β. Την διαφήμιση στην Ισραηλινή επιχειρηματικότητα συγκεκριμένων επενδυτικών δυνατοτήτων και ευκαιριών μέσω συμμετοχής επιχειρηματικών ενώσεων σε επιχειρηματικά fora και στις δύο χώρες.

γ. Την ενδυνάμωση των σχέσεων των τεχνικών και εμπορικών επιμελητηρίων των δύο χωρών.

δ. Την χρησιμοποίηση πόρων στην κατεύθυνση δημιουργίας συμμαχικών επιχειρήσεων με στόχο την κατασκευή προϊόντων και την εξαγωγή τους.

ε. Τη χρησιμοποίηση των Ευρωπαϊκών διαύλων μέσω της συμμετοχής της Ελλάδας στην ΕΕ για τη προώθηση και ανάδειξη Ισραηλινών προϊόντων, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως εμπορική διπλωματία για περαιτέρω συνέργειες.

Επενδυτικός Τομέας

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις μεταξύ των δύο χωρών βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια προσπάθεια από Ισραηλινούς επενδυτές να επενδύσουν στους τομείς του Τουρισμού, του real estate, της ενέργειας και της διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων. Βέβαια τα ποσά που επενδύονται είναι ακόμα μικρά και υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Όμως η γεωγραφία της Ελλάδας, με την ύπαρξη πολλών νησιών, παρέχουν επενδυτικές ευκαιρίες σε όλους τους παραπάνω τομείς.

Οι επιπλέον τομείς στους οποίους δύναται να υπάρξει σημαντική συνεργασία, είναι ο τομέας των start up επιχειρήσεων, της βιομηχανίας, της άμυνας και των κατασκευών. Το Ισραήλ έχει κάνει θεαματική πρόοδο στον τομέα της τεχνολογίας, με αποτέλεσμα να πρωτοστατεί στην αμυντική βιομηχανία και στις start up επιχειρήσεις. Η Ελλάδα οφείλει να επιδιώξει τη συνεργασία σε αυτούς τους τομείς, προκειμένου να αποκτήσει τεχνογνωσία και τεχνολογία αιχμής. Η χώρα μας δύναται να παράσχει στις Ισραηλινές εταιρίες εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο όπως έχει αποδειχθεί πρωτοπορεί παγκοσμίως, αν του δοθούν οι ευκαιρίες. Επιπλέον η Ελλάδα δύναται να επενδύσει σε κατασκευές, μια και ο κατασκευαστικός κλάδος στην Ελλάδα διαθέτει μεγάλη τεχνογνωσία.

Τουρισμός

Οι αφίξεις Ισραηλινών Τουριστών εκτιμάται ότι έχουν αυξηθεί πάνω από 850% την τελευταία δεκαετία. Οι Ισραηλινοί αγαπούν τα Ελληνικά νησιά, την Ελληνική μουσική, το

Ελληνικό φαγητό και το επιδεικνύουν με κάθε τρόπο και σε κάθε αφορμή. Επιπλέον σημαντικά Ισραηλινά κεφάλαια επενδύονται στον Τουριστικό τομέα, προσελκύοντας έτσι συμπατριώτες τους. Η Ελλάδα οφείλει να επενδύσει διαφημιστικά αλλά και μέσω προσφορών στην Ισραηλινή κοινωνία, ώστε να αυξήσει ακόμη περισσότερο τις αφίξεις τουριστών. Επιπλέον υφίσταται σημαντικό τουριστικό ρεύμα και από την Ελλάδα προς το Ισραήλ, κυρίως για λόγους θρησκευτικού τουρισμού.

Ενεργειακός Τομέας

Ο σημαντικότερος τομέας, πάνω στον οποίο δύναται να αναπτυχθεί ισχυρή στρατηγική συμμαχία είναι ο τομέας της ενέργειας. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ του Ισραήλ και της Κύπρου, αλλά και η θετική εξέλιξη ερευνών για την ανακάλυψη κοιτασμάτων στην Ελληνική υφαλοκρηπίδα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κοινή εκμετάλλευση των ενεργειακών οδών του φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Ο αγωγός eastmed, παρόλες τις δυσκολίες που υφίστανται για την κατασκευή του (οικονομικές και τεχνολογικές), θα προσδώσει νέα πνοή μεγάλης στρατηγικής αξίας στις σχέσεις των τριών χωρών. Η Ελλάδα απαιτείται να επιμείνει στην κατασκευή του αγωγού καθώς με αυτόν τον τρόπο θα απομονώσει ενεργειακά την Τουρκία.

Η ΕΕ είναι θετική σε μια τέτοια εξέλιξη, καθώς τα κοιτάσματα που υφίστανται στη λεκάνη της ανατολικής μεσογείου δύνανται να την καλύψουν ενεργειακά και ταυτόχρονα να απεξαρτηθεί από το Ρωσικό φυσικό αέριο. Άλλωστε, το γεγονός ότι δύο από τις τρεις χώρες που επιθυμούν να γίνει ο αγωγός είναι μέλη της ΕΕ, προσφέρει εκ των πραγμάτων ενεργειακή ασφάλεια στην Ευρώπη. Η Ελλάδα απαιτείται να πιέσει με κάθε μέσο, τόσο την Ισραηλινή πλευρά, όσο και την ΕΕ η οποία μπορεί να χρηματοδοτήσει το έργο, την αποφυγή δημιουργίας του αγωγού διαμέσου Τουρκίας, τονίζοντας την απροθυμία τις Τουρκίας να συμβαδίσει με τις αρχές και τις αξίες της ΕΕ και παράλληλα να επισημάνει την αφερεγγυότητα της Τουρκίας στις διεθνείς της σχέσεις. Επιπλέον, σε περίπτωση που τελικά δεν πραγματοποιηθεί ο αγωγός, η Ελλάδα δύναται να εγγυηθεί και στο Ισραήλ αλλά και στην Ευρώπη, τη μεταφορά του αερίου μέσω του τεράστιου εμπορικού στόλου που διαθέτει.

Ένας ακόμα τομέας στον οποίο η Ελλάδα απαιτείται να επιμείνει, είναι η κατασκευή του EuroAsia Interconnector που πρόκειται να συνδέσει τα ηλεκτρικά δίκτυα του

Ισραήλ, της Ελλάδας και της Κύπρου με την ηπειρωτική Ευρώπη μέσω Κρήτης, αναβαθμίζοντας ακόμα περισσότερο τις ενεργειακές σχέσεις Ελλάδας - Ισραήλ.

Αμυντικός Τομέας

Βασικός πυλώνας για την εμβάθυνση της στρατηγικής σχέσης μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ είναι ο αμυντικός τομέας και η ανάπτυξη στρατιωτικής συνεργασίας. Πρωτεύοντα ρόλο στην εξωτερική πολιτική των δύο χωρών παίζει η ασφάλεια, καθώς υφίστανται πολλαπλοί κίνδυνοι για κάθε χώρα. Η ανάγκη αυτή έχει επιβάλλει στις δύο χώρες την ανάπτυξη και συντήρηση μεγάλων σε όγκο και ανεπτυγμένων τεχνολογικά στρατιωτικών δυνάμεων.

Η συνεργασία των δύο χωρών στον αμυντικό τομέα υλοποιείται για αρκετά χρόνια μέσω συμμετοχής σε ασκήσεις ευρείας κλίμακας. Η Ελλάδα απαιτείται να αναπτύξει τις κοινές ασκήσεις, καθώς η εκπαίδευση των Ισραηλινών δυνάμεων είναι υψηλού επιπέδου και δύναται να εξαχθούν πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Σε αυτό το πλαίσιο ήταν κομβικής σημασίας η απόφαση της Ελλάδας για σύναψη συμφωνίας με Ισραηλινή εταιρεία, για την εκπαίδευση των Ισραηλινών πιλότων στην Καλαμάτα¹⁶⁵.

Η Ελλάδα απαιτείται να εκμεταλλευτεί τη συγκυρία και να επενδύσει στη σύμπραξη εταιριών για την κατασκευή αμυντικού εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας. Η επένδυση Ισραηλινής εταιρίας στην ΕΛΒΟ είναι προς τη σωστή κατεύθυνση. Η ενθάρρυνση για σύμπραξη εταιρειών από τις δύο χώρες για την παραγωγή αμυντικού υλικού πρέπει να είναι προτεραιότητα της Ελληνικής πλευράς, καθώς δύναται να αποκομιστεί σημαντική τεχνογνωσία την οποία διαθέτουν οι Ισραηλινές εταιρείες και επιπλέον τα παραγόμενα είδη μπορούν να εξάγονται στο εξωτερικό, λόγω της εξαιρετικής φήμης που έχει αποκτήσει η Ισραηλινή πολεμική βιομηχανία.

Τέλος σημαντικά είναι τα περιθώρια βελτίωσης της συνεργασίας σε επίπεδο πληροφοριών. Η υπηρεσία πληροφοριών του Ισραήλ (MOSSAD) θεωρείται από τις καλύτερες επιχειρησιακά στον κόσμο. Η συνεχής ενασχόληση της ΕΥΠ με τα θέματα της Τουρκίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα συνεργασίας μεταξύ των δύο υπηρεσιών. Τα περιθώρια συνεργασίας των δύο υπηρεσιών πληροφοριών δύναται να ενισχυθούν λόγω της στενής τους συνεργασίας με το δίκτυο πληροφοριών των ΗΠΑ.

¹⁶⁵ Η επένδυση αυτή, εκτός από την υλικοτεχνική υποδομή που θα προσφέρει (νέα αεροσκάφη κλπ), δύναται να καταστεί ως ένας πόλος εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου με τη συμμετοχή πιλότων που αναγνωρίζονται διεθνώς, ως από τους καλύτερους στον κόσμο.

Πολιτικός - Διπλωματικός Τομέας

Εν πολλοίς, η σχέσεις των δύο χωρών θα εξαρτηθούν από τις σχέσεις τους με την Τουρκία. Η σχέση Τουρκίας – Ισραήλ βρίσκεται στο χειρότερο επίπεδο για τους λόγους που έχουν αναλυθεί στην παρούσα μελέτη. Οι σχέσεις αυτές δεν αναμένεται να καλυτερεύσουν στο άμεσο μέλλον. Παρόλα αυτά, υπάρχουν αρκετά πράγματα που ενώνουν τα δύο κράτη και που είναι πολύ περισσότερα από αυτά που τα χωρίζουν. Οι οικονομικές τους σχέσεις βρίσκονται σε πολύ υψηλό επίπεδο και συνεχίζουν να αναπτύσσονται παρά τη διπλωματική δυστοκία. Η τεράστια αγορά της Τουρκίας φαντάζει ιδανική για τους ενεργειακούς πόρους του Ισραήλ.

Πιθανή επαναδραστηριοποίηση των ΗΠΑ στην περιοχή θα περιορίσει τις ηγεμονικές φιλοδοξίες της Τουρκίας. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι πολύ πιθανή επαναπροσέγγιση των δύο χωρών, βασισμένη στις πολύ καλές τους σχέσεις επί σειρά ετών κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Το Ισραήλ έχει αποδείξει ότι είναι ιδιαίτερα εύκαμπτο στην εξωτερική του πολιτική και αναμένεται να προσεγγίσει τη Τουρκία όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν.

Πολλοί αναλυτές έχουν επενδύσει πολλά στη στρατηγική σχέση Ισραήλ – Ελλάδας. Το Ισραήλ δεν πρόκειται να συμμετάσχει σε έναν πόλεμο υπέρ της Ελλάδας, ούτε έχει την απαίτηση να συμμετάσχει η Ελλάδα υπέρ του σε ανάλογη περίπτωση. Επίσης δεν θα είχε κανένα πρόβλημα να διατηρεί εξ' ίσου καλές σχέσεις ταυτόχρονα με την Ελλάδα και την Τουρκία. Η Ελλάδα έχει πολλά να κερδίσει από τη στρατηγική της σχέση με το Ισραήλ, όμως αυτή η σχέση δεν μπορεί να βασιστεί στην πεποίθηση ότι θα λειτουργήσει ως ανάχωμα στην Τουρκία.

Η Ελλάδα απαιτείται να λειτουργήσει πολυπαραγοντικά, για να εξασφαλίσει τα συμφέροντά της στην ανατολική μεσόγειο. Συγκεκριμένα:

α. Να συνεχίσει τη στρατηγική σχέση με το Ισραήλ σε οικονομικό και κυρίως ενεργειακό επίπεδο, υπερθεματίζοντας για την κατασκευή του αγωγού eastmed, ώστε να καταστήσει μακροχρόνια και ισχυρή τη σχέση της με το Ισραήλ.

β. Να επενδύσει στη σχέση της με την Αίγυπτο ώστε να εκμεταλλευτεί τις πολύ κακές σχέσεις Αιγύπτου – Τουρκίας.

γ. Να επιδιώξει την αναθέρμανση των σχέσεών της με τη Ρωσία, ώστε να λειτουργήσουν ως αντίβαρο σε πιθανή προσέγγιση Ισραήλ – Τουρκίας.

δ. Να συνεχίσει να βελτιώνει τις πολύ καλές της σχέσεις με τις ΗΠΑ.

ε. Να αναλάβει πρωτοβουλίες στα διεθνή φόρα για τη λύση του παλαιστινιακού και του Κυπριακού.

στ. Να επιδιώξει τη λύση με την Τουρκία σε θέματα θαλασσίων ζωνών.

ζ. Να συνεχίσει να προβάλλει τις προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας ώστε να γίνει σαφές στη διεθνή κοινότητα και στο Ισραήλ, ότι η Τουρκία είναι αναξιόπιστος εταίρος. Με αυτό τον τρόπο θα αποφευχθεί η δημιουργία του αγωγού aestmed διαμέσου Τουρκίας, κάτι που θα απομόνωνε την Ελλάδα.

Η Ελλάδα δύναται να κερδίσει πολλά από τη στρατηγική σχέση της με το Ισραήλ σε όλα τα επίπεδα. Γι' αυτό και πρέπει να επιδιώξει την ολοένα και στενότερη συνεργασία των δύο χωρών. Θα ήταν όμως τεράστιο λάθος να δει το Ισραήλ ως αντίβαρο στη σχέση της με την Τουρκία. Το Ισραήλ λειτουργούσε, λειτουργεί και θα λειτουργεί με γνώμονα την ασφάλειά του και τα συμφέροντά του. Σε αυτό το πλαίσιο η Ελλάδα οφείλει να εκμεταλλευτεί τις συγκυρίες. Σε καμία όμως περίπτωση δεν θα πρέπει να έχει από το Ισραήλ μεγαλύτερες προσδοκίες από όσες το Ισραήλ θα ήθελε ή θα μπορούσε να αναλάβει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αντωνιάδης Στυλιανός, «Στρατηγικές και ιστορικές βάσεις της συνεργασίας Ελλάδας – Ισραήλ», (Αθήνα, ΜΠΣ Παντείου Πανεπιστημίου, 2019).
- Ζυγγιρίδης Ιωάννης, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», (Αθήνα, Σχολή Εθνικής Άμυνας, 2019.)
- Κόλλιας Χρήστος , «Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική, στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα», (Αθήνα, Στρατηγικές Εκδόσεις, 2001)
- Κωμοδρόμος Δημήτρης , «Οι προοπτικές της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ», (Αθήνα Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2014).
- Μάζης Ιωάννης, «Γεωπολιτική, η θεωρεία και η πράξη», (Αθήνα, Παπαζήσης, 2002).
- Ναχμάνι Αμίκाम, «Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο», (Αθήνα, Παπαζήση 2003).
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος , «Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα», (Αθήνα, Ποιότητα, 2008).
- Παρίσης Ιωάννης , «Η καθ' υμάς θάλασσα, γεωστρατηγική ανάλυση της Μεσογείου», (Αθήνα, Λιβάνη, 2013).
- Παρίσης Ιωάννης, «Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές σύστημα», (Αθήνα, Ινφογνώμων, 2011).
- Σακκάς Ιωάννης , Η Ελλάδα στη Μεσόγειο 1950 – 2004, «Εξωτερική πολιτική και περιφερειακές συγκρούσεις», Αθήνα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά και ηλεκτρονικά συγγράμματα, 2015).
- Σημειώσεις από την ομιλία του συμβούλου επικοινωνίας Jean Jacques Koen στη ΣΕΘΑ την 23 Μαρ 21.
- Σκουρέλος Νικόλαος, «η ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολιτισμού. Η συμμαχία Ελλάδας Κύπρου και Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων» (Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονία – Διατριβή, 2015).
- Συρίγος Άγγελος, «Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», (Αθήνα, Πατάκη, 2015)

Φώλα Δέσποινα, «Το Αμυντικό Δόγμα του Ισραήλ και οι Γεωπολιτικές του Προεκτάσεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο», (Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, 2009).

Χατζηπέτρος Γεώργιος, «Η οικονομική διπλωματία της Ελλάδας: Σχέσεις με το Ισραήλ και την παλαιστινιακή αρχή», (Αθήνα, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2004)
Ξενόγλωσση

Bar Misha , «Red Lines in Israel's Deterrence Strategy», (Tel Aviv, Maarachot, 1990).

Freilich Charles D, «Why Can't Israel Win Wars Any More?»στο Survival: Global Politics and Strategy

Handel Michael , «Israel's Political-Military Doctrine», (Harvard University, Occasional Papers, Ιούλιος 1973).

Heller Mark A , «Continuity and Change in Israeli Security Policy», (N. York, Oxford University Press, 2000)

Luttwak Edward, Dan Horowitz, «The Israeli Army», (Michigan, HarperCollins, 1975)

Rabin Yitzhak, «The Rabin Memoirs, (2nd Edition)», (California, University of California Press, 1996).

Rabin Yitzhak , «Why we won the War, στο Chaim Herzog, The Arab-Israeli wars», (London, Random House, 1982).

Reiser Stewart, «The Israeli Arms Industry: Foreign Policy, Arms Transfers & Military Doctrine of a Small State», (New York, Holmes & Meier, 1989).

Robert Gilpin, «Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική», (Αθήνα, Ποιότητα, 2004)

Armani Yossi (πρέσβης του Ισραήλ), «Οι Γεωπολιτικές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδας», (Εθνικές Επάλξεις, ομιλία του Ισραηλινού πρέσβη σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΣΕΕΘΑ)
Διαδίκτυο

Abadi Jacob, 1995, "Israel and Turkey: From Covert to Overt Relations", The Journal of Conflict Studies, Vol. 15 No. 2, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.erudit.org/en/journals/jcs/1995-v15-n2-jcs_15_2/jcs15_02art06.pdf.

- Arbell Dan, 2014, “The US-Turkey-Israel Triangle”, Brookings Center for Middle East Policy, Analysis Paper Number 34, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USTurkeyIsrael-TriangleFINAL.pdf>
- Aviv E. Efrat, 2013, “The Efraim Elrom Affair and Israel - Turkey Relations”, Middle Eastern Studies, Vol. 49 No. 5 (διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.researchgate.net/publication/263421801_The_Efraim_Elrom_Affair_and_Israel-Turkey_Relations).
- Capital, 03 Σεπ 21, «Frantzman Seth J., Τι σηματοδοτεί η συμφωνία Ισραήλ - Εμιράτων για Τουρκία-Ιράν, Ελλάδα και Κύπρο», <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3477902/ti-simatodotei-i-sumfonia-israil-emiraton-gia-tourkia-iran-ellada-kai-kupro>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Μαρ 21).
- Capital, 30 Δεκ 2019, «Φλουδόπουλος Χάρης, Γιατί ο EastMed είναι στρατηγικός αγωγός και για τη Γαλλία», <https://www.capital.gr/oikonomia/3401841/giati-o-eastmed-einai-stratigikos-agogos-kai-gia-ti-gallia>, (έγινε πρόσβαση στις 08 Μαρ 21).
- Defencepoint, 14 Ιουν 2017, «Ελιέζερ Βίκτωρ Ισαάκ, Πόλεμος Έξι Ημερών, 1967: Αληθινή ειρήνη θα δουν μόνο όταν...», <https://www.defence-point.gr/news/«ο->
- Economico.gr, 17 Ιουν 20, «Γρηγοράδη Δάφνη, Τι κερδίζει η Ελλάδα από την διεύρυνση των οικονομικών σχέσεων με το Ισραήλ», <https://economico.gr/ti-kerdizi-i-ellada-apo-tin-dievrynsi-ton-ikonomikon-scheseon-me-to-israil>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)
- Economico, 22 Σεπ 20, «Σε κοινοπραξία Ισραηλινών η ΕΛΒΟ – Δεσμεύτηκε για επενδύσεις 90 εκατ. ευρώ και πρόσληψη νέου προσωπικού 600 ατόμων», economico, 22 Σεπ 20, <https://economico.gr/se-koinopraxia-israilinon-i-elvo-desmeftike-gia-ependyseis-90-ekav-evro-kai-proslipsi-neou-prosopikou-600-atomon/>, (έγινε πρόσβαση στις 26 Μαρ 21).
- Έθνος, 24 Δεκ 2019, «Σκαφιδάς Γιώργος, Αγωγός EastMed: Τα μεγάλα οφέλη και τα 5 εμπόδια προς την υλοποίησή του», https://www.ethnos.gr/politiki/79226_agogos-eastmed-ta-megala-ofeli-kai-ta-5-empodia-pros-tin-ylopoiisi-toy, (έγινε πρόσβαση στις 7 Μαρ 21).

Ελευθεροτυπία, 5 Ιουν 2010, «Παγαρτάνη – Χοιδά Στέλλα, Μετά τη «συμμαχία-φάντασμα», <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=169540>, (έγινε πρόσβαση στις 08 Μαρ 21)

Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, «Ομιλία του Υπουργού Εξωτερικών, Νίκου Κοτζιά, κατά την παρουσίαση των Προγραμματικών Δηλώσεων στη Βουλή των Ελλήνων (07.10.15)», 07 Οκτ 2015, <https://www.mfa.gr/omilies/etos-2015/omilia-tou-upourgou-exoterikon-nikou-kotzia-kata-ten-parousiase-ton-programmatikon-deloseon-ste-boule-ton-ellenon-071015.html>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Energypress, 29 Μαρ 2012, «Η Τουρκία στηρίζει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν» <https://energypress.gr/news/i-toyrkia-stirizei-pyriniko-programma-toy-iran>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Geopolitics – gr, 23 Αυγ 2013, «Ιακώβου Χρήστος , Το «στρατηγικό βάθος» καταρρέει στην Αίγυπτο», http://geopolitics-gr.blogspot.com/2013/08/blog-post_541.html, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Η καθημερινή, «Επίθεση στο «Μαβί Μαρμαρά», <https://www.kathimerini.gr/k/100yk/1065213/epithesi-sto-mavi-marmara/> (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Η καθημερινή, 06 Αυγ 20, «Η ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου βάσει της συμφωνίας του Καΐρου», <https://www.kathimerini.gr/politics/1091079/i-aoz-elladas-aigyptoy-vasei-tis-symfonias-toy-ka-roy/> (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).

Η Καθημερινή, 14 Απρ 2012, «Κούμας Μανώλης, Ο πρώτος αραβοϊσραηλινός πόλεμος», <https://www.kathimerini.gr/world/455600/o-protos-aravoisrailinos-polemos/>. (έγινε πρόσβαση στις 28 Ιαν 2021)

Η καθημερινή, 22 Μαρ 2015, «Λιάγκου Χρύσα, Τα αποθέματα, ο Λεβιάθαν και οι αγωγοί EastMed και «Ποσειδών»», <https://www.kathimerini.gr/world/808428/ta-apothemata-o-leviathan-kai-oi-agogoi-eastmed-kai-poseidon/> (έγινε πρόσβαση στις 14 Μαρ 21)
[pou-egine-misos-a039-meros/186012](https://www.kathimerini.gr/world/808428/ta-apothemata-o-leviathan-kai-oi-agogoi-eastmed-kai-poseidon/) (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).

Η καθημερινή, 29 Νοε 2019, «Νέδος Βασίλης , \Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη», <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyi/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

- Η καθημερινή, 23 Οκτ 2020, «Τζήμας Σταύρος, Ελλάδα – Αλβανία, ΑΟΖ μέσω Χάγης», <https://www.kathimerini.gr/opinion/561129280/ellada-alvania-aoz-meso-chagis/> (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).
- Η Καθημερινή, 13 Μαρ 2017, «Φίλης Κωνσταντίνος, Η στρατηγική αξία της ανατολικής μεσογείου», <https://www.kathimerini.gr/world/900113/i-stratigiki-axia-tis-anatolikis-mesogeioy/> (έγινε πρόσβαση στις 12 Μαρ 21)
- Η καθημερινή, 19 Οκτ 2019, «Χουρχούλης Διονύσης, Ο Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ», <https://www.kathimerini.gr/world/1038845/o-polemos-toy-giom-kipour/>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)
- globalfirepower, «2021 Military Strength Ranking», <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).
- Η σημερινή, 12 Ιαν 2020, «Χαραλαμπίδης Γιάννος, Εάν το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά, παίρνει σειρά η Τουρκία», <https://simerini.sigmalive.com/article/2020/1/12/ean-to-iran-apoktesei-purenika-pairnei-seira-e-tourkia/>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21)
- Iefimerida.gr, «Η Ελλάδα πρώτος σε προτίμηση προορισμός Ισραηλινών τουριστών, 14 Φεβ 20, <https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston>, <<https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)
- Iefimerida, 08 Σεπ 2020, «Παπούς Γιώργος, Πόσα δαπανούν για την Αμυνα η Ελλάδα και η Τουρκία -Ολα τα στοιχεία», <https://www.iefimerida.gr/oikonomia/posadapanoun-gia-tin-amyna-ellada-kai-i-toyrkia>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).
- Infognomon 17 Απρ 20, Κωνσταντίνου Ι. Δημοσθένης, Πρέσβυς ε.τ., «Η αναγνώριση του Ισραήλ από την χώρα μας», https://infognomonpolitics.gr/2020/04/blog-post_1852-5 (έγινε πρόσβαση στις 18 Φεβ 21)
- In.gr, 06 Οκτωβρίου 2020, «Στεργιόπουλος Βαγγέλης, 6 Οκτωβρίου 1973 : Ο αραβοϊσραηλινός Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ», <https://www.in.gr/2020/10/06/plus/features/6-oktovriou-1973-o-aravoisrailinos-polemos-tou-giom-kipour/>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 21)

- Liberal, 20 Ιαν 21, «Με 284 «ναι» πέρασε η επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ. στο Ιόνιο», <https://www.liberal.gr/politics/me-284-nai-perase-i-epektasi-tis-aiγιαlitidas-zonis-sta-12-n-m-sto-ionio/350519>, (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).
- Liberal, 17 Ιαν 2018, «Μπαλτζώης Ιωάννης, Σχέσεις Τουρκίας- Ισραήλ: Η αγάπη που έγινε μίσος (Α' μέρος)», <https://www.liberal.gr/diplomacy/scheseis-tourkias-israil-i-agapi->
- In2life, 29 Ιαν 2021, «Γεωργιακώδης Νικόλας, Ισραήλ – Παλαιστίνη: Η ιστορία μιας «αιώνιας» διαμάχης», <https://www.in2life.gr/everyday/modernlife/article/256321/israhl-palaistinh-h-istoria-mias-aionias-diamahhs.html> (έγινε πρόσβαση στις 28 Ιαν 2021)
- πόλεμος-των-έξι-ημερών»-50-χρόνια-μετ, (έγινε πρόσβαση στις 23 Μαρ 21)
- Metablogging,Αναγνώστου Νίκος, «Ελλάδα – Τουρκία: μια σύγκριση (δεύτερο μέρος)», <http://metablogging.gr/2019/02/ελλάδα-τουρκία-μια-σύγκριση-δεύτερο/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).
- Μηχανή του χρόνου, «Τον σκότωσα για να μη δώσει τη χώρα μου στους Άραβες». Η δημόσια δολοφονία ενός ηγέτη, που αιματοκύλισε την Παλαιστίνη, αλλά τελικά αγωνίσθηκε για την ειρήνη και το πλήρωσε με τη ζωή του...», <https://www.mixanitouxronou.gr/ton-skotosa-gia-na-mi-dosi-ti-chora-mou-stous-araves-i-dimosia-dolofonia-enos-igeti-pou-ematokilise-tin-palestini-alla-telika-agonisthike-gia-tin-irini-ke-to-plirose-me-ti-zoi-tou/>, (έγινε πρόσβαση στις 24 Μαρ 21).
- Νικολάου Α. Κωνσταντίνος, «Έρευνα υδρογονανθράκων στην Ελλάδα - Ιστορικό και Προοπτικές», <https://energypress.gr/news/dr-konstantinos-nikolaoy-ereyna-ydrogonanthrakon-stin-ellada-istoriko-kai-prooptikes>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).
- Offline post, 30 Αυγ 2019, «Στραβοπόδης Μηνάς, Β' Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος – Η Κρίση του Σουέζ», <https://www.offlinepost.gr/2019/08/30/β-αραβοϊσραηλινός-πόλεμος-η- κρίση> (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)
- Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα, 17 Απρ 2013, «Ο πληθυσμός του Ισραήλ ξεπερνά τα 8 εκατομμύρια», <https://embassies.gov.il/athens/NewsAndEvents/Pages/Isralei-population2013.aspx>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Μαρ 21).

- Πρώτο Θέμα, 7 Δεκ 2017, «Ο εκρηκτικός κύριος Ερντογάν: Πώς είχε τσακωθεί δημόσια με τον Πέρες στο Νταβός», <https://www.protothema.gr/world/article/739055/o-ekriktikos-kurios-erdogan-pos-eihe-tsakothai-dimosia-me-ton-peres-sto-davos/> (έγινε πρόσβαση στις 15 Μαρ 21).
- Σαν Σήμερα, «Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ», <https://www.sansimera.gr/articles/1291>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Ιαν 21) Ισραήλ, Βικιπαίδεια, <https://el.wikipedia.org/wiki/Ισραήλ>, (έγινε πρόσβαση στις 25 Ιαν 2021)
- Σαν σήμερα, «Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών», <https://www.sansimera.gr/articles/148>, (έγινε πρόσβαση στις 31 Ιαν 2021)
- The capital, 10 Ιουν 20, «Αγγ. Συρίγος στο TheToc: Τι σημαίνει η συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για την ΑΟΖ», <https://www.capital.gr/politiki/3459751/agg-surigos-sto-thetoc-ti-simainei-i-sumfonia-elladas-italias-gia-tin-aoz> (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21).
- Το βήμα, 22 Δεκ 20, «Αθανασόπουλος Άγγελος, Με «ισραηλινό άρωμα» το Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης Πτήσεων στην Καλαμάτα», <https://www.tovima.gr/2020/12/22/politics/me-israilino-aroma-to-diethnes-kentro-ekpaideysis-ptiseon-stin-kalamata/>, (έγινε πρόσβαση στις 26 Μαρ 21).
- Το βήμα 22 Μαρ 16, Λαμπρόπουλος Βασίλης, Το «ξεχασμένο» μακελειό στο Ελληνικό πριν από 43 χρόνια <https://www.tovima.gr/2016/03/22/society/to-ksexasmeno-makeleio-sto-elliniko-prin-apo-43-xronia>, (έγινε πρόσβαση στις 19 Φεβ 21)
- Το βήμα, 02 Ιαν 20, « EastMed : Υπεγράφη η συμφωνία για τον αγωγό φυσικού αερίου », <https://www.tovima.gr/2020/01/02/politics/eastmed-i-ypografi-tis-symfonias-gia-ton-agogo-fysikou-aeriou>, (έγινε πρόσβαση στις 01 Μαρ 21)
- Φίλης Κωνσταντίνος (επιμ.), «Ο ρόλος της ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης», (Αθήνα, 2012), διαθέσιμο στην Ιστοσελίδα <http://www.idis.gr/wp-content/uploads/ANATOLIKH-MESOΓΕΙΟΣ-ΤΕΛΙΚΟ.pdf>
- Fortunegreece, 09 Ιουν 20, «Τι περιλαμβάνει η υπογραφή συμφωνίας Ελλάδας Ιταλίας για την ΑΟΖ», <https://www.fortunegreece.com/article/ti-perilamvani-i-ipografi-tis-simfonias-elladas-italias-gia-tin-aoz/>, (έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρ 21)

Παράρτημα Α

Χάρτης πολέμου έξι ημερών

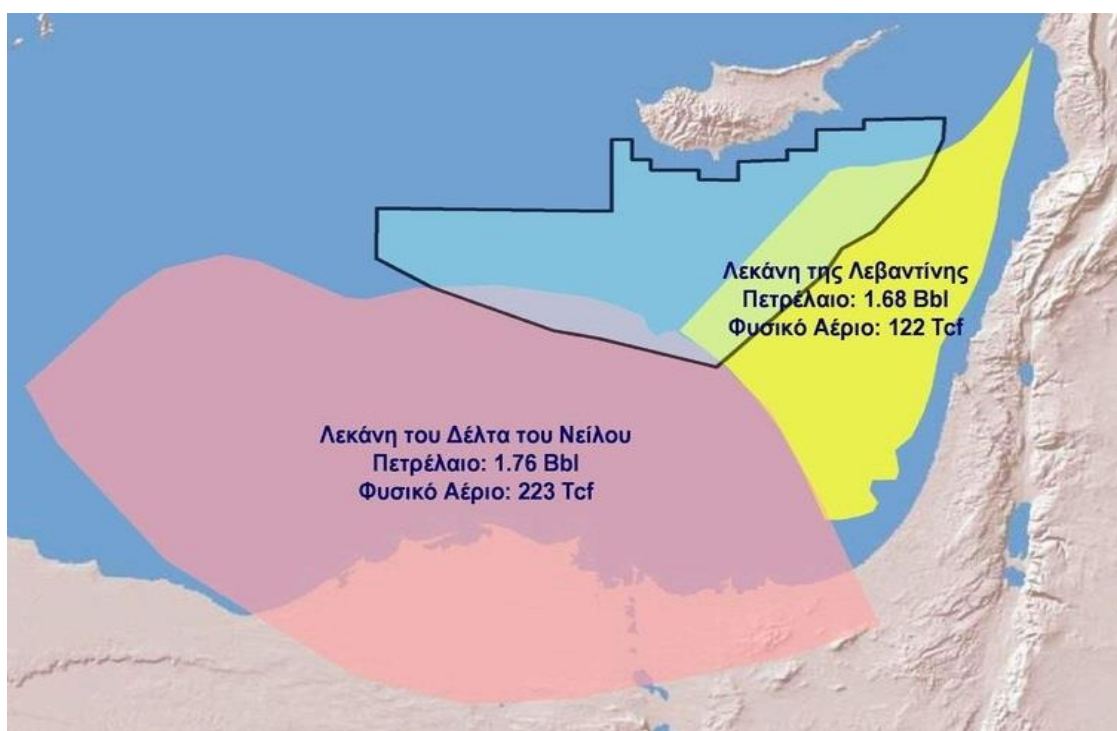

Παράρτημα Β

Χάρτες γεωπολιτικής – γεωστρατηγικής σημασίας ανατολικής Μεσογείου

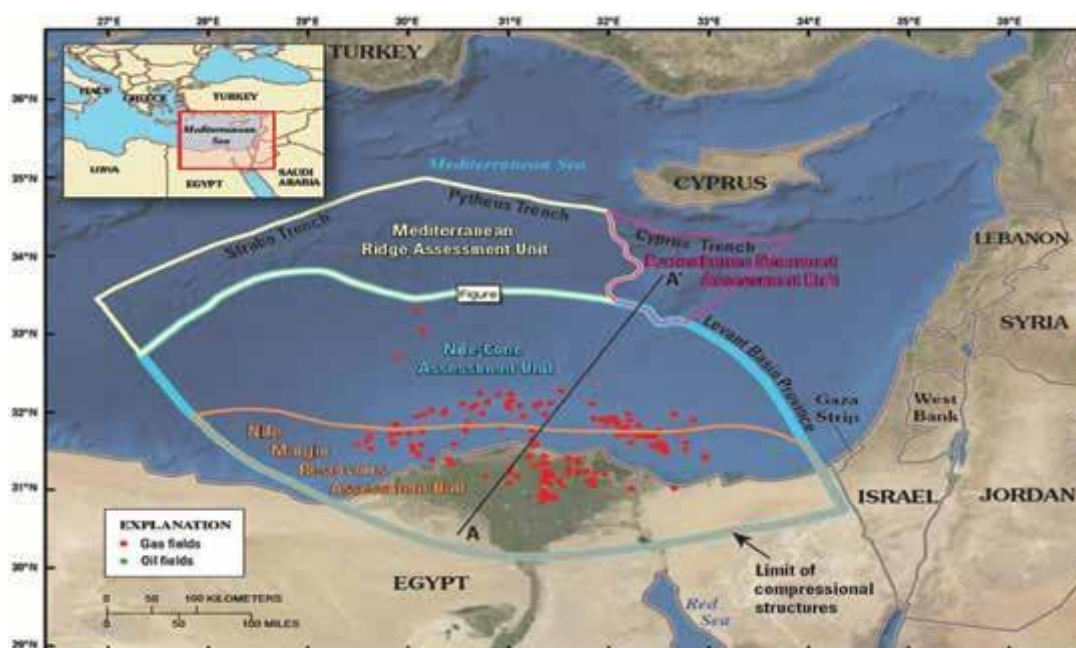
Εικόνα 1. Ζώνη ενδιαφέροντος επιρροής μεταξύ 36^{ου} και 32^{ου} παραλλήλου.

Εικόνα 2: Λεκάνη Λεβαντίνης

Εικόνα 3: Λεκάνη του Ηροδότου

Εικόνα 4: Το κωνικό πεδίο στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου

Εικόνα 5: Το πεδίο της θαλάσσιας περιοχής νότια της Κρήτης

Παράρτημα Γ

Ο αγωγός Eastmed

Ο αγωγός EastMed, αν τελικά κατασκευαστεί, θα είναι ο μεγαλύτερος και βαθύτερος - υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου στον κόσμο. Το μήκος του θα είναι 1.900 χιλιόμετρα, και θα ξεκινά από τη λεκάνη της Λεβαντίνης και θα καταλήγει στις ακτές της Απουλίας στην Ιταλία μέσω Κύπρου, Κρήτης και ηπειρωτικής Ελλάδας.

1.300 από τα 1.900 χιλιόμετρα του αγωγού θα είναι υποθαλάσσια και θα ξεκινά από το Ισραηλινό κοίτασμα Λεβιάθαν έως την Κύπρο (200 χλμ.), στη συνέχεια από την Κύπρο έως την Κρήτη (700 χλμ.) και ακολούθως από την Κρήτη έως την Πελοπόννησο (400 χλμ.). Υφίστανται σχέδια για τη διασύνδεση του αγωγού στο Φλωροβούνι της Θεσπρωτίας, με τον διασυνδεδετήριο αγωγό Ελλάδας-Ιταλίας ΠΟΣΕΙΔΩΝ (σ.σ. IGI-Poseidon).

Ο αγωγός φυσικού αερίου EastMed ξεκίνησε να «διερευνάται» ως προς την κατασκευή του από τη Δημόσιο Επιχείρηση Αερίου (ΔΕΠΑ) τη διετία 2011-2012. Από το 2013 έχει ενταχθεί στον Κατάλογο των Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (Projects of Common Interest) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εάν τελικά υλοποιηθεί, ο EastMed θα είναι ο πρώτος αγωγός που θα μεταφέρει απευθείας το φυσικό αέριο της Α. Μεσογείου στην ΕΕ, αυξάνοντας την ενεργειακή της ασφάλεια και συμβάλλοντας στην απεξάρτησή της από το Ρωσικό φυσικό αέριο.

Η συγχρηματοδότηση από την ΕΕ των μελετών για την κατασκευή του αγωγού ξεκίνησε το 2015. Από το 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει μάλιστα εγκρίνει και τη συγχρηματοδότηση των κυρίων εναπομεινάντων σταδίων της ανάπτυξης και ωρίμανσης του έργου με το ποσό των 34,5 εκατομμυρίων ευρώ. Στις 20 Δεκεμβρίου του 2018, στην πόλη Μπερ Σεβά του Ισραήλ, υπογράφηκε Διακυβερνητική Συμφωνία (IGA) μεταξύ Ελλάδας, Ιταλίας Κύπρου και Ισραήλ για την υλοποίηση του έργου.

Από καθαρά τεχνική σκοπιά, το μόνο που έχει ολοκληρωθεί μέχρι στιγμής σχετικά με τον EastMed είναι οι μελέτες προ της Μελέτης Εφαρμογής (Pre-Feed Studies). Απομένουν η φάση Μελέτης Εφαρμογής (Front End Engineering Design – FEED) και η λήψη της Τελικής Επενδυτικής Απόφασης (Final Investment Decision – FID). Σύμφωνα εταιρεία («ΥΑΦΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝ»), η Τελική Επενδυτική Απόφαση θα μπορούσε να ληφθεί

σε δύο χρόνια από σήμερα, αφού ολοκληρωθούν τα απαιτούμενα εναπομένοντα στάδια ανάπτυξης και ωρίμανσης του αγωγού¹⁶⁶.

Η κοινοπραξία που προωθεί το έργο είναι η IGI Poseidon, δηλαδή η κοινή εταιρεία της ΔΕΠΑ (50%) με την Edison (50%). Η εταιρεία Edison, η δημιουργήθηκε με σκοπό την κατασκευή του αγωγού και έχει ως έδρα την Ιταλία, ωστόσο από το 2012 ανήκει σε ποσοστό 99,48% στην κρατική εταιρεία ηλεκτρισμού της Γαλλίας EdF, μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες ηλεκτρισμού της Ευρώπης, με αποτέλεσμα εμμέσως πλην σαφώς, η κατασκευή του αγωγού να είναι και προς το συμφέρον της Γαλλίας¹⁶⁷.

Χάραξη του αγωγού eastmed

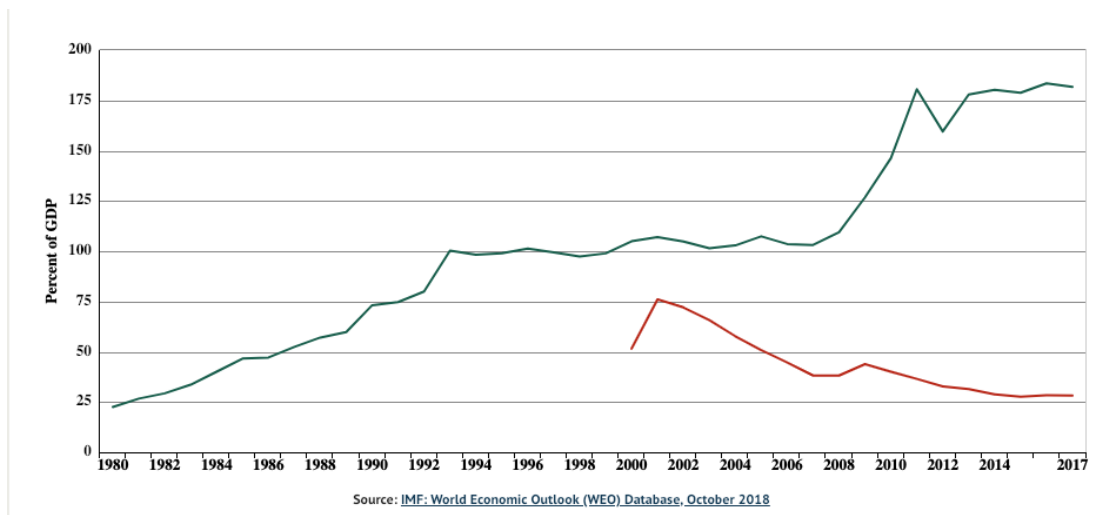
¹⁶⁶Εθνος, 24 Δεκ 2019, «Γιώργος Σκαφιδάς, Αγωγός EastMed: Τα μεγάλα οφέλη και τα 5 εμπόδια προς την υλοποίησή του», https://www.ethnos.gr/politiki/79226_agogos-eastmed-ta-megala-ofeli-kai-ta-5-empodia-pros-tin-ylopoiisi-toy, (έγινε πρόσβαση στις 7 Μαρ 21).

¹⁶⁷Capital, 30 Δεκ 2019, «Χάρης Φλουδόπουλος, Γιατί ο EastMed είναι στρατηγικός αγωγός και για τη Γαλλία», <https://www.capital.gr/oikonomia/3401841/giati-o-eastmed-einai-stratigikos-agogos-kai-gia-ti-gallia>, (έγινε πρόσβαση στις 08 Μαρ 21).

Παράρτημα Δ

Οικονομικά στοιχεία σύγκρισης Ελλάδας - Τουρκίας

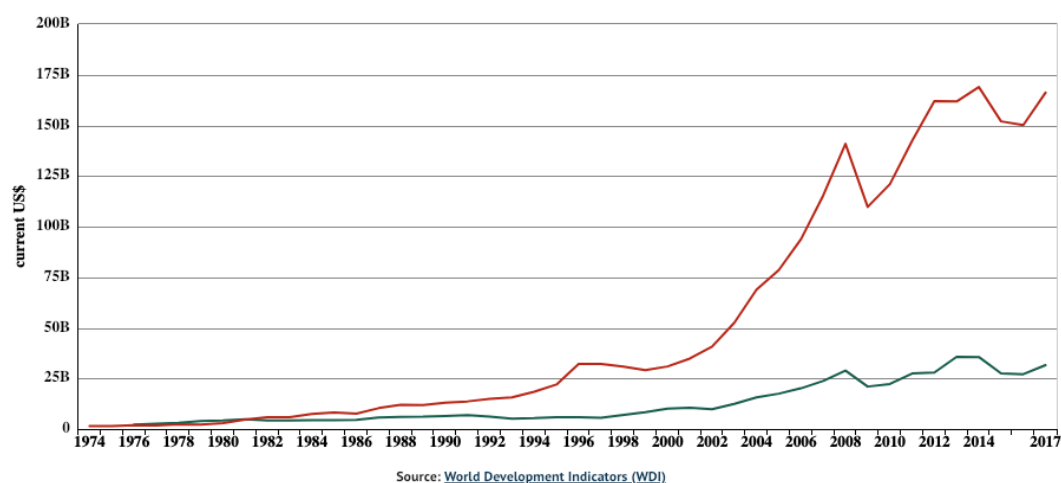
1. Δημόσιο χρέος

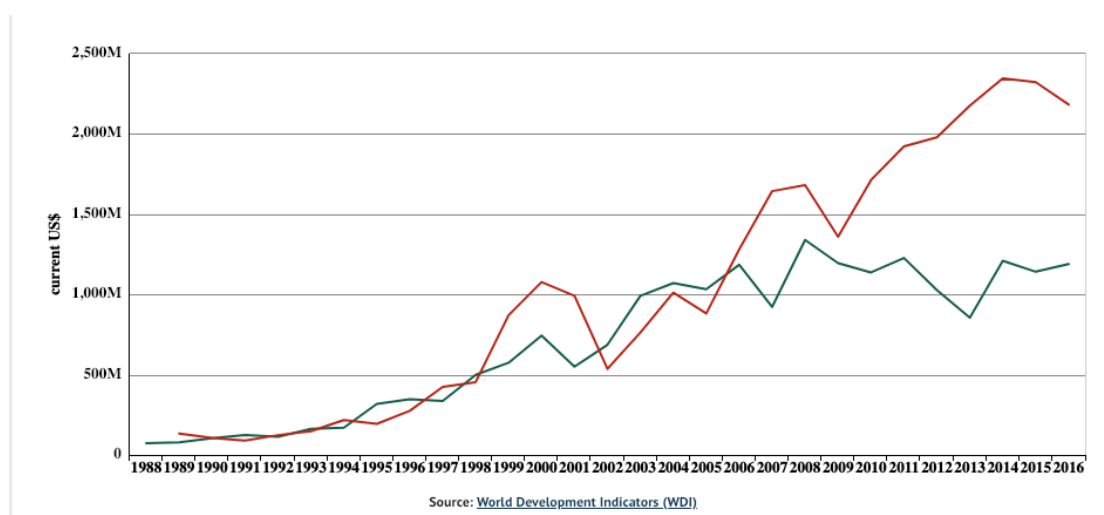
Χρέος Γενικής κυβέρνησης σαν % του ΑΕΠ

Εξωτερικό εμπόριο

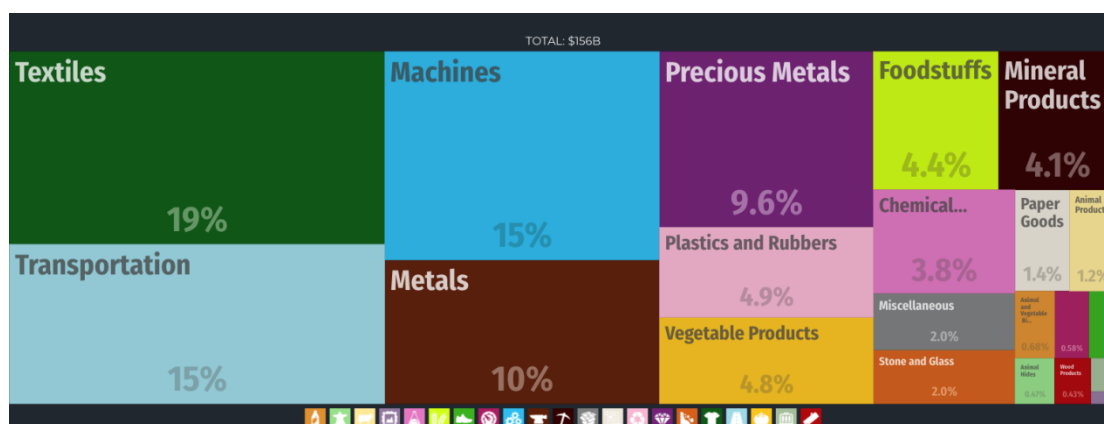
Μέσα από τις εξαγωγές αποκαλύπτεται ο βαθμός πολυπλοκότητας μιας οικονομίας, όπου ως πολυπλοκότητα ορίζεται η ποικιλία των προϊόντων αλλά και οι μεταξύ τους διασυνδέσεις κι αλληλεξαρτήσεις. Ο δείκτης πολυπλοκότητας προβλέπει αρκετά καλά την οικονομική πρόοδο και την αύξηση των εισοδημάτων. Η παραγωγή και εξαγωγή βιομηχανικών προϊόντων καταδεικνύει και τη δυνατότητα ανάπτυξης αμυντικής τεχνολογίας. Στις ελληνικές εξαγωγές κυριαρχούν τα καύσιμα (προϊόντα διύλισης), ο οποίος δεν δύναται να αποτελέσει ως ατμομηχανή της ανάπτυξης.

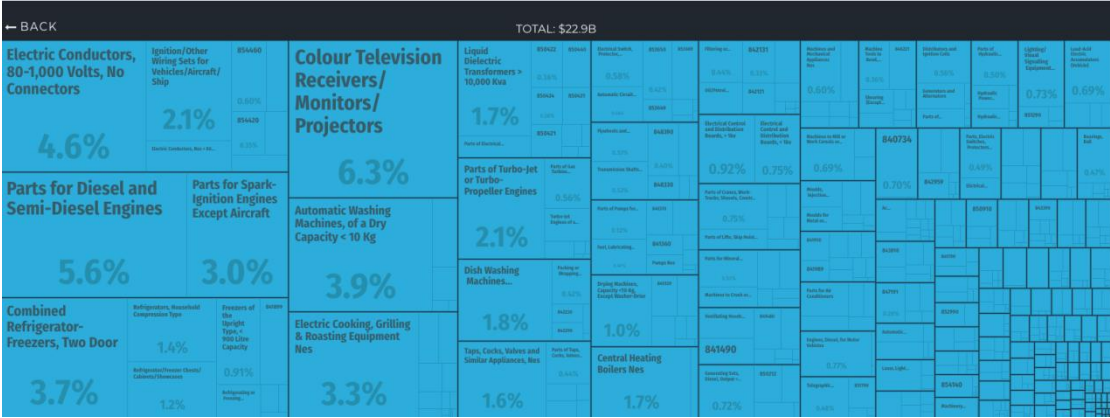
Εξαγωγές αγαθών σε τρέχουσες τιμές (USD).

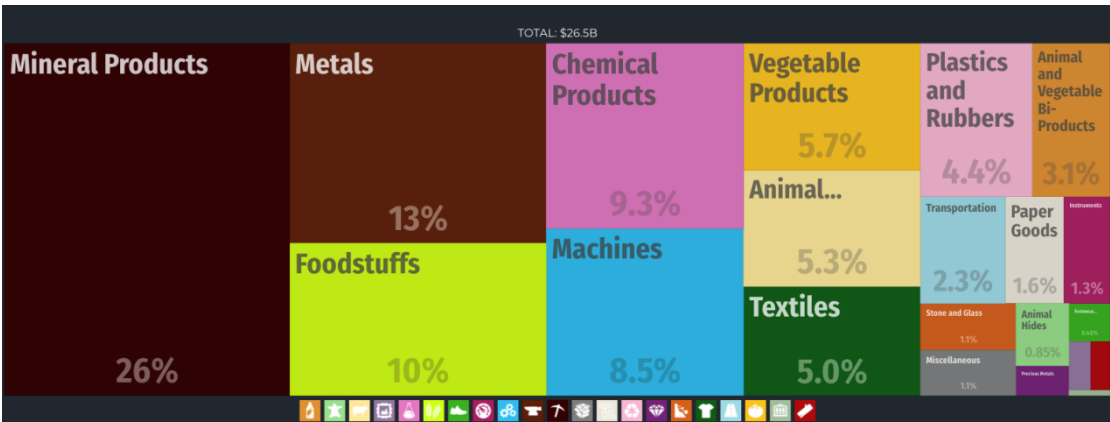
Εξαγωγές υψηλής τεχνολογίας σε τρέχουσες τιμές (USD).

Τουρκία – Εξαγωγές 2016.

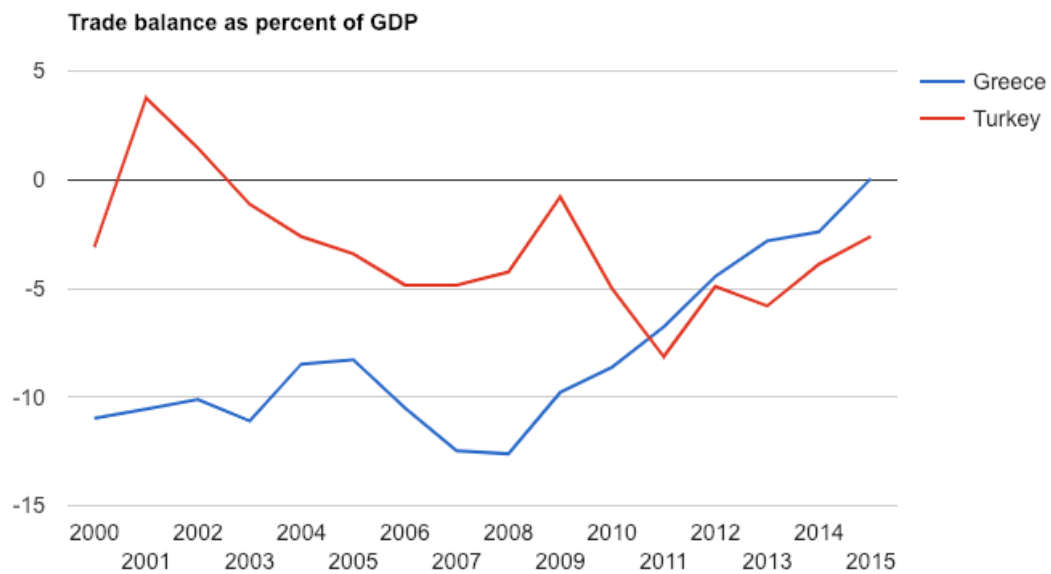

Τουρκία – Εξαγωγές μεταφορικών μέσων 2016.

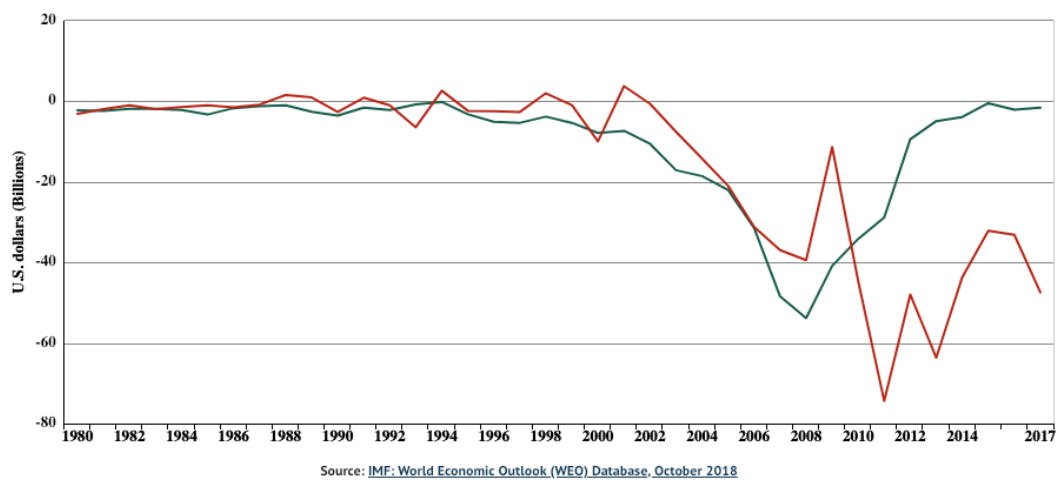
Ελλάδα – Εξαγωγές 2016

Εμπορικό ισοζύγιο

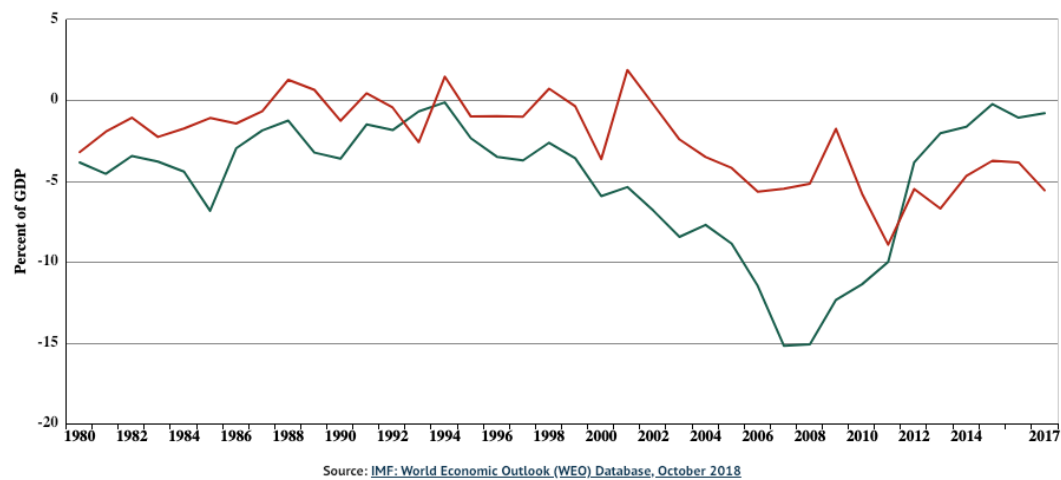

Εμπορικό ισοζύγιο σαν % του ΑΕΠ

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών % του ΑΕΠ¹⁶⁸.

¹⁶⁸ Metablogging, «Νίκος Αναγνώστου, Ελλάδα – Τουρκία: μια σύγκριση (δεύτερο μέρος)», <http://metablogging.gr/2019/02/ελλάδα-τουρκία-μια-σύγκριση-δεύτερο/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

Παράρτημα Ε

Τουρκολυβικό μνημόνιο

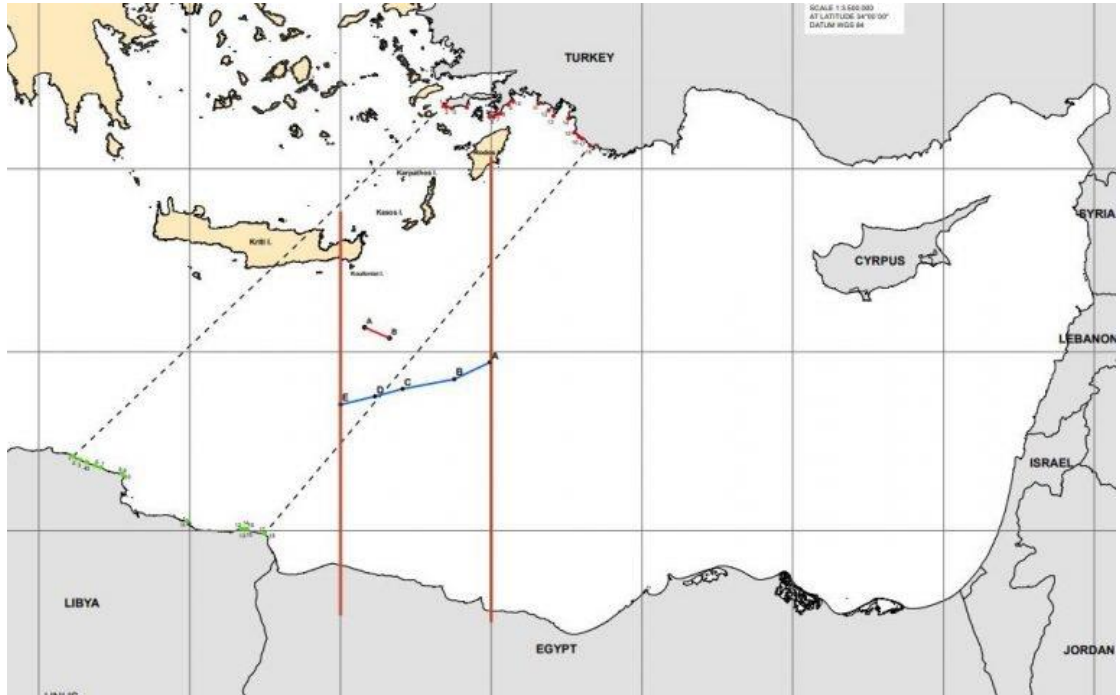

Την 28 Νοε 2019 ο πρόεδρος της Τουρκίας Ρετζέπ Ταγίπ ΕΡρντογάν και ο Λίβυος ηγέτης Φαγέζ αλ Σαράζ ανακοίνωσαν την υπογραφή μνημονίου κατανόησης (MoU) βάσει της οποίας οι δύο χώρες συμφωνούν να συνεργαστούν για τον «καθορισμό θαλάσσιων δικαιοδοσιών». Η αντίδραση της Ελλάδας ήταν έντονη με τον υπουργό εξωτερικών Νίκο Δένδια να καλεί τον Τούρκο Πρέσβη για εξηγήσεις. Αμέσως μετά το υπουργείο εξωτερικών προέβη στην ακόλουθη δήλωση: «Η υπογραφή μεταξύ της Τουρκίας και της Λιβύης μνημονίου κατανόησης δεν μπορεί να παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων χωρών. Μια τέτοια ενέργεια θα παραβίαζε κατάφωρα το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και δεν θα παρήγε έννομα αποτελέσματα. Επιπλέον, μια τέτοια ενέργεια δεν θα συμβάδιζε με την αρχή της καλής γειτονίας που θα πρέπει να διέπει τις σχέσεις μεταξύ γειτονικών χωρών»¹⁶⁹.

¹⁶⁹ Η καθημερινή, 29 Νοε 2019, «Βασίλης Νέδος, Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη», <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyι/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Μαρ 21).

Παράρτημα ΣΤ

Χάρτες οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών Ελλάδας με Ιταλία και Αίγυπτο

Χάρτης οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών Ελλάδας - Αιγύπτου.

Χάρτης οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών Ελλάδας - Ιταλίας.